

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ІСТОРІО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає

Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

No. 11 (548), November, 1993, Vol. XLVI

LIBERATION PATH

Ukrainian Political
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

ISSN: 0042-9422

Відповідальні Редактори — Ілля Дмитрів і Сергій Квіт
Технічний Редактор — Орест Андріїв

Члени Редакційної Колегії:

д-р А. Бедрій, проф. д-р Г. Васькович, проф. д-р С. Галамай,
ред. П. Дужий, ред. С. Караванський, п-ні м-р О. Керзюк,
м-р О. Коваль, проф. д-р В. Косик, проф. д-р О. Кушпета,
інж. В. Олеськів, д-р Б. Стебельський, проф.
д-р П. Цимбалістий, ред. М. Шатилов.

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF.

Тел.: 071 607 6266/7

Факс: 071 607 6737

Матеріали, підписані прізвищем чи псевдонімом авторів, не завжди відповідають поглядам Редакційної Колегії. Редакція застерігає собі право скорочувати статті і виправляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1993 РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Окреме число
Австралія	75 дол.	40 дол.	7.25 дол.
Австрія	765 шіл.	400 шіл.	80 шіл.
Аргентина	(Амер. дол.) 40 дол.	20 дол.	4 дол.
Бельгія	2200 б.фр.	1200 б.фр.	250 б.фр.
Вел. Британія	ф.30.00	ф.16.00	ф.3.25
Канада	75 дол.	40 дол.	7.25 дол.
США	65 дол.	35 дол.	6.50 дол.
Німеччина	120 н.м.	65 н.м.	12.50 н.м.
Франція	350 фр.	180 фр.	35 фр.
Швеція	350 кор.	180 кор.	35 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.
Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.
Чеки виставляти на: Ukrainian Publishers Ltd.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ДУХОВНО-ПОЛІТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кв. 11 (548)

ЛИСТОПАД, 1993

Річник XLVI

Зміст XI-ої книжки

До питань державного будівництва

— ЗВЕРНЕННЯ ОУН ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	1283
— ЗАЯВА КУН	1284
— ПРОТЕСТ ПОЛІТИЧНОЇ РАДИ КОНГРЕСУ	1285
— ЗАЯВА НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ	1287
— ЗАЯВА КОНГРЕСУ В СПРАВІ АСОЦІЙОВАНОГО ЧЛЕНСТВА	1287
— ЗАЯВА СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ	1288
— ЗВЕРНЕННЯ ОВРУЇЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ	1290
— ЗАЯВА ЛЬВІВСЬКОГО БРАТСТВА ОУН І УПА	1291
— ЗАЯВА ПРЕС-СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ	1291
Наталка Прудка: ПОЛІТИЧНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ	1293
Б. О. Паратонський: КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ..	1295
Микола Шатилів: ДОВГІ РУКИ ЧЕРВОНОЇ МАФІЇ	1307
Іван Драч: ЧИ ПОКАЄТЬСЯ РОСІЯ	1314
Святослав Караванський: ДВА РОКИ СПОДІВАНЬ І НАДІЙ	1318

Перший Великий Збір Конгресу Українських Націоналістів

Михайло Косів: ДАЙ, БОЖЕ, РОЗУМУ	1322
Петро Духий: ГОЛОВНІ ІДЕОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ	1331
— ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЕТНІЧНИХ МЕНШИН	1335
Іван Білас: ПРАВООХОРОННА І ПРАВООСВІТЮВАЧА СИСТЕМА .. (Закінчення, 2) ..	1339
Богдан Трач: ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	1346
— ЗАЯВА ЛЬВІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ПРОВІДУ КУН	1348
— ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗДОРОВ'Я	1349

Поезія

Ольга Гриньків: ПЕРШИЙ ЛИСТОПАД	1355
О. Г.: УКРАЇНІ	1356
П. Карманський: НІ, НЕ РИДАТИ!	1357
Галина Гордасевич: ЯНИЧАРСЬКА БАЛЯДА	1358
Андрій Легіт: СЕВАСТОПОЛЬ	1359
Микола Козак: ПТАХИ МОГО СЕРЦЯ	1360
Станіслав Скрипай-Зарічний: ГАЛДИКАЛИ	1362

Наука, Досліди

Євген Маланюк: НАРИСИ З ІСТОРІЇ НАШОЇ КУЛЬТУРИ (Продовження, 3)	1363
Роман Горак: РОДОВІЩ ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ .. (Продовження, 2)	1373

Щира бесіда

Святослав Караванський: СИТИЙ ГОЛОДНОМУ НЕ ВІРІТЬ — 1379; НЕ В СВОЙ ТАРІЛЦІ — 1380; НАЙВАЖЧА ВІЙНА ІЗ САМИМ СОБОЮ — 1381.	
---	--

Огляди, рецензії

Володимир Жила: «ПОЕЗІЯ — МІЙ ГОЛОВНИЙ І УЛЮБЛЕНИЙ ЖАНР»	1383
Софія Наумович: КНИЖКИ, ЩО НА ПОТРЕБУ	1389
Іван Шилов: ОБЕРЕЖНО: ОБВАЛ	1392
Галина Гордасевич: МИ ДІАЛЕКТИКУ ВИВЧАЛИ НЕ ЗА ГЕГЕЛЕМ. . .	1394
Мирон Слаука: ВИННА!!!	1399
Микола Шатилів: ДОБРОЗІЧЛИВИЙ ЛИСТ ВОРОГОВІ	1402

З листів до Редакції

Ольга Вітошинська: НАША МОВА ФОНЕТИЧНА	1405
Степан Семенюк: ПРО ІСТОРИЧНУ ПАМ'ЯТЬ	1405
Олег Антонюк: ЛИСТ ДО РАДІО «УКРАЇНА»	1407

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА», ЛОНДОН

Незвичайний іконостас української культури створив у харківській школі ім. Івана Франка художник Анатолій МОРОЗ. Нічого подібного не було досі ні на Слобожанщині, ні в Україні. Використовуючи елементи храмового розпису, за допомогою спеціальних воскових фарб, художник написав понад десять унікальних портретів, об'єднавши експозицію образом матері-України.

На світлині: центральна частина експозиції.

До питань державного будівництва

ЗВЕРНЕННЯ

Організації Українських Націоналістів до Українського Народу

У зв'язку із ситуацією, що складається в Україні стосовно намагання укласти договір про «економічну інтеграцію», а фактично відновити її статус колонії Росії, ОУН стверджує:

Україна у смертельній небезпеці!

Воля народу, заявлена 1 грудня 1991 року, перекреслюється.

Антиукраїнські номенклятурні кола в уряді, Верховній Раді та президентській адміністрації, як ми вкотре переконуємось, ніколи не мали і не мають наміру по-справжньому будувати сильну Соборну Самостійну Українську Державу, спроможну зайняти гідне місце у світі й забезпечити своєму народові добробут та всебічний розвиток.

У цій ситуації ОУН бачить своє завдання в:

- активізації усіх патріотичних сил нації для недопущення підписання згаданого договору;
- розгортанні широкої кампанії за достроковий розпуск ВР як такої, що не висловлює інтересів українського народу;
- домаганні негайної відставки уряду Л. Кучми, уряду про-московської політики;
- домаганні виведення усіх військових формувань іноземних держав із території України.
- У разі підписання Президентом Л. Кравчуком так званого Економічного союзу будемо:
- виступати за відкликання його з поста Президента як такого, що вдіє всупереч присязі Президента захищати державний суверенітет України;
- змагати до скликання Установчих Зборів, завдання яких полягатиме у прийнятті Конституції України та формуванні владних структур.

Український народе! Твоя доля у твоїх руках!

Засвідчи собі і світу, що Ти хочеш, можеш і будеш господарем на своїй власній і в разі зради твоїх інтересів зумієш покликати Владу, гідну Тебе і Твоєї історії!

Організація Українських Націоналістів застерігає усіх, хто має намір позбавити Україну її права за незалежність, що українські патріоти сьогодні, як і в часи двофронтової боротьби ОУН-УПА,

готові боронити її від будь-якого наїзника і в спосіб співмірний загрози, що на нас насувається.

Здобудеш Українську Державу або згинеш у боротьбі за неї!

Слава Україні!

Героям Слава!

Постій, вересень 1993 р.

Слава Стецько

Голова Проводу Організації Українських Націоналістів

ЗАЯВА

Конгресу Українських Націоналістів

3 вересня 1993 року на українсько-російських переговорах у Криму Президент України Леонід Кравчук без ніяких попередніх консультацій на рівні парламенту, одноосібно зробив заяву про намір України продати Росії Чорноморську Флоту України.

Долю чорноморських морських баз передбачено вирішити до кінця вересня.

У зв'язку з цим Конгрес Українських Націоналістів вважає за необхідне заявити: рішення Президента перекреслюють державний суверенітет України, порушують цілісність Української Держави та суперечать концепції становлення України як незалежного суверенного суб'єкта міжнародного права.

Конгрес Українських Націоналістів заявляє свою категоричну незгоду з діями Президента та виступає проти вступлення цих рішень у дію.

Заяву Президента України Леоніда Кравчука 3 вересня 1993 року в Криму слід розглядати в контексті підписаного Прем'єр-Міністром України Леонідом Кучмою проекту т. зв. Економічного союзу між Російською Федерацією, Білоруссю, Україною. Проект договору передбачає абсолютне підкорення українського законодавства російському, створення спільних банківських структур. Союз, розпочатий у сфері економічній, завершується у сфері політично-військовій — створенням єдиних збройних сил «Союзу» чи СНД, оскільки на кінець вересня передбачена нарада президентів країн-членів СНД, що мають поповнити вже започаткований «Союз».

Отже, договір про економічну «інтеграцію» та домовлення 3 вересня 1993 року означають ще одне намагання реставрації «Союзу» — імперії 1922 року, де Україна знову буде втягнена в економічну, військову і політичну залежність та колоніальне ярмо Росії.

Події 10 липня та 3 вересня 1993 року є черговим симптомом

паралічу структур влади, їх неспроможности віднайти шлях до повного становлення української державности та виведення з економічної і політичної кризи українського суспільства. В умовах мафіозації влади та легалізації мафії керівництво України веде антинародну як внутрішню, так і зовнішню політику, керуючись своїми кліковими інтересами.

Виходячи з того, Конгрес Українських Націоналістів:

- вимагає негайного припинення будь-яких торгів навколо Чорноморської флотії України, яку, згідно норм міжнародного права відносно державної суверенности, становлять морські бази, розміщені на території України та судна, прописані до них;
- вимагає виходу України з СНД;
- стверджує необхідність докорінної зміни всіх структур влади через скликання Національної Конституанти (Установчих Зборів);
- висловлює недовір'я Президентові України Леонідові Кравчуку та Прем'єр-Міністрові України Леонідові Кучмі, у діях, в котрих вбачає відхід від прийнятих ними зобов'язань — відстоювати суверенність України.

Українських народ не давав ніяких повноважень Президентові Леонідові Кравчуку втягнути Україну в економічні та будь-які інші «союзи», так як не давав права свого часу виступати ініціатором створення СНД. Його дії Конгрес Українських Націоналістів розцінює як перевищення своїх повноважень та відверте порушення присяги, даної ним при вступі на посаду Президента.

Київ, 5 вересня 1993 року

*Прийнято на Нараді Політичної Ради
Конгресу Українських Націоналістів*

ПРОТЕСТ

Політичної Ради Конгресу

Український Народе!

Українська Державна Незалежність опинилася у смертельній небезпеці!

Після двох років декларативної Незалежності України загрожує нове уярмлення з боку Московської імперії.

Підписана Прем'єр-Міністром України Леонідом Кучмою «заява» від 10 липня 1993 р. про Економічний союз із Російською Федерацією і Республікою Білорусь, яка мала б бути підтверджена Президентом України Леонідом Кравчуком на рівні президентів Російської Феде-

рації та України — це перекреслення Незалежності України і втрата її суверенності.

І це діється, як на глум, у 60-річницю Голодомору, яким московська імперія знищила понад сім мільйонів українського селянства.

Тому Конгрес Українських Націоналістів рішуче протестує проти таких заходів з боку структур влади України, вважаючи ті намагання зрадою інтересів Українського Народу і його Держави. Невже ж керівні державні органи на чолі з Президентом України забули про віроломство московської імперії щодо договорів з 1654 і 1922 років? Невже ж український народ своїм волевиявленням у референдумі 1 грудня 1991 року не зобов'язав Президента бути гарантом здобутої Державної Незалежності України?! Чому ж тоді він дозволяє Прем'єр-Міністрові підписати зрадницьку «заяву» і сам іде на очевидну зраду незалежності і волевияву народу?

У такій ситуації, коли Президент і Прем'єр-Міністер нехтують прийнятою ними присягою, Конгрес Українських Націоналістів вимагає:

1. розпустити Верховну Раду;
2. скликати Конституанту (Національні збори) для прийняття Основного Закону Української Держави;
3. негайно замінити Прем'єр-Міністра і його Кабінет;
4. припинити президентські повноваження у зв'язку з намірами Президента підписати угоду про Економічний союз із Російською Федерацією, домовленості про продаж Росії Чорноморської фльоти України, надання в оренду для її обслуговування берегової лінії України та продаж Росії ядерних боеголовок з українських ракет;
5. провести широку акцію усіх національно-патріотичних сил України в напрямі самозахисту перед можливою агресією з боку московської імперії;
6. проробити міжнародні заходи для безпеки кордонів України і виведення з України рештки іноземних військ;
7. зберегти за Україною статус ядерної держави з уваги на ядерний статус її сусідів.

Конгрес Українських Націоналістів разом з іншими державницькими силами України змагатиме до створення таких владних структур в Україні, які стануть на захист життєвих інтересів Українського Народу і його Держави, змагатиме до виводу України з кризи, протиставляючись економічному і політичному шантажу імперської Москви.

Українська Самостійна Соборна Держава — це життя і процвітання!

Колоніальна залежність від Москви — це голодомор, грабїж, руїна і смерть!

Слава Україні!

Героям Слава!

Київ, 5 вересня 1993 р.

Прийнято на нараді Політичної Ради

ЗАЯВА НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ

з приводу домовленостей між Президентами України і Росії
про Чорноморську флоту та ядерної зброї України

Домовленість про продаж половини Чорноморської флоту, що мала б належати Україні, Російській Федерації з наданням в оренду берегової інфраструктури для обслуговування флоту спрямована проти національних інтересів України і створює реальну загрозу державі. Таким розрахунком сьогодні за російські енергоносії, які були безсистемно використані вчора, започатковується процес розпродажу держави. Таким чином Україна розраховується за нездалу діяльність своєї влади ціною територіальної цілісності, ціною національних інтересів.

Разом із цим підписання угоди про продаж Росії ядерних боеголовок лишає Україну з ракетами, що втратили самостійну цінність і пальне яких становить надзвичайну загрозу довкіллю, а також ускладнює міжнародно участь у ядерному роззброєнні України, суттєво знижує обороноздатність нашої держави.

Такі дії вищих посадових осіб держави і її Президента, який має бути гарантом державності й охоронцем національних інтересів, свідчать про відступ від політичної платформи, яка була підтримана при обранні на вищу державну посаду.

Ми заявляємо рішучий протест діям Президента!

Ні! Торгівлі Українською Державою!

Україна потребує влади, здатної охороняти її національні інтереси, навести лад у своїй державі.

Київ, 4 вересня 1993 року

ЗАЯВА

Конгресу Українських Націоналістів у справі асоційованого
членства України у т. зв. економічному союзі

(УІЦС) Чотири дні — тисячі українського народу від Криму, Одеси, Миколаєва, Луганська, Донецька, Чернігова, Черкас, Запоріжжя, Сум, Полтави, Чернівець, Закарпаття, Волині, Тернополя, Львова, Івано-Франківська, столиці Києва протестували під стінами Верховної Ради проти т. зв. економічного союзу, віддання за борги Чорноморської флоту, бази Севастополь, передачі ядерної зброї Росії, а також за дотерміновий розпуск Верховної Ради, нові вибори

Президента, відставку уряду. В ніч з 23 на 24 вересня сотні людей ночували на камінню перед Верховною Радою, таким чином висловлюючи свій протест.

Протягом тих же днів більшість депутатів, аналізуючи текст т. зв. економічного договору, стверджували, що його підписання не дасть жодної користі в поліпшенні стану економіки, а натомість затягне Україну в нове імперіальне ярмо, тому було відкинуто потребу його підписання.

Незважаючи на це, Президент Леонід Кравчук 24.9 на нараді представників уряду СНД все-таки письмово дав згоду від України стати асоційованим членом економічного союзу.

Конгрес Українських Націоналістів рішуче протестує проти втягнення таким чином України в економічний союз. В час, коли є криза в Російській Федерації і порушена внутрішня стабільність, коли московські керівні чинники ясно і недвозначно виявляють своє незмінне бажання включити назад республіки колишнього союзу в нову Російську імперію, пов'язання України асоційованим членством в економічному союзі яскраво протирічить волі народу до самостійности, висловленій на референдумі 1 грудня 1991 року.

Слава Стецько
Голова Конгресу Українських Націоналістів

ЗАЯВА СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

Підписання протоколів на Кримській зустрічі Президентів України і Росії 3 вересня цього року звело на нівель сподівання українського народу на те, що Росія залишить Україну у спокої, відкажеться від своїх імперських зазіхань, а керівництво України буде гарантом безпеки і конституційного ладу в нашій державі.

Підписання протоколу про продаж української Чорноморської фльоти і його берегової інфраструктури, а також про передачу Росії ядерних боезапасів свідчить про капітуляцію нашої держави і про зраду його своєму народові.

Головнокомандуючий Збройними Силами України кинув на поталу і розтерзання російському командуванню тисячі морських офіцерів-громадян українців, які присягнули на вірність її народові, боролися за створення ВМФ України, незважаючи на фізичні і моральні утиски.

Президент готується підписати так званий економічний союз після підписання якого Україна фактично підпадає під протекторат Росії, а згодом стане її колонією.

Спілка офіцерів України не буде стояти осторонь, коли на карту поставлена незалежність України, її Збройних Сил, доля замордованого народу.

Виходячи із викладеного, Спілка офіцерів України вимагає:

1. Скликання Верховної Ради України, на якій безумовно треба денонсувати підписання протоколів Кримської угоди відносно передачі, або продажу Української Чорноморської Фльоти і її берегової інфраструктури Росії.

2. Переглянути статус України, як безядерної держави. Скорочення і ліквідацію української ядерної зброї проводити на паритетних засадах з усіма ядерними державами.

3. Не допустити підписання будь-яких угод і створення будь-яких союзів, які тою чи іншою мірою завдали б шкоди державній безпеці України, порушили б її державний суверенітет, послабили б боездатність Збройних Сил України.

На нараді Голів держав 24.9.1993 року заявити про вихід України із СНД.

4. Негайно вступити в переговори з Росією при міжнародному посередництві про виведення з українських територіяльних вод російської фльоти і російських військ з українського узбережжя Чорного моря.

5. Спілка вимагає негайної відставки Голови Служби Безпеки і міністра внутрішніх справ України, які не спроможні забезпечити безпеку державних інтересів України і загнuzдати злочинну діяльність мафіозних структур та окремих злочинців, допускають розгул в Україні шовіністичних сил, у тому числі з іноземних держав.

Спілка офіцерів України захищатиме міністра оборони України генерал-полковника Морозова К. П. за його високу офіцерську гідність, вірність державотворчій ідеї, непорушні громадянські патріотичні засади, які він виявив при підписанні керівництвом України протоколів про продаж Чорноморської фльоти і передачі ядерної зброї Росії.

Спілка офіцерів України не може дозволити антиукраїнським силам втягнути нашу державу в новітню Російську імперію, а тому залишає за собою право закликати на захист нашої Землі і конституційного ладу Збройні Сили України.

Прийнято на Виконавчому Комітеті Спілки офіцерів України 11 вересня 1993 року.

*генерал-майор О. Скіпальський
Голова Спілки офіцерів України*

ЗВЕРНЕННЯ

Овруцької організації Спілки офіцерів України
до Президента України

Пане Кравчук! Ви Президент великої європейської держави. Вибираючи Вас, ми сподівалися і ще сподіваємося, що Ви з честю і гідністю будете відстоювати інтереси України. Через безпринципну капітулянтську політику виконавчої влади Україна втратила все, що їй справедливо належало від колишнього Союзу, а це цінності на сотні мільярдів доларів. Сьогодні розвинуті країни світу не рахуються з Україною як із державою. Про це свідчать мізерні суми допомоги, порівнюючи з Росією, а також дискримінація у продажу зброї, торгівлі. Єдине, що сповна отримує Україна — це шантаж, всебічний тиск, територіальні претенсії і пограбування держави. Ще не встигає висохнути чорнило на договорах, як Росія їх порушує. У цих умовах віддання ядерної зброї — це капітуляція України як держави. Два роки незалежності минули в демагогії, відсутності дій в економіці, політиці і безпеці держави.

Пане Президенте, відмовтеся від тих пропозицій та мізерних допомог грішми, які роззброюють і втягують нас у нову імперію.

Економічний союз, в якому Україна купує нафту в сім разів дорожче, ніж на світових ринках — це ярмо. Колишній Союз був винен капіталістичним країнам сотні мільярдів доларів, але жодна держава не ставила ультиматуму розрахунку за ці борги фльотою Союзу, землею і ядерною зброєю, як це нині робить «старший брат» стосовно України.

Пане Президент! Проводьте тверду принципову державну політику, а ми Вас підтримаємо. З огляду на все це пропонуємо:

1. Принципово домагатися повернення української частки активів колишнього Союзу. Народ України нікому не давав права на розтринювання плодів своєї праці.

2. Провести ефективне розслідування про вивезення з України цінності на 15-18 мільярдів доларів у 1992 році. Треба повернути ці кошти в Україну. Домагатися повернення 16 відсотків кораблів від флоту колишнього Союзу.

3. Припинити валютне пограбування України.

4. Встановити жорстоку контролю на кордонах України.

5. Вжити заходів, що спрямовані на економне використання енергоносіїв.

6. Зміцнити обороноздатність країни ядерною зброєю. Це єдина можливість вижити Україні як державі. Налагодити торгівлю звичайною зброєю. Усі країни світу, які в десятки і сотні разів багатші за Україну, торгують зброєю, а ми ні.

7. Фльота, ядерна зброя, Севастопіль, Крим — це не предмети торгу.

*За дорученням членів Овруцької організації СОУ
Житомирської області підполковник О. Голуб*

ЗАЯВА

Львівського Братства ОУН і УПА

З огляду на події, що сталися 3 вересня 1993 року в Ялті під час переговорів президентів України п. Кравчука і Росії п. Єльцина, Львівське Братство ОУН і УПА заявляє таке:

1. Ялтинські події стали наслідком бездіяльності або навіть злочинної діяльності Президента, Уряду та Верховної Ради України, які весь час роблять невинуватеними поступки російським шовіністам.

2. Борг України Росії, на якому так наголошують наші керівники, не є реальною дійсністю. Якщо врахувати те, що Росія після розпаду СРСР заволоділа всіма скарбами та майном його, в накопичення якого Україна вклала значну частку, плюс безкоштовну працю мільйонів українців у таборах і на спецпоселенні на території Росії, то Росія більше винна Україні, ніж навпаки.

3. Не маючи гарантій своєї безпеки від ядерних держав США та Росії, Україна передає ядерну зброю Росії, яка в будь-який час може використати її проти нашої Батьківщини.

4. Незважаючи на те, що у створення всієї морської фльоти колишнього СРСР Україна вклала 16 відсотків загальних коштів, а ці кошти перевищують вартість Чорноморської фльоти, Україна безкоштовно передає половину Росії, а другу половину за безцінь продає тій же Росії.

5. У той час, коли уряд України зовсім не проявляє турботи про українців на Стародубщині, на Кубані, на Зеленому Клині, він віддає українську територію на Півдні Криму разом із населенням державі, яка зазіхає на нашу незалежність.

6. Прикриваючись різноманітними союзами, уряд Росії знову втягує Україну в імперське ярмо.

Львівське Братство ОУН і УПА категорично заявляє: *ми проти таких дій уряду і Президента України!*

ЗАЯВА

Прес-служби Міністерства Оборони України

Деякі засоби масової інформації розповсюдили заяву прес-центру Чорноморської Фльоти про жиммерний інцидент між підрозділом морської піхоти ВМС України та береговими військами Чорноморської Фльоти.

Як стверджує прес-центр Чорноморської Фльоти, морські піхотинці двічі здійснювали напади на танковий полк дивізії берегових військ Чорноморської Фльоти, а 18 вересня ц. р. на контрольно-пропускному пункті полку саперними лопатками та кийками побили трьох військових службовців Чорноморської Фльоти. У заяві підкреслюється, що командування Фльоти напоготові прийняти адекватні заходи для захисту честі і гідності моряків-чорноморців, стабілізації обстановки в місцях дислокації ЧФ, вимагає припинити провокації та закликає зробити все можливе, щоб ситуація в Криму не вийшла за межі беззпечного військового протистояння. Натякаючи на причетність до цих «провокацій» Головного штабу Збройних Сил України, командування Чорноморської Фльоти всю відповідальність за можливі наслідки покладає на Міністерство Оборони України.

Прес-служба Міністерство Оборони України уповноважена заявити:

1. Міністерство Оборони України завжди виступало за цивілізовані шляхи розв'язання існуючих на Чорноморській Флоті проблем, безумовне виконання чинного законодавства і ніколи не підштовхувало підпорядковані йому війська на провокаційні дії з можливими наслідками. Виходячи з того, що Чорноморська Флота підпорядкована Президентам України та Російської Федерації, і що значна більшість її баз дислюкується на території України, Збройні Сили України природньо зацікавлені у збереженні громадянського миру у своїй державі.

2. 18 вересня ц. р. мав місце випадок позастатутних відносин між військовими службовцями Чорноморської Фльоти та ВМС України. Двоє морських піхотинців, що доставляли продукти до польового табору роти, були побиті солдатами частини берегових військ Чорноморської Фльоти. Того ж дня було побито ще одного військового службовця ВМС України. По факту інциденту Військовою прокуратурою гарнізону порушено кримінальну справу.

3. Останнім часом військові службовці Чорноморської Фльоти припустили ряд хуліганських випадів по відношенню до військових службовців Збройних Сил України. Вони вимагають від українських моряків відмовитися від державної символіки України, знущаються за належність їх до Збройних Сил України тощо. З цього приводу Міністер оборони України 11 вересня ц. р. звернувся до командуючого Чорноморської Фльоти з листом, у якому висловив надію, що він як посадова особа знайде можливість вплинути на ситуацію та буде стояти на засадах суворого дотримання законів. На жаль, відповіді від адмірала Балтіна до цих пір не отримано.

4. Перекручування фактів позастатутних відносин моряків-чорноморців у політичну площину не сприяє стабілізації обстановки, що склалася у зв'язку з затягуванням проблеми Чорноморської Фльоти. Спроба командування ЧФ вплинути на хід її розв'язання ускладнює

стосунки між моряками Чорноморської Фльоти та Військово-Морських Сил України.

5. Міністерство Оборони України звертається до командування Чорноморської Фльоти з пропозицією спільно посилити роботу по забезпеченню порядку та дисципліни у військах, проявляти стриманість та далекоглядність при оцінці тих чи інших подій, зберігати витримку, порядність та благорозумність у ході подальшого вирішення питання Чорноморської Фльоти.

Наталка ПРУДКА

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Останні події в економічному житті України

Взятий урядом курс щодо виходу економіки України з глибокої економічної кризи успіхом не увінчався. Спад виробництва триває, борги за енергоносії зросли до 2 мільярдів доларів (за словами президента Леоніда Кравчука), гіперінфляція перевершила всі можливі й неможливі межі. Вартість долара, сягнувши на торгах більше 19 тисяч карбованців, стала мірою рівня захворювання економіки й початком кінця для уряду. Добровільна відставка віце-прем'єра Віктора Пинзеника констатувала гостру політичну кризу в країні. Відставка прем'єр-міністра Леоніда Кучми стала логічним завершенням помилково взятої ставки уряду на державні підприємства. Прорахунки полягали в тому, що не були враховані соціальні моменти в суспільстві, які в останні два роки сильно змінили структуру науково-виробничого потенціалу державних підприємств. Надзвичайно складну й науково-містку структурну перебудову економіки, яка передбачає народження на українському ринку 5000 видів продукції, що ніколи раніше не вироблялися в Україні. Це надзвичайно складне завдання поки що не під силу належним чином здійснити на державних підприємствах. Українські підприємці, володіючи великою кількістю патентно захищених винаходів, що завжди є великою цінністю в науковому світі, чекають на прихід західних інвесторів, які, в свою чергу, готові до співпраці, але перевагу надають приватному секторові.

Чергові підвищення цін з 10 вересня на продукти харчування в 3-4 рази, а на хліб в 9 разів, створили вибухово-небезпечну соціальну напругу в суспільстві, неутралізувати яку вдається хіба що заклопотаністю співвітчизників збором врожаю на власних приміських ділянках землі. У вихідні дні в приміських електричках можна спостерігати, як успішно відбулася переструктуризація науково-технічного й культурного потенціалу нації в землеробів і «мішочників», які в страшний тіснєві в електричках, пропускна спромо-

жність яких аж ніяк не розрахована на суцільну реструктуризацію суспільства в працівників полів, тягнуть мішки з картоплею й овочами в місто, рятуючись від чергового витка інфляції.

Гірше справи з енергоносіями: їх в полі не виростиш. Та й президент України відверто застерігає співвітчизників: ви можете прийти додому, ввімкнути газову плиту, а вона не працює. Знизивши на 85% подачу газу в Україну з Росії, урядовці стверджують, що це не впливає на технологічний процес в сталеплавильному виробництві. Але, страшний вибух 7 вересня на сьомій доменній печі Дніпро-дзержинського металургійного комбінату, внаслідок якого постраждали 27 чоловік, з яких 6 загинуло, а більшість знаходиться в реанімації в тяжкому стані, наводить на роздуми: а можливо причина криється саме в недостатній подачі газу. Адже відомо, що для деяких виробництв пониження тиску в газовій мережі створює вибухово-небезпечну ситуацію. Урядова комісія розслідує причини цієї аварії.

21 вересня розпочне роботу 8 сесія Верховної Ради, яка здійснить затвердження відставки прем'єр-міністра України Леоніда Кучми й, можливо, затвердить заходи, запропоновані урядом щодо виходу економіки України з кризи і розгляне питання підписання економічного союзу з Росією.

Ця фотознімка зроблена під час відправи двох Надрайонових Проводів в Чорному Лісі в дні 9.9.1947 року. Від ліва: Зенко, Султан, Жар, Павло, Славобор-Гомін, Дунай, Чорний, Остап, Граніт, Сапер, Петро Дар.

Б. О. ПАРАХОНСЬКИЙ

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В ДУХОВО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

(Зі сторінок журналу Національного інституту стратегічних досліджень, серія Наукових доповідей, випуск ч. 6/1993)

Українська ідея

Кожна більш або менш значна суспільно-політична сила має свої уявлення про національні інтереси країни, і можна знайти рівень, на якому ці уявлення можуть бути між собою узгоджені. Тоді слід говорити про об'єктивний характер національних інтересів. Це означає, що будь-яка політична сила, якщо вона прийде до влади, повинна буде рахуватися з цими інтересами. Наприклад, жодна політична сила в державі не може намагатись порушити територіальну цілісність країни або змінити конституційний устрій, поступитись суверенітетом, і т. ін. Якщо така антидержавна політична сила все ж таки з'являється, тоді вона становить загрозу існуванню держави і її потрібно знешкодити. Ми спробуємо окреслити саме цей рівень інтересів з точки зору можливого консенсусу різних політичних уявлень нашого суспільства.

З огляду на ідеологічне забезпечення стратегічних інтересів України зрозуміло, що інтересам формування інститутів незалежної держави найбільше відповідають ідеї національно-демократичного спрямування. Необхідно визначити раціональний зміст поняття «українська ідея» як конструктивного принципу державотворення. Зрозуміло, що консолідація суспільства не може бути досягнута на ідеологічному ґрунті космополітизму, комунізму або на ґрунті яких-небудь варіантів релігії. Для України непридатна ідея великодержавності, що може ще впливати на консолідацію суспільства в Росії. Мова йде про створення специфічних для країни форм колективної свідомості, що мали б відігравати консолідуючу роль, але водночас не пригнічували б творчий розвиток людини. Багато хто твердить про такі характерні риси українців, як індивідуалізм, анархізм, самодостатність. Якщо цим рисам не знайти надійної протизаги у вигляді цивілізованих суспільних форм свідомості, то українська державність буде проблематичною.

Закріплення національних ментальних структур вимагає, насамперед, формування власної глибинної системи орієнтацій, *україно-центристської моделі світу*, тієї особливої точки зору, що дозволяє створювати власні судження про речі, події у світі, авторство яких не підлягатиме сумніву. Аналогічно тому, як особа має власне «Я», нація теж повинна усвідомити себе як особистість. Нація в цьому розумінні є колективно організованою особою,

вона має власні структури свідомості, що ґрунтуються на історично вироблених архетипах. Будь-яка особистість вважає себе центром універсуму, тобто є спочатку егоїстичним створінням, що дивиться із себе у зовнішній світ, а не підходить до всього з неутральної безособової точки зору. Остання позиція притаманна саме науковому мисленню, але нація не наукова абстракція або якесь штучне утворення. Скоріше нація — це організм, реально існуюча та діюча особистість. Невизнання цього факту перетворює народ у натовп, сукупність окремих одиниць, кожному зі своїми бажаннями та прагненнями. Але природно, що деякі з цих одиниць знову-таки будуть об'єднуватись і вишукувати для цього ґрунт у вигляді колективних форм свідомості. Тобто, свідомість нації повинна бути якимось чином відцентрована, має отримати збалансовану рівновагу різних ментально-політичних сил. А для цього насамперед потрібен істотний центр тяжіння. Таким центром і повинно бути те, що в першому наближенні можна назвати українською ідеєю.

Спіраючись на власні форми бачення світу, нація узгоджує свою позицію з позиціями інших націй, враховуючи їх інтереси. На цьому ґрунтується міжнародне право. Як зауважує один із дослідників європейської безпеки, в сучасному світі саме нація виконує функції носія інтересів розвитку суспільства в цілому, і порушення цих інтересів веде до загострення в міжнародних справах¹. Це відповідає дійсності, бо тільки свідомо заплющивши очі, можна не побачити, як саме в Європі стверджується національний принцип побудови суспільства: об'єднання Німеччини, створення національних держав на уламках Югославії та Советського Союзу, розпад Чехо-Словацької федерації є реальністю, що відтворює загальні тенденції розвитку суспільства.

Провідним тут стає принцип розвитку свідомості людства, а це потребує більш уважного ставлення до засад, на яких ґрунтується свідомість, те, що утворює дух нації — мова, культура, історична пам'ять. *Усвідомлення себе в світі* зовсім не веде до обмеженої самозамкненості або затвердження своєї зверхності. Це не є нормальним для будь-якої особистості, але такою хворобою може захворіти і нація, як ми бачимо це на прикладі німецького фашизму, російського чи інших шовінізмів. Дійсний націоналізм є тією формою, в якій нація усвідомлює себе та свої інтереси, і, ґрунтуючись на якому, може узгоджувати свої інтереси з інтересами інших народів.

Нехтування тим позитивним змістом, що має в собі націоналізм як державотворчий принцип, приводить його противників до свідомого або несвідомого перекручення фактів історії і самого цього принципу. Так намагаються видати за національний принцип етніобіологічної, а не цивілізаційної єдності, як це виглядає у пана А. Щербатюка та інших.

Внутрішні опоненти української ідеї також намагаються спотворити її зміст, зображаючи її як обґрунтування нової тоталітарної ідеології — профашистської або націонал-большевицької. Як і М. Горбачов,

¹ Власов С. Н. «Европейская безопасность в контексте германских интересов» — К.: Наук. думка, 1991 — с. 23.

вони старанно намагаються не помічати в національних рухах демократичного змісту, а в додатку залякують, що прагнення до самостійного державного існування неодмінно приведе до міжнародної ворожнечі та конфліктів. Від такого залякування до бажання підштовхнути до конфліктів лише один крок. Деякі проблеми в країні дійсно виникають і можуть стати приводом для думок, які походять від стереотипів тоталітарної свідомості. На жаль, ще пройшло мало часу для їх викорінення. Але, викриваючи таку свідомість, чи можливо ототожнювати саму українську ідею з ідеєю тоталітаризму в обох його варіантах — російсько-більшевицькому та німецько-фашистському, яким вона протистояла десятиріччями?

Формула української державности

Щоб визначити систему пріоритетених національних інтересів, потрібно наперед з'ясувати сучасну формулу української державности. Існує поширене уявлення, що Україна — багатонаціональна держава й утворена вона наперед за територіальним принципом. Якщо визнається цей принцип, то нема великих перешкод до подальшого територіального дроблення й утворення нових держав на зразок Кримської республіки або Закарпатської Русі. Але чи має територія право на державне самовизначення? У системі міжнародного права визнається право саме нації на самовизначення лише при наявності певних умов. Українська нація цим умовам відповідає, бо є окремим народом із своєю історією, культурою, самоусвідомленням, живе спільним життям на компактній території. Ідея української державности не повинна ігнорувати ту обставину, що то є держава українців як окремої європейської нації, бо інакше губиться сенс її існування. *Україну слід вважати державою, побудованою за національно-територіальним принципом. Інші народи, що живуть в Україні, є національними меншинами. Вони користуються всіма правами громадян України.*

Останнім часом стало побутувати твердження, що нація може бути створена не за етнічною, а за політичною ознакою. Тобто, якщо є держава, то її населення утворює «політичну націю». Таку точку зору висувають деякі представники західньої діаспори, до речі, значною мірою американізованої, але її підтримують і політичні лідери в самій Україні. Так, Михайло Горинь стверджує, що Україна — «держава корінної української нації, але водночас і держава української політичної нації, тобто всіх громадян України, незалежно від національності»². Політичний зміст такої тези зрозумілий, але настільки це обґрунтовано з наукової точки зору? Можна погодитись з поняттям українського громадянства, українського суспільства, де дійсно можна об'єднати осіб різної національності, але щодо поняття нації це виглядає недоречним. І хіба погодиться росіянин або поляк вважати себе українцем, хоча і «політичним»? Насправді така формула дер-

² Горинь М. «Українська республіканська партія — партія будівнича» // «Розбудова держави». — 1992. — № 3. — с. 13.

державності є не що інше, як трохи змінений територіальний принцип. Але, що звучить пристойно для американізованої свідомості, це є фальшивим для вуха європейця.

За визначенням П. Сорокіна, нація є багатифункціональною, солідарною, організованою, напівзакритою соціокультурною групою, яка хоча б частково усвідомлює факт свого існування та єдності. Вона створена наперед як система, що поєднує інтереси та цінності трьох типів — державницькі, етномовні та територіальні. «Нація є багатовимірним соціальним організмом, що з'єднаний і зцементований державою, етнічними та територіальними зв'язками»³. Ми бачимо, що в такому розумінні українська нація ще має бути створена, а це не дуже швидкоплинний процес. Всі необхідні для нації зв'язки повинні відтворюватись поступово на ґрунті того, що вже є. У цьому контексті етномовні зв'язки є одним із цементуючих чинників нації, але не завжди вони повинні переважати. Помилка Молдови полягала в тому, що цей принцип вони вивели на перше місце, хоча потрібно було акцентувати саме на територіальних інтересах, і тоді придністровські росіяни й українці підтримали б незалежність цієї республіки.

Принципи національно-демократичної організації державності, пов'язаної з певною територією, є суто європейськими, що дійсно не виключає можливості іншої формули державності. США, наприклад, або країни Африки побудовані за суто територіальним принципом. Але Україна є частиною Європи і повинна підкорятись саме європейським правилам і нормам державотворення. Намагання виставити територіальний принцип як більш демократичний або протиставити принцип права принципіві національному не мають ґрунтовних підстав, бо саме великі територіальні імперії і є найбільш антидемократичними й антиправовими утвореннями, а права людини найбільше захищені саме в національно-демократичних державах.

Можна по-різному тлумачити результати референдуму 1 грудня 1991 р., але переважна більшість населення України проголосувала за державність українського народу, його права на самовизначення і аж ніяк не за незалежність народу регіону, території, інакше це дійсно можна вважати проявом сепаратизму, як це твердять у Москві. Росіяни та інші етнічні меншини в Україні голосували теж за державне самовизначення української нації у межах, що склались історично. Цим актом вони визнали себе громадянами української держави, національними меншинами, що лояльно ставляться до законів і уряду цієї держави. Тому великим лицемірством з боку російських керівників виглядають їх намагання взяти під свій «захист» так зване «російськомовне населення», а фактично громадян іншої держави. Це в міжнародній практиці визначається як неприхований акт агресії. Згадаємо, як у 1938 році фашистська Німеччина брала під свій захист судетських німців або німецькомовне населення Австрії.

³ Сорокин П. А. «Основные черты русской нации в двадцатом столетии» // «О Росте и русской философской культуре». — М.: «Наука», 1990. — с. 468.

Таким чином, не слід плутати поняття, а краще домовитись, що визнання існування корінної нації аж ніяк не зачіплює прав національних меншин. Тут взагалі не може бути ніякої оцінки, ніяких порівнянь щодо того, яка нація краща або вища за іншу. Тільки в тоталітарній або шовіністично-імперській свідомості одна кляса або народ вважається ліпшим за іншу. Цивілізоване суспільство вже давно визначило формулу, згідно з якою кожна нація, кожна культура є унікальною та своєрідною, вони рівноправні в історичному бутті. Знищення навіть крихітної нації є такою ж втратою для людства, як і знищення великого народу. Це аналогічно тому, як природа втрачає свій генофонд, коли вимирають окремі види рослин або тварин. У цьому є великий сенс, бо ніхто не може надати гарантій, що той самий нечислений народ, якого зрікають на винищення сліпі політичні сили, не дасть у майбутньому великих геніїв людства, які просують цивілізацію по шляху прогресу.

Плутанина понять «державности» та «нації» на руку саме тим проімперським силам, що сповідують і на цей час ідею злиття націй, тобто знищення національного та культурного генофонду людства для того, щоб залишити лише «елітарні», «історичні» народи, до якого, зрозуміло, залучують і свій. Правда, таке завдання замасковане розмовами про поступ людства, загальну рівність, братерство. Так, скажімо, програма Російської Комуністичної Робітничої партії не приховує, що злиття націй — це «історично обумовлений і прогресивний процес. Він реалізується в інтернаціоналізації господарської практики, зростаючій спільності наукової і технологічної культури, в інтенсивних комунікаціях і обмінах». З іншого боку, визнається, що «зближення і злиття націй не є запереченням їх самобутності і традицій»⁴. Таким чином за нацією визнається право на минуле, але все, що є в житті суспільства прогресивного та сучасного, можливе лише за умов «злиття», правда, мабуть-таки на ґрунті «російськомовної» свідомості, а не, скажімо, «англомовної». Нації віддається фолкльорна самобутність, «шараварна» культура, але відмовляється їй у праві на сучасний цивілізований розвиток, а тому і в праві на державність. Будь-кому зрозуміло: якщо національна самобутність не буде час від часу модернізуватись відповідно до умов прогресу, то вона знівелюється та врешті-решт зникне взагалі.

Інша пастка — проповідь федералізму як найбільш демократичного принципу державотворення. Насправді в умовах України — це засіб руйнування української державности. Україна зробила поступок в цьому питанні, створивши Кримську автономію на принципах територіального державотворення, і тим дала поштовх для подальшого розвитку сепаратистських настроїв у країні. Дійсно, федеративний принцип побудови держави є принципом територіального самовизначення, але це має сенс, коли територія отримує автономію не за національною ознакою, а за господарським чи культурно-духовими відмінностями в межах однієї нації.

⁴ «Воля». — 1992. — № 1. — 7 червня.

Так побудована федерація в Німеччині або в США. У той же час федерація, побудована за національним принципом, має всі шанси розпастися на окремі держави. Так це вийшло в Югославії, Чехо-Словаччині, в СРСР. Така загроза існує і для сучасної Російської Федерації.

Виходячи з зазначеної формули української державности, можна визначити сферу національних інтересів України як таку, що обумовлює дію механізмів самозбереження нації і держави, забезпечує права кожної людини та громадянина на власну безпеку, добробут і вільний розвиток своїх творчих можливостей. Життєві інтереси нації полягають насамперед у забезпеченні власного суверенітету, територіальної цілісності держави, формуванні життєвого простору нації в геополітичному вимірі для взаємовигідного співробітництва з іншими країнами, створенні надійної системи національної безпеки для забезпечення стабільності економічних, соціально-політичних, екологічних і духово-інтелектуальних засад існування нації та держави.

Національні інтереси України обумовлені її статусом незалежної держави, яка самостійно визначає свою внутрішню та зовнішню політику, керуючись власними уявленнями про ситуацію в світі, але усвідомлюючи також необхідність входження в систему міжнародного права. Зрозуміло, що як частина іншої держави Україна цього робити не могла б, бо фактично не була б суверенною країною. Суверенітет і є такою якістю існування нації, коли вона має змогу розпоряджатись як собою, так і тим майном, територією, що їй належить з огляду на історичні обставини.

Єдність нації і консолідація суспільства

Найбільш важливим інтересом кожного народу є його самозбереження, як фізичне, так і духово-інтелектуальне. Нація, що має свою державність, має можливість силою відвернути від себе зовнішню загрозу. Але більш важливим є досягнення такого ступеня внутрішньої консолідації, коли нація зберігає життєздатність навіть за умов відсутності державности. Від того, в чому саме суспільство бачить корені своєї єдності, багато залежить форма його консолідації. В Росії поширена точка зору, що саме вона, ця країна, як вона історично склалась у межах імперії, являє собою унікальне духове суспільство багатьох етносів, і що ця єдність склалась історично «як модель мирного співжиття та колективної безпеки»⁵. Так можна стверджувати, лише свідомо перекинувши факти гноблення народів Росії, імперії, яку слушно назвали «тюрмою народів».

Історично українська національна свідомість розвивалась переважно в умовах відсутності повнокровної державности, але саме стійкість духу нації, здатність до самовідтворення в край несприят-

⁵ Печоров С., Лонгинов А. «Внутренние и внешние угрозы национальным интересам России» // «Военный вестник». — 1992. — № 18 (144). — с. 2.

ливих умовах на протязі життя багатьох поколінь зробили можливим створити сучасну Україну незалежною державою.

Українська нація належить до числа історичних європейських народів, що свого часу, в I тис. н. е., створили етнодемографічне обличчя Європи. Намагання російської історичної науки обґрунтувати початок української нації періодом XV-XVI ст. має чітко визначену політичну мету — довести, що український народ є лише часткою великої російської нації, а тому не має права на самостійне державне існування. З тією ж метою була винайдена штучна історіографічна абстракція «давньоруський народ», який жив у межах першої східно-слов'янської імперії — Київської Русі. Це поняття дуже нагадує не менш штучні сучасні конструкції типу «радянський народ», що їх підпирають хиткі стовпи імперської свідомості.

Питання про початок нації, початок державності має велику вагу, бо воно пов'язане з визначенням історичної долі народу, формуванням національної самосвідомості і, в кінцевому підсумку, слугує обґрунтуванню національно-культурної єдності, духовної захищеності українського суспільства. Єдність нації, консолідація всього суспільства залежать насамперед від чіткої визначеності вихідних засад, на які може спертися спільнота людей, що вирішила створити власну державу.

Розпад імперій не така вже незвичайна в історії подія, щоб не можна було знайти аналоги. Коли нам кажуть, що націоналісти намагаються роз'єднати людей, що тисячу років жили разом в одній державі, то тільки дуже наївна людина не замислиться, про яку ж саме державу йдеться мова. Державне об'єднання під назвою Київська Русь не було однонаціональним, і воно розпалося ще в XII ст. на більш природні та компактні державні утворення. З одного із них і почала зростати нова велика держава — Московська Русь, що за часів Іоана IV Лютого вийшла за власні етнічні межі та почала приєднувати території, заселені так званими іноземцями: Казань, Сибір та ін. Україна в деякій своїй частині була приєднана лише в XVII ст., в іншій — у XVIII ст., а остаточно — в XX ст. Говорити про тисячу літ спільного життя можливо лише тоді, коли значно перевертуться факти.

Ми маємо справу з ідеологічним мітом. Він потрібен, щоб затвердити в свідомості людей стереотип імперської єдності. Носієм цього міту є цілком визначена суспільна верства — чиновники-феодалы, армійська верхівка, весь апарат державного гноблення. Вона виросла з опричників царя Іоанна та підручних Петра I. Їх добробут залежав лише від прихильності до них вищої влади, від їх місця в цій системі влади. Час від часу змінювалось зовнішнє забарвлення їх мітології, але головним принципом тут була саме держава, її могутність, її здатність до поширення своєї влади на інші народи. В XX ст. міт великої держави одягнувся в одужу марксисту та прийняв форму «царства соціальної справедливості», але суть його залишилась тією ж — система насильства заради добробуту верхівки влади. Тільки цьому Молоху жертв знадобилось

значно більше. Ми зараз не торкаємось утопічних цілей, що їх ставили перед собою фанатики жовтня 1917 р., але об'єктивно їх дії мали саме такий результат.

Слід усвідомити дійсний стан справ, щоб не потрапити до полону нових мітологічних систем, які створюються на наших очах. По-перше, це новітні спроби обґрутування імперії за допомогою ліберальних і демократичних формул. Мета справді безнадійна, бо неможливо поєднати дійсний демократизм і прагнення до свободи з принципом імперським, тобто антидемократичним за сутністю. Але цей міт може мати опору в дуже широких верствах населення, що значною мірою до демократичного суспільства ще не пристосовані.

По-друге, іншого гатунку мітологія може втілюватися у тих самих імперських принципах, але в межах національної держави. Використовуючи націоналістичні гасла, спекулюючи на труднощах державного будівництва, цілком можливо знехтувати ідеями демократії і створити мікроімперію, тобто систему влади заради влади, поширеної на всі галузі життя суспільства. Але, якщо це і зміцнило б державну незалежність України, все ж таки в історичній перспективі нація буде програвати, бо неодмінним атрибутом такої держави мусить бути самозамкненість, відрив від шляхів світового розвитку, а тому — прогресуюче відставання на внутрішній розбрат.

Для України існує, таким чином, лише один шлях — антимітологічний, коли зважаючи на сувору істину, суспільство повинно знаходити оптимальні та безпомилкові рішення. Для цього потрібно насамперед позбавитися звички вчитися на власних помилках і більш рішуче спиратися на досвід людства. Як європейській державі, Україні потрібно формувати структури свідомості дійсно європейського типу, і виходити на сучасний рівень духовості й інтелекту.

Історично склалось так, що до XVIII ст. Україна була дійсно форпостом Європи на Сході та протистояла натискові тюрксько-ісламського світу. Згодом Петро I та його наступники знищили будь-яку згадку про особність України і зупинили природні процеси її спілкування з європейським світом. Відсутність власної державності приводила до розмивання нації, її самобутні ментальні структури не могли розвиватись на власних засадах, а тому насильно прив'язувались до великоросійської «трійки»: православ'я самодержав'я, народність — фактично до імперської мітології.

Природньо, що з отриманням незалежності Україна все більше повертається в бік європейської цивілізації, намагається позбавитися кайданів імперської свідомості та вийти на сучасний рівень цивілізованого розвитку. Саме в цьому стратегічному напрямі здається можливим створення міцної основи для консолідації всіх верств населення та досягнення єдності нації. Зараз ми робимо лише перші кроки до консолідації суспільства: це всеукраїнський референдум, процеси демократизації, початок реформ в економіці, залучення до світового співтовариства тощо.

Консолідація можлива лише на ґрунті базових спільних цінностей, що визначаються такими переважною більшістю населення. Існування власної незалежної держави є однією з фундаментальних цінностей

суспільства. Саме відсутність тих механізмів захисту, що їх надає державність, привела до геноциду українського народу в 30-ті роки, коли від штучного голоду та репресій загинули мільйони. Репресії торкнулись насамперед національної інтелігенції, носія розуму нації, голодомор — сільського населення, носія традицій її самобутності. Структури влади, що були створені внаслідок перемоги большевицької влади в Україні, мали характер антидемократичної, зовнішньої для народу влади. Фактично, це була колоніальна адміністрація, завданням якої було виконувати насамперед вказівки центрального уряду. Деяка автономія допускалась лише до тієї межі, коли це не зачіпало інтереси метрополії. Українська нація, зайнята боротьбою за власне фізичне виживання, не могла приділяти достатньої уваги боротьбі за виживання духово-інтелектуальне, за розвиток власної культури, мови тощо.

Будь-який народ, що усвідомлює себе як націю, тобто має свою історичну пам'ять, відрізняє себе від інших народів, сприймає свою належність до певної території, формує уявлення про власну історичну долю, має таким чином спільні ментальні структури, що створюють ґрунт для цілісності нації. Єдність нації тримається насамперед на духових засадах, на сукупності структур колективної свідомості та колективної пам'яті. Тому досить лише зруйнувати або навіть викривити історичну пам'ять нації, фізично ліквідувати носіїв національної свідомості, розуму, віри, і нація перетворюється у звичайне населення, що піддається будь-яким соціальним експериментам.

Захисні механізми української нації були значною мірою винищені внаслідок національно-визвольних змагань 1918-1921 рр. і наступних дій влади. Стратегічною помилкою Центральної Ради була відмова від створення власної воєнної потуги, регулярної української армії. Уряд гетьманату допустився іншої помилки, створюючи умови для повернення України до складу російської держави та залучаючи до війська російських офіцерів-монархістів. Директорія виникла як реакція українства на такий стан речей, але її помилка полягала в прийнятті соціалістичних гасел, а насамперед у відмові від приватної власності, що міцному українському селянству не було властиве. Анархічні ідеї отаманів взагалі не були державотворчими. Так був підготовлений ґрунт для утвердження влади большевиків, яка спочатку була досить толерантною до місцевих настроїв. Історичний досвід вчить, таким чином, що відсутність власної державної національної ідеї, належним чином обґрунтованої і яка дає стратегічні уявлення про напрями руху та власні державні інтереси, позначається на цілісному процесі державотворення та врешті-решт приводить до руйнації.

Нація не зуміла досить швидко сформувані прошарок воєнної аристократії, відданої ідеї захисту держави, правлячу клясу, здатну приймати загальнонаціональні рішення, та інші елементи державно зорганізованого суспільства. Замість цього були насаджені ментальні структури провінційного чиновництва з інтересами та прагненнями, орієнтованими на Центр з політикою, що була спрямована на знищення національних форм інтелекту та духовості. В мітологічно

побудованому суспільстві Центр завжди має значення сакрального осередку, що вміщує в собі весь сенс буття. Будь-яке відхилення від встановленого з Центру порядку може бути трактоване як замах на засади існування суспільства, а тому таке намагання неодмінно відчуває на собі силу імперії.

Для України буде великою помилкою будувати структури консолідації нації на таких самих засадах, як і колишній Центр імперії. Нація буде більш зцементованою, якщо матиме спільний ґрунт економічного, інтелектуального духового життя, і якщо її ментальні структури будуть зорієнтовані в напрямі досягнення добробуту кожної людини та суспільства в цілому. Такі структури завжди повинні будуватись знизу, з рівня життя окремої людини, але неодмінно мають включати всі верстви суспільства, особливо ті, що пов'язані зі структурами влади.

Дійсно, якщо особи, що знаходяться на відповідальних посадах, не відчують свого зв'язку з національними коренями, то від них можна лише очікувати більш або менш сумлінної служби, і їх відданість державі буде залежати від розмірів посадового окладу. І тут немає нічого страшного. Але дійсною опорою нації слід-таки вважати тих, хто виконує свої обов'язки, виходячи з моральних засад, з усвідомлення дійсних інтересів держави.

Для цього, зрозуміло, потрібна відповідна ідеологія, що ґрунтується на глибинах національного менталітету і створює цементуючий каркас державницької свідомості. Ідеологічні засади державности не можуть з'явитись шляхом розробки абстрактних систем і зверху нав'язуватись масам населення, але держава повинна сприяти створенню умов для розвитку тих ідей, що їх маси власне підтримують.

Духово-інтелектуальна стабілізація суспільства в сучасних умовах можлива лише як динамічний рух багатьох ідейних течій і напрямів. Штучне стримування суспільної думки це шлях, що веде у прірву. Але потрібно також негайно давати рішучу відсіч спробам відтворити колишні догматичні засоби мислення. Мова йде не про ті або інші ідеї, а саме про форми спілкування. Ми дуже добре знаємо як поводитися з тими, хто насмівлювався висловлювати іншу думку, ніж це було офіційно прийнято. На жаль, ці засоби спрямування думки в потрібне русло, що колись обслуговували інтереси командо-адміністративної системи, набули характер стереотипів мислення та не вважаються чимось небезпечним. Є велика спокуса скористатись звичними стереотипами для ствердження нових державницьких ідей. Але наслідком цього може бути та сама катастрофа, що спіткала комуністичну ідеологію.

Позиції старої ідеології виглядають значно підірваними, але слід врахувати, що за кілька десятиліть її панування вона ще залишилась у свідомості суспільства і може відіграти дестабілізуючу роль в умовах погіршення життєвого рівня населення. Нація може бути розколота по лінії протистояння мітологом старого

та нового типу, і це буде найбільш небезпечна ситуація, бо міт не ґрунтується на доказах, а потребує сліпої віри та людських жертв для своєї підтримки: якщо людина жертвує для доказу ідеї, то це вважається доказом її істинності для інших, але фанатизм може завести дуже далеко, як ми знаємо на своєму сумному досвіді.

У духово-культурному вимірі функції охорони моральних засад суспільства традиційно брала на себе та або інша форма релігії, яка, створюючи деякий ціннісно-орієнтаційний модель світу, надавала кожному можливість почувати себе елементом упорядкованого універсуму. Це надавало життєвого сенсу поведінці та мисленню людини. Науково-просвітницька діяльність зруйнувала традиційні системи світоприйняття, але створити замість цього свій науковий ціннісний модель світу не спромоглась. Спроби в цьому напрямі вели до затвердження тоталітаризму. Помилка була закладена з самого початку. Наукове знання не є таким, що генерує смисли, його епистемологічна структура вимагає лише генерації істини. Тому руйнування традиційних смислогенеруючих структур створено ментальний вакуум, і таким чином відтворювалось відчуття відсутності в житті власного смислу. Звідси реакція — поява неомітологічних утворень у вигляді фашизму або комунізму. Їх привабивість для мас полягала в тому, що вони таки надихали життя людини сенсом, давали комфортне право нічого не вирішувати самим, перекласти відповідальність на владу, на якісь вищі сили. В сучасних умовах багатьом стає зрозумілою ілюзорність мітів, і тому зростає пошук ментальних схем, що орієнтовані на інтереси індивідуума (західній модель, американський прагматизм і т. ін.), або створюються м'які форми колективної свідомості, побудовані на традиційних віруваннях (відродження інслямізму, японський модель тощо). Перед Україною стоїть завдання пошуку власного шляху, але в будь-якому разі він відтворюватиме риси як західньої, так і східньої моделей. Але найголовнішим є зараз позбутись тоталітаристських схем мислення.

Продовження буде

Пам'ятник Іванові Франкові в місті Збараж, воздвижений 1992 року

Микола ШАТИЛОВ

ДОВГІ РУКИ ЧЕРВОНОЇ МАФІЇ

«Пупок Європи», — кажуть чехи про свою столицю, і вони праві, але правота їхня не однозначна, бо є в ній і свій негатив. Не секрет же, що протягом сорока п'яти років саме в Празі зосереджувалися найдобріші сили большевицько-чекістської агентури, зв'язки якої з агентурою не менш злочинною — мафіозною — історія покищо тримає в секреті. Празька спрямованість сучасної міжнародньої мафії пояснюється не тільки географічними перевагами країни і слабкістю чеської поліції. Хоча кожна з наведених причин важлива сама по собі, й знавці не помиляються, визначаючи Прагу, як майбутню штаб-квартиру європейського злочинного світу, де нещодавно вже відбулася координаційна нарада представників італійської, російської та української мафії.

Правда, наш, постгорбачовський світ орденоносних «паханів» і високопосадових «мокрушників», я не спішив би поділяти за національними ознаками. Межі так само прозорі, як і кордони нікому незрозумілої й нікому непотрібної Співдружності. Одне. Друге — якщо пустопорожня формула «советський народ» десь і наповнювалася змістом, то якраз у середовищі ділків тіньової економіки й усього іншого, що перебувало в тіні отих ділків. У середовищі, де панувала й панує «общепонятная» мова.

Штемпель у червоношкірій книжечці — «пашпорт є власністю України» — нікого не обманує. Крім довірливих західних репортерів, у яких і запозичено інформацію про відвідини великого празького «сходняка» українськими мафіозі. Довірливих, тому що звикли писати про мафію італійську, колумбійську, тайландську, а зараз на криваву арену виходить злочинність без обличчя, злочинність зденаціоналізована, подолати яку завтра буде не легше, ніж сьогодні надати їй конкретне ім'я.

Здається, я несправедливо відгукнувся про своїх західних колег. Вони — не довірливі, вони — розгублені. Їм, вихованим на взірцях злочинної класики, і в страшному сні не могло наснитися, на що здатен советський злочинний неоклясцизм. Подивіться, як старанно і безрезультативно вони вишукують підхожі визначення.

«Мафія з колишнього ССРСР» — наче й так, алеж занадто взагалено і не зовсім відповідає дійсності, в якій назначаються інтеграційні процеси. «Російська мафія» — набагато конкретніше, але невинувадано гіперболізовано, оскільки є в ній і українці, і литовці, і якути. . . Росіянам, дай Боже, свої гріхи замолюти, і не обтяжуймо їх чужими. З усіх, що траплялися мені, найповніше охоплює нове явище словосполучення — «червона мафія».

Отож, її посланці й здибалися в Празі з італійськими партнерами, щоб обговорити життєво важливу проблему транспортування і поширення наркотиків. Дійшли згоди: червона мафія відповідає за просування вантажів через кордони і забезпечує збут, а італійська — гарантує професійне відмивання брудних грошей. Співпраця обіцяє не абиякий ефект: за три роки продаж наркотиків зросте на сорок відсотків, і злата Прага обіцяє стати для червоних гангстерів посправжньому золотою. Починали ж вони на її задвірках з дрібничок. Проте, чому починали? І продовжують! Мафія не гребує ні чим. Тим більше — червона.

Ще позаторік головний празький вокзал — «Вілсоново надражі», а на місцевому жаргоні — «Вілсонак» — і вдень, і вночі був зашитим і напівпорожнім. Дванадцять чергових поліцаїв нудилися, прогулюючись величезними залами. Сьогодні ж, якби їх і побільшало вдвічі, всім було б весело. Невпізнанно змінився «Вілсонак». Кримінальним елементам кожної нації знайшлося на празькому вокзалі діло до душі.

Серби і хорвати, забувши домашні етнічно-релігійні чвари, дружньо пасуть вокзальних повій. Заняття клопітне, але — прибуткове. Повівши клієнта за собою, дівчинка полегшує його на тисячу крон. Коли ж, навпаки, іде за ним до машини, — на півтори тисячі. П'ять стовок за дисконфорт. На іноземцях, які юрмляться в багажних камерах, спеціалізуються цигани. Після того, як циганська малеча проведе психологічну обробку, вони полегшують кишені закордонних гостей, нічого натомість не обіцяючи.

Червоні гангстери — десять-дванадцять молодиків, вік — двадцять три-двадцять п'ять, усі в однакових куртках-алясках — приходять на «Вілсонак» ближче до полудня. Ті, кому вони потрібні, ще висипляються після нічних пригод. А потрібні червоні — їх все ж таки і вокзальні завсідники, і поліцаї називають «руськими» — злодіям-домушникам. Хлопці в алясках скуповують крадене.

Празькі квартири в небезпеці. Поліція, здається, вже втомилася закликати: не заощаджуйте на вдосконалених замках, не відчиняйте незнайомцям, зрештою — обзаводьтеся сторожовими псами. Нічого не допомагає. Є квартири пограбовані двічі й тричі. Вдала візита, коли винесено збіжжя на півмільйона крон. Приблизно стільки коштує остання модель «вольво». Якщо червоні скупники обмежать виконавця й половиною, все одно творчий вогник празького домушника не згасне.

«Вілсонак» обслуговують шістки. Власних коштів для поточних розрахунків вони не мають. «Аляски» виконують функції інформаторів і зв'язкових. Комерційні операції відбуваються десь поза вокзалом, але де саме — невідомо й поліції. В останньої були спроби проникнути в середину червоної мафії, хоча б і на вокзальному рівні, але всі закінчилися нічим, бо служба безпеки «червоних» завше випереджала празьких поліцаїв.

Не піймав — не кажи, що злодій. . . Шістки в алясках одержують свої гонорари, не кричачись, майже на очах вокзальних пінкертонів. Залом проходить високий сивий мужчина в елегантному шкіряному напівпальті з не менш елегантним дипломатом. Зупинившись біля зачиненого газетного кіоску, він кладе дипломат на полицьку. Сивого оточують хлопці в однакових куртках. Кожен одержує зароблене. Без галасу, без розписок. Пачечки крон тоненькі, але шістки червоної мафії задоволені. Все тривало заледве хвилину. Сивоволосий мужчина перетинає сквер і на стоянці сідає за кермо новенького «пежо» із празькими номерами.

Не виключено, що ті, що залишилися зараз на «Вілсонаку», закінчивши празькі гастролі, перетнуть кордон теж на «пежо» або «мерседесі». Не обов'язково це буде куплений автомобіль. Все можна зробити простіше.

Серед великодніх подарунків, які минулої весни одержували пражани, були й досить несподівані: наприклад, пристрої, що блокують автомобільне кермо або важіль коробки швидкостей. У чехів за рік викрадено двадцять чотири тисячі машин, і лише щотчетверта повернулася до свого власника. Продаж крадених легковичок — одна з найприбутковіших статей міжнародних злочинних синдикатів.

На спільній нараді поліційні достойники Відня, Будапешта, Праги і Братіслави безпорадно констатували, що чеська територія дедалі більше стає краєм обітованим для професійно вишколених банд крадіїв автомашин і перекупників.

Проаналізувавши сумну ситуацію, — а порівняно із дев'яносто першим роком кількість викрадених автомашин зросла вдвічі, — поліцаї визначили низку заходів, які, на їхню думку, повинні допомогти під час конкретного переслідування злодіїв. Але злегковажили, як мені здається, тим фактом, що злочинський рай існує ще й завдяки «пекельним водіям», новобранцям червоної мафії, всім отим росіянам, українцям, білорусам, які згодні на максимальний ризик за мінімальну платню.

Звичайно, як справжні професіонали, вони намагаються всіляко зменшити ступінь ризику і працюють по-своєму вигадливо. Викрасти машину не складно. Ще комісар Мерге дивувався примхам людської психіки, які змушують гаманець із двома сотнями ховати подалі, а річ, що коштує десятки тисяч, — недбало кидати на вулиці. Заховати машину в закапелках великого міста не складніше, ніж гаманець у власних кишенях. Найвідповідальніший і найнебезпечніший етап гангстерського бізнесу — перегнати лімузин туди, де за нього можна правити пристойну ціну, де поліція не знає його в обличчя, тобто «туди», в умовах центральної Європи, значить — за кордон.

Ні, злодії не звертаються до слюсарів-лекальників, щоб змінити номери на двигуні та кузові, не виставляють пляшки друкарям, щоб виготовили потрібні документи. Вони звертаються в проктий

пункт і виставляють законні вимоги: «'Пежо' — чотириста п'ять, дев'яносто третьої моделі, колір — сріблястий». Причина — не вишуканість смаків, а вкрадений «пежо», який чекає в котромусь празькому закапелкові й повністю підпадає під щойнонаведений опис. На нього переставляються чеські державні знаки з «пежо» прокатного, в шухлядку для рукавичок кладеться невідомий технічний паспорт, і «пекельний водій» лягає на курс.

На кордоні його, ясна річ, перевірятимуть, але жоден митник не полізе під капот із дзеркальцем, аби переконатися, що номер двигуна є віддзеркаленням номера паспортного. Методика перегону така досконала, що й сам шеф празької поліції підполковник Гофман усі надії покладає лише на недалеке майбутнє, в якому американська фірма, чия назва є майже державною таємницею, забезпечуватиме автомобілі найдорожчих категорій принципово новою системою пошуку.

Вдершися в салон, злочинець ні в який спосіб не зможе визначити, чи обладнана машина цією системою, а вона потай повідомлятиме поліцію і про напад, і про те, де знаходиться, і обов'язково «поскаржиться» на кордоні. Система чудова, але є й надійніші охоронці. Припустимо, коли в лімузині їздить російський міністер внутрішніх справ. Але ж украли! Бойовики червоної мафії — «пекельні водії», яких даремно недооцінює підполковник Гофман.

За словами вищих офіцерів чеської кримінальної поліції, їхні підлеглі протистоять добре організованим прекрасно забезпеченим технічно і не обмеженим фінансово злочинним угрупованням, чий негативний вплив на суспільство невдовзі дасться взнаки. «Буде гірше», — попереджає підполковник Гофман і насамперед має на увазі, що маленька країна стає місцем зосередження великої кількості наркотиків та зброї, що їх постачає червона мафія.

Далеко від Праги, в сіцилійському Палермо, на віллі Антоніо Бріллі поліція виявила склад зброї. Слід гадати, що знайти арсенал, — для італійських карабінерів не така вже й знахідка. Але окремі речі привертали увагу. Наприклад, оболонка міни — з тих, що вживаються в легендарних російських «катюшах», — наповнена вибухівкою чеського виробництва, вибухівкою страшною сили, що її заборонено вивозити з країни.

Довідавшись про випадок на палермській віллі, починаєш краще розуміти чеських журналістів, які пишуть, що їхня поліція не хворіє на оптимізм. А водночас — краще розуміти і чеських поліцаїв, які й за скрутних обставин мають з чого радіти. А хоча б і з того, що чехи позбулися советських окупантів. Бо там, де вони ще знаходяться, советська офіцерня гарячково продає найрізноманітнішу зброю за просто таки демпінговими цінами, а найперші її покупці — італійські мафіози.

Вивезеною з Німеччини російською зброєю майже офіційно торгують на біржі в чеських Карлових Варах. Є свідки — і за всіма

канонами детективного жанру вони вже перебувають в лікарні, — котрі на власні очі бачили, як біржа приймала вантажі російських автоматів та пістолетів. Не меншим попитом, аніж зброя, користуються на карловарській біржі й наркотики. Сюди вони потрапляють з теренів колишньої червоної імперії за допомогою агентів червоної мафії, переважають серед яких — чеченці. Хоч як прикро, а доводиться поділяти песимізм чеських криміналістів: червона мафія надовго забезпечила себе роботою. Адже в західній Європі лише героїн вживають півтора мільйони наркоманів, щороку ринок вимагає тридцять тонн чистої наркоти. Кокаїністів — вісімсот тисяч, і, щоб вдовольнити їх, потрібно шістдесят сім тонн отрути.

Там, де великий попит, там — конкуренція, а там, де конкурують гангстери, там — стріляють. Тридцятирічного Петера Стейнгубеля — на кликуху Жолудь — кількома пострілами поклали на хідник Прокопової вулиці у Братіславі. Жолудь контролював торгівлю наркотиками у словацькій столиці. З'явилися конкуренти. Можливо, і з червоної мафії. Їй вона ставатиме щораз лютішою, червона мафія. Позаторік у наркотичному бізнесі вона прокрутила три мільярди рублів. А в нинішньому загальному обігові російської — читай: червоної — мафії знаходиться сто тридцять мільярдів рублів. І не доводиться нехтувати прогнозами, за якими щонайменше тридцять-сорок відсотків суспільного виробництва в республіках колишнього Союзу контролюватиметься злочинними елементами.

«Мафія — це друга ментальність, — пише сідліська публіцистка. — Усі ми замість протестувати повинні передовсім змінити власне мислення». Звертається вона до італійців. А що ж казати про людську породу, знану як «совєтська», якій злочинність прищеплювалася протягом кількох поколінь і яка тепер доводить світові, що совєтський — це і є злочинний. . .

Наприкінці вісімдесятих, аналізуючи діяльність організованої злочинності в європейських країнах, криміналісти вільного світу припускали, що спрут простягатиме свої мацаки в напрямку захід-схід, але дійсність перевернула їхні припущення. Десятки мафіозних кланів посунули на захід, вражаючи конкурентів не просто, а — високою організованістю, бо за московсько-більшевицької системи координаторами союзної мафії виступали вершки комуністичної еліти.

Сьогоднішні підрозділи червоної мафії зформовано за національним принципом, і до найбільш впливових належать — чеченські, грузинські і казакські, де босами впевнено почуваються вчорашні партійні керівники. У грузинів, наприклад, хрещений батько — Джаба Іоселіані, парламентар, колишній шеф генерального штабу, людина, про яку кажуть, що її вказівки виконує Едуард Шеварднадзе.

Найнебезпечніше злочинне угруповання, відоме як Балалайка, плідно співпрацює з російськими військовими, які служать в центральній Німеччині, широко використовує, крім армійських, офіцерів поліції, митних служб й міцно тримає в руках торгівлю

зброєю. Музику Балалайці замовляють московські боси, а виконується вона здебільшого на німецькій території. «Балалаєчники» вряди-годи перетинають і німецько-чеський кордон, налагоджуючи зв'язки з особами, що володіють інформацією про колишню советську армію, прокладаючи транзитні маршрути і закладаючи перевалочні бази. Жоден з членів червоно-російської Балалайки ще не був заарештований чеською поліцією.

А втім, як і чеченської мафії, що нею, за повідомленнями з надійних джерел, опікується сам президент Дудаєв. У чеченському асортименті — операції із зброєю, з краденими автомобілями, а ще постачання на захід «білого м'яса». Чеченські банди дислюковані в Пльзні, Карлових Варах, а також — навколишніх містечках.

Український клан червоної мафії вирізняється між іншими граничним нахабством, схильністю до насильницьких методів ведення злочинного бізнесу, а головне — багатопрофільністю, бо його діяльність можна проілюструвати буквально всіма кримінальними статтями.

Порівняно з українським циганський клан виглядає бідним родичем, хоча і є на чеських землях кланом аборигенним: розбійні напади, перепродаж поцуплених речей, вагонні крадіжки і, звичайно, сутенерство. Завдяки циганам, Чехію теж сприймають, як експортера організованої злочинності. Зокрема в Німеччині, де чверть усіх скоєних злочинів — чеського походження, але понад половина останніх записана на циганську мафію.

У Чехії нелегально перебуває сто тисяч чужинців, і переважна більшість нелегалів, за оцінками чеської поліції, забезпечує своє прожиття незаконними засобами. Проте скільки з отих ста тисяч входять в кадри червоної мафії, криміналістам покищо невідомо, як невідомі їм і хрещені батьки української мафії.

Зате достеменно відомо, що фантазія українських ділків безмежна, коли вже вони спромоглися водолікувальні джерела перетворити на фонтан нафтових долярів. Історія трапилася в східно-словацькому місті Бардейові, в околицях якого наприкінці сорокових років рейдували загони Української Повстанської Армії. Бардейов знаний і старовинним курортом, цілющими водами якого лікувалися покоління словаків і чехів. Останній сезон вніс вельми серйозні корективи в національний склад бардейовських курортників. Переважають, а правильніше, панують, — самі за себе українці. Є, певна річ, — а як же без них?! — і росіяни.

Перше враження, що обидві країни охоплено пошестю шлункових захворювань, і занедбані постсоветської медициною пацієнти шукають порятунку, споживаючи «не нашу» водичку. Алеж споживають вони напої більш вишукані — і «бехеровку», і «ферент». . . Ну, а ті, що заощаджують на долярах, — передбачливо завезену «столичну».

Доляри — скарбові, бо за кожного невідь на що недужого українця

платить словацька акціонерська фірма «Петрімекс». Платить щедро: по п'ятдесят «зелених» за голову, і платить щоденно. У такий, можливо, ще і небачений спосіб, фірма, яка забезпечує свою країну нафтопродуктами, віддачує українським постачальникам за дефіцитні бензину і солярку.

Умовні пацієнти бардейовських водолікарень, — а коли вони і хворіють, так хібащо на одну з форм kleptomaniї, — зовсім не умовно поділяються числом на два клани: в першому зустрічаємо ітеєрівську дрібноту нафтопереробних заводів, а в другому, малоприступному, «нафтових баронів». Дрібнота, намагаючись пожити задурно на всю губу, створила систему вуличної спекуляції, яка загрожує існуванню місцевих підприємців. До того ж часто і в смислі фізичному, бо *наші* не гребують і найбрутальнішими погрозами. «Нафтові барони» — навпаки — не метушаться: в затишних холах приймають клієнтуру, скликають виробничі наради і підписують контракти.

Городяни, для яких присутність української мафії в Кошицях, Першові та й Братіславі не є таємницею, переконані, що її мозковий центр знаходиться поряд — у середньовічному ареалі. Персонал же знаменитих бардейовських водолікарень, доведений поведінкою українських гостей до нервового виснаження (а ми ж гаразд уявляємо, як поведяться почуманілі від бензиново-валютних випарів нувориші), усвідомлює, що першоклясний донедавна курорт перетворюється на комфортабельну «малину».

За часів колишніх курорт заважав комуністам, і вони готувалися знести пишущий архітектурний комплекс. Зберігся він, завдяки втручанням ЮНЕСКО, яке надіслало бардейовцям фінансову допомогу і взяло унікальні споруди під свою охорону. Тепер, напевно, і ЮНЕСКО визнає свою неспроможність, бо не ті ниньки комуністи — хоч у Словаччині, хоч в Україні.

Допомогти могла б інша організація. Та, про яку завжди говорили, що в неї довгі руки. Так що ж вони нараз покоротшали?! А може, не покоротшали, а обважніли? Принаймні відстань від українського кордону до недалекого Бардейова є для них задалекою. Відстань, яку наприкінці сорокових залюбки долали українські повстанці.

Прага

Іван ДРАЧ

ЧИ ПОКАЄТЬСЯ РОСІЯ?*

Найстрашніше зазирати в безодню, у яку боїшся упасти. Народ хліборобів і співаків намагалися зробити народом канібалів і злодіїв — тавро 1933 року горить і досі на чолі нашого буття. Ми чекаємо покаяння Росії Єльцина і Хасбулатова за гріхи Росії Леніна і Сталіна і ставимо за взірць вину Німеччини перед єврейством і покаяння Аденавера за вину Гітлера. Та спершу даймо раду самі собі. Большевицьких опричників на Україні мобілізували також і з українців, і покаянна кров Хвильового і Скрипника не змиває вини мільйонів перед мільйонами.

Тримільйонна КПУ ще десять років тому мала вказівку, підписану Капто і Мухую, «Про п'ятдесятиліття так званого голоду 1933 року», а ідеолог горбачовської перестройки посол ССРСР у Канаді Яковлев — теж десять років тому організовував за кордоном лови дипломатів і журналістів, щоб погасити правду про 1933 рік, яку розкривали наші земляки у США і Канаді. Та й саме засекречування архіву Політбюра, а тепер Президентського Архіву Єльцина виразно свідчить, де народжувались і народжуються главками голоду.

Голодомор 1932-1933 років за своєю суттю не був випадковим чи унікальним епізодом у долі українського народу. Настав час до кінця усвідомити раз і назавжди, що це був лише один із найближчих до нас, уцілілих і нині сущих українців, етап пляномірного викорінення української нації, неприйняття існування якої глибинно закладене в нащадків північних племен, яким наш народ дав свою віру, культуру, цивілізацію і навіть імення. У відповідь на це не лише від з'яви Московського царства, а ще із самої княжої доби, ще від Андрія Боголюбського в Україну-Русь безперервно накочуються хвилі ненависти, жорстокости, тотального зруйнування українства, які цей північний провінційний князьок приніс у Київ, сплюндрувавши його за кілька десятиліть до хана Батия. Заповіт цього варвара немов закарбувався у генах усіх московських і петербурзьких правителів незалежно від того, якої вони були крові — німецької чи грузинської: кожен із них виявлявся непримиреним ворогом українства навіть тоді, коли наші проводирі колінкували в покорі й послуху перед ними. Здається, жоден із російських володарів не забував тлумити українську мову й культуру і не зупинявся перед тим, щоб пролити ріки української крові, брати і брати безконечні

* Виступ на міжнародній науковій конференції «ГОЛОД 1932-1933 рр. в Україні».

валки українського ясиру для «обустройства» своєї болотяної Півночі і неісходимого Сибіру.

Лукава фраза, що історія навчає того, що не навчає нічого, не для нас, українців. Вона змайстрована тими, хто хотів би, щоб людство забуло про їхні диявольські сліди в історії, щоб утекти від суду Божого і суду людського. Забуття — заповіт для катівських нащадків. Вічна пам'ять — святий урок для нащадків невинно убієнних. Ці уроки українство має засвоїти і нарешті починає засвоювати.

Перший урок, який уже стає невід'ємною складовою національної свідомості українця, полягає у тому, що в Росії ніколи не було, немає і покищо не передбачається іншого інтересу в Україні, ніж винищення дорешти, до ноги, до пня української нації. Бачимо, що від найрафінованішого філософа до найзахланнішого пияка — надто в багатьох росіян вкладено справді фатальну одержимість українофобією. Вона становить один із головних елементів «русской ідеї», вона нині пніється несамовитою, справді зоологічною ненавистю до українства в російському парламенті, вона закарбована на стінах міст Криму: «Хороший хахол — мертвий хахол!» Ця якась бісівська одержимість уже перевершила хронічний — учений і чорносотенний — антисемітизм російських «пасіонаріїв». Ця убивча для українців і самовбивча для самих росіян манія диктує кожен крок, кожне слово, кожен жест щодо України і з боку нинішньої влади в Москві, генералітету політичного, військового, економічного, наукового й культурного, хоч би в які шати вони маскувалися. Мусимо констатувати, що нині довершується формування кількасотлітнього великоросійського расизму, російського нацизму, як світоглядної, духової бази, здається, останнього й вирішального походу для остаточного знищення української нації. Коли ще хтось сумнівається і не помічає в Єльцині комплекс Андрія Боголюбського, хай ще раз помислить, що стоїть за психологічним, економічним, політичним, культурно-інформаційним, не відкидаючи й військового, тотальним терором, який став єдиним змістом російської політики щодо України після проголошення нашої незалежності. Річ навіть не в Севастополі чи Донбасі, а в тому, передовсім у тому, що «Київ — мати городов руских», і в'їняти це з душі пересічного росіянина так само неможливо, як із душі українця те, що Київ — столиця України.

Говориться це не для того, аби культивувати навзаєм таку саму ненависть до росіян, якою росіян щосили і щодня напмповують проти українців. Честь і гідність нашої нації тисячоліттями полягала в повазі до інших народів, навіть до ворогів, яких в українському фолклорі вибачливо іменували «воріженьками». Йдеться про те, аби до нашої толерантності додати більше, ніж досі, національної мужності, національної обачності, національної стійкості і мудрості. Українці не прагнуть війни з Росією, але змушені бути готові до

гіршого. Українці не прагнуть жити і господарювати на шкоду Росії, але мусять навчитися не поступатися своїми національними, економічними інтересами. Українці не відкидають російської культури, але зобов'язані нарешті вміти виробити імунітет до її аж ніяк не культурної, расистської агресивності й нетерпимости до духовних надбань інших народів. Українці не зречуться православ'я, але свого, а не накинутаго їм натомість церковного фанатизму московського великодержавництва. Саме про це промовляють до нас і наших нащадків мільйони світлих душ українських жінок і дітей з мороку 1932-1933 років. Почуймо ж їх!

Другий урок масових жертвоприношень українців у капищах чужих сусідських Молохів є той, усвідомлення якого нам, можливо, бракує чи не найбільше. Хоч би хто довкола нас і з-поміж нас звикся з думкою, що українці приречені на ролю нації-жертви, але за 750 років бездержавности ми довели всьому людству, що є безсмертною нацією. Можливо, у цьому полягає космічний сенс наших трагічних станів напівмертвого існування, до якого періодично зводили українство чужоземці, і неминучих наших воскресінь, могутніх спалахів волі нації до життя. Так було після татаро-ординської навали, після турецько-татарських мільйонних ясирів, після палів і четвертування польською шляхтою, після тристатільного російського духового і фізичного голокосту.

Життєздатні історичні нації демонструють одну повчальну рису: вони ніколи не забувають тих жертв, яких зазнали їхні минулі покоління. Для євреїв, вірменів, болгарів та деяких націй, що їх інші народи прагнули знищити, стерти з лиця землі, безперервність національного існування завжди пов'язана, зокрема, з невинтравною пам'яттю про необоротні втрати свого етносу, з відчуттям генетичного кровного зв'язку з предками, котрих винищували лише за те, що залишалися євреями, вірменами, болгарами. Тепер уже документально доведено, що майже третину наших селян 60 років тому умертвили тільки через те, що вони були й хотіли залишатися українцями. Однак українці опинилися у найстрашнішій ситуації: український рід послідовно викорінювали по-канібальськи і водночас по-диявольськи забороняли не тільки рахувати замордованих, а й зберігати саму пам'ять про них.

Єврейський народ, відновлена по двох тисячоліттях держава Ізраїль змусили цілий світ визнати свою провину, зокрема за фашистський голокост у Другій світовій війні, євреї одержали всесвітній мандат на довічне переслідування нищителів своєї нації, і роблять це через півстоліття так само невтомно й активно, як і по свіжих кривавих слідах. Знаємо, що німецький народ покаявся перед єврейством і попри всю свою еталонну оцадливистість супроводить сплату морального боргу також фінансовим відшкодуванням потомкам жертв гітлеризму, хоч і відрікся від нацистської

ідеології. Нам не треба доводити, що нинішня Росія є спадкоємицею і російських царів, і російських большевиків — Москва сама себе утвердила і дедалі гучніше утверджує правонаступницею обох імперій: білої Російської та червоної — ССРСР. Пророки «рускості» від Бердяєва до Зюганова, від монаха Філофея з XV століття до сучасного князя державної московської Церкви митрополита петербурзького Іоана обурено відкидають саму думку про те, що самодержавний деспотизм чи большевицький тероризм є неорганічними для російської історії, і надхненно доводять, що ці начебто різні режими є лише видозміною форм, модифікацією безперервності існування великоросів, як природжених і довічних державників-імперіялістів. І все, що чинилося до і після 1917 року — в ім'я і на благо Великої Росії. Старі й новітні російські ідеологи самі утверджують юридичні й етичні підстави, за якими Україна має право виставити рахунок за Голодомор 1932-1933 років нинішній Російській Федерації. «Руская ідея» та її практики ще не дістали оцінки свого україножертства на черговому міжнародньому Нюрнберзькому процесі, але цей процес виглядає реальним і неминучим, його перший дзвоник пролунав у рішенні Ради безпеки ООН щодо російських зазіхань на український Севастопіль, постукав у двері утворенням міжнароднього трибуналу про звірства агресорів у Югославії. Покищо не помітно, щоб офіційна Росія почула ці історичні сигнали долі. Не бачимо каяття і за переколовинення української нації у останні 75 років. Але ми хотіли, щоб північний сусід звернув увагу на наше застереження: українська нація залишає за собою право зажадати відповідальности Москви, зокрема і за Голодомор-1933. Настане час, і 8 чи 12 мільйонів свідків — удвоє чи утроє більше, ніж полеглих у війні 1941-1945 років, устануть із могил кожного українського села і зажадають невизнання терміну давности за злочин їхнього умиртвлення, як і належить за міжнароднім правом.

На конференції, організованій нашим посольством у Москві навесні цього року, більшість російських учасників наголошувала на тому, що голод не вибирає своїх жертв за генотипом, що перед голодом і перед Сталіним, мовляв, усі рівні. Лише єдиний Сергій Адамович Ковальов, колишній дисидент і теперішній голова Комісії з питань прав людини сумнозвісного російського парламенту, знайшов у собі мужність сказати — від росіян до українців сказати: «Простіте нас!»

У цих словах бриніла надія. . .

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ

ДВА РОКИ СПОДІВАНЬ І НАДІЙ

Коли народжується дитина, батьки й родина покладають на неї свої сподівання. Проте не завжди новонароджений ці сподівання виправдує.

Те саме і з державою. Коли постає держава, певні суспільні верстви покладають на неї свої сподівання. І ці сподівання так само можуть не справдитися.

Коли постала незалежна Україна, свідомі українці бачили в ній уособлення своїх сподівань, а саме: відродження в українській державі української нації. На таке відродження годі сподіватися без повної деколонізації України.

Минуло два роки існування незалежної України, а ознак деколонізації її у сфері права, у сфері економіки, у сфері духу не видно.

Почнімо з права.

Коли колишня колонія проголошує себе незалежною державою, вона тим самим кардинально порушує колоніальну конституцію і цілковито її перекреслює. Не треба забувати, що конституція УССР це ніяка не конституція, а, сказати б, фіговий листок для маскуванню диктатури комуністичної мафії.

Проголошення незалежності України якісно змінило колишню УССР, обернувши її юридично на самостійну державу. Але достосування колоніальної конституції УССР до незалежної держави можна порівняти хіба із запровадженням тюремних правил у фешенебельному готелі.

Допускаючи дію колоніальної конституції, демократично обрана влада не повинна вагатися, коли за певних ситуацій треба діяти, не дотримуючи букви колоніального закону. Права демократично обраної влади вищі від прав мертвого закону.

Тому, одразу після проголошення незалежності і обрання президента колишньої колонії, президент має скликати конституційну асамблею для укладення нової незалежної конституції. Такий непередбачений конституцією УССР крок впливає із самого факту постанови незалежної держави: незалежна демократична держава мусить мати свою демократично укладену незалежну конституцію.

В Україні ж демократично обраний президент цього не зробив, сподіваючись, що конституція УССР може з успіхом служити незалежній Україні на перехідний період. Однак, сучасна Верховна Рада навряд чи затвердить конституцію, укладену комісією під

головуванням Кравчука. Отже, в Україні триватиме хаос, викликаний дією колоніальної конституції у незалежній де юре державі. Цю обставину використовують руйнівні сили, намагаючись ліквідувати незалежність України, а разом і президентство обраного народом президента.

Отже, у сфері права Україну не деколонізовано.

Переїдім тепер до економіки.

Для перебудови економіки на ринкових засадах передусім потрібна земельна реформа. Відбудову економіки СССР після революції більшовики почали з розподілу землі між селянами. Коли мільйони селян беруться до господарювання, їхня діяльність, їхні запити до ринку стимулюють розвиток промисловости, торгівлі і поживляють економічну ситуацію у країні.

Сьогодні, річ ясна, розподілити землю між селянами, які не мають засобів виробництва, не мають досвіду самостійного господарювання, не можна. Але треба всіляко заохочувати тих, хто до такого господарювання має охоту. І саме цього — заохочення хліборобів до власного господарства в Україні нема. Місцева адміністрація не виявляє такої тенденції, навпаки, вона всіма засобами старається зберегти колгоспи. Цікаві дані маємо з Полтавщини: за рік надійшло 10.000 заяв від селян з бажанням фермерувати. Лише 1000 розглянуто і задоволено. Це свідчить, що місцева адміністрація гальмує потяг селян до власного хліборобства.

Свого часу, щоб колективізувати селян, більшовики організували 25.000 так званих партгоспників, які роз'їхалися по селах СССР для організації колгоспів. На місцях — у кожному селі — був організатор колгоспів. Крім того, більшовики задовго до колективізації згуртували по селах місцевий люмпен у так званих комітетах незаможників. Ця верства дуже допомогла владі під час колективізації.

Дбаючи сьогодні за розвиток фермерства, держава має вислати на місця — до кожного села — свого представника, який мав би на місці бути місіонером ринкових відносин на селі, агітувати за фермерство, сприяти майбутнім господарям у їхньому протистоянні з місцевою адміністрацією. Прямий обов'язок держави згуртувати по селах певні організаційні осередки майбутніх хліборобів, надавши їм ряд повноважень для боротьби з місцевою адміністрацією.

Заохотити людей до господарювання може розширення присадибних ділянок. На сьогодні продукти міським базарам постачають саме присадибні ділянки колгоспників. Збільшення цих ділянок збільшить кількість продуктів на базарах і зменшить ціни. Але до цього в Україні не прийшло.

Держава мусить не лише приймати закони, але й дбати, щоб ці закони на місцях виконувалися без саботажу. Розуміючи, що масове

фермерство — запорука виходу з кризи, державні органи мусять діяти, а не відсиджуватися по кабінетах.

Рабство — а колгоспи й радгоспи це рабство — і сучасне цивілізоване суспільство речі несумісні. Тож, починати побудову цивілізованої української держави треба з ліквідації рабства і розкріпачення українців.

А що діється у царині духу?

Тут панує думка, що проблема ч. 1 це економіка, і коли кульгає економіка, то культура, національне відродження — це проблеми другорядні.

Колонізатори України добряче «попрацювали», щоб денаціоналізувати українців, зробити їх безликою російськомовною масою. Русифікація України була і є одним з найголовніших знарядь її колонізації. Тому деколонізацію України годі здійснити без національного відродження українців.

Національне відродження України — це неминучий історичний процес, який випливає з факту проголошення незалежності України.

І посилання на економічні труднощі тут ні до чого. Таж усі 70 років існування СРСР — це безперервні труднощі: 1918-1922 — голод і лютування ЧК; 1929-1934 — колективізація, голод, репресії, карткова система; 1937-1939 — масові репресії; 1939-1941 масові репресії на Західній Україні; 1941-1945 — війна; 1945-1948 — післявоєнна руїна з голодом, репресіями і партизанкою на Західній Україні. І попри всі ці труднощі процес штучної русифікації України не припинявся.

Чому ж сьогоднішні економічні труднощі мають спинити процес національного відродження України?

Коли пильніше придивитися до тих, хто відкладає «на Миколи» українське відродження, то це люди з числа колишньої колоніальної адміністрації, потайні українофоби, до того ж причетні до гекачепістського путчу, які за часів московського панування русифікували Україну. Слухати цю публіку — все одно, що законослушним громадянам брати поради у злочинців.

А тим часом державна еліта України під маркою першорядності економіки відверто ігнорує державну мову України. У міністерствах, у прокуратурі та й у Верховній Раді українська мова лунає щораз то рідше. Цікаво, що президент саме такі «кадри» призначає на пости своїх представників на місцях. Прем'єр Кучма здебільшого виступає російською мовою. У московській «Правді» він картає тих, хто «в суверенній Україні займається самокатування і оплакує неньку-Україну». Такі вислови пасують хіба Жириновському, а не прем'єрові України. Маючи такого прем'єра сподіватися на деколонізацію України годі. А готований Л. Кучмою економічний союз з Росією — це кінець української незалежності. За цим проектом

громадяни інших країн матимуть право розпочинати в Україні господарську діяльність, а своїм громадянам, які хочуть господарювати на землі — у цьому споконвічному українському бізнесі, — держава практично не дозволяє.

Не витримує критики і висловлювана подекуди думка «Буде держава — буде й мова». Той, хто так думає, забуває, що може бути держава і не бути мови. Приклад такої держави світ знає: це Ірландія, держава без ірландської мови, держава яка не спромоглася успадкувати й розвинути культурну спадщину своїх предків.

Коли Україна має стати такою державою, тоді їй не личить зватися Україною. Ім'я такої держави Малоросія. Саме про створення Малоросії під маркою України і мріє той, хто під різними соусами гальмує відродження України.

Усі ці факти свідчать, що народжене в муках дитя — незалежна Україна — потихеньку вбивається в пір'я Малоросії.

Відзначивши другу річницю незалежності України, свідоме українство стурбоване тим, що за держава росте з учорашнього незалежного немовляти. Українська діаспора має обмежені можливості впливу на події в Україні. Але ці можливості треба мобілізувати для допомоги тим силам в Україні, мета яких зробити Україну незалежною державою українського народу не тільки де юре, але й де факто.

Тож плекаймо надію, що ці сили кінець-кінцем спроможуться мати вирішальний голос у розбудові незалежної України.

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ТИЖНЕВИК

«ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ»

«Шлях Перемоги» — орган української державницької думки і речник Українського Націоналістичного Визвольного Руху. Він подає правдиві інформації про події в Україні і світі, наświetлює і коментує їх у дусі інтересів розбудови та закріплення Української Держави. «Шлях Перемоги» — це універсальний часопис, що повинен знайтися в руках кожного українця, якому доля нашої молоді Держави та всебічний розвиток здорових суспільних сил не байдужі.

Адреси «Шляху Перемоги»:

290057 Україна
м. Львів,
вул. Природня, ч. 12,
«Шлях Перемоги».

Verlag "Schlach Peremohy",
8000 München 80,
Zeppelinstr. 67.
Germany

Перший Великий Збір Конгресу Українських Націоналістів
Доповіді, заклики, резолюції

Михайло КОСІВ

ДАЙ, БОЖЕ, РОЗУМУ

Почнімо з констатації очевидного: Україна сьогодні дійшла до початку катастрофи, яка загрожує втратою державности. Тому кожному національно свідомому українцеві, а відтак і всім нам спільно, слід з'ясувати: чому так сталося, що ми, змігшись на політичну єдність на першогрудневому референдумі, маючи достатні економічні передумови для утвердження своєї незалежності, почали сповзати до розвалу?

Не нехтуймо об'єктивними обставинами і складністю нашої історичної місії. Перед нинішнім поколінням українців поставлені завдання, яких водночас не доводилося виконувати ніколи, нікому й ніде. Ми маємо, вирвавшись із багатовікової неволі російської імперії, на її руїнах побудувати незалежну Українську національну державу. Тільки за висунення самої цієї ідеї ще якийсь десяток років тому нас могли засудити (і засуджували) до смертної кари, мов за найтяжчий державний злочин, що його кваліфікували як зраду Батьківщини, котра для нас насправді Батьківщиною не була, будучи «імперією зла». Не вважаймо, що цей фактор не продовжує діяти і сьогодні — саме ним можна пояснити нашу повільність, нерішучість, загальмованість, побоювання, аби когось не вразити, не відлякати нашими національними державницькими ідеями, постійну поступливість перед антиукраїнськими силами, які нахабніють дедалі більше, постійні хитрування і з собою, і з сусідами, і зі світом. «Укрита злість, облудлива покірність», за словами Івана Франка, стали нашими національними рисами, вони проявляються сьогодні, як і колись.

Ми будуємо правову, демократичну державу, а це означає, поперше, що всі суспільні відносини мають бути внормовані справедливими, гуманними законами, вінець яким — Конституція України. Ви знаєте, наскільки це важка, майже недосяжна сьогодні праця у нашому порізненому, роздертому суперечностями суспільстві, коли одні виступають за негайний перехід до ринку, а інші чіпляються за соціалістичний модель економіки з її загальнодержавною (ще кажуть — загальнонародною) формою власности, себто нічیهю, з якої найзручніше красти.

Темою дебатів став навіть такий першоелемент державности, як кордон — він у нас дуже прозорий, майже ілюзорний, державна символіка, територіяльна цілісність, себто константи, без яких держава немислима. Ми придивляємося то до французького, то до німецького, навіть китайського моделей держави, забуваючи, що для того, аби їх перенести до нас, треба мати їхніх громадян із відповідним рівнем соціальної свідомості і моральних імперативів.

Подруге, ми не маємо досі концепції, як вийти із ситуації глибокої кризи, що охопила всі сфери суспільного буття, у тому числі й суспільну свідомість та мораль, бо аналогів цього явища у світі немає. Нашу недосвідченість, помилки тут же використовують мафіозні структури, людська злоба, пожадливість, безсоромно грабуючи народ. Дається взнаки не лише відсутність правових норм. Чимало законів, прийнятих нинішньою Верховною Радою, не тільки не захищають, а навпаки — інспірують, навіть заохочують до злочинних дій, оскільки вони розраховані не на перехідні, а на стабільні, устатковані умови. Назву для прикладу закони про місцеве самоврядування, про роботу правоохоронних органів, ті, що діють у сфері виробництва, регулюють банківсько-фінансову систему.

Потрете, маємо сконсолідувати наше суспільство навколо спільних державотворчих ідей. Ми їх покищо навіть не виробили. Тим часом найбільша історична кривда України полягає у тому, що протягом століть земля її була пошматована й розділена поміж сусідніми державами, а тому й історичний досвід, центри притягання, ментальність різних регіонів різна. В наслідок цього не завершився свого часу процес етногенези української нації в єдину духовну спільноту, тому ще й сьогодні іноді в гущі своїй робимо враження, мовби то ми «діти різних народів». Візьміть таке безглузде з погляду українства географічне поняття, як «Подкарпатская Русь». Це з якого боку треба дивитися, щоб ця споконвічна частка України стала підкарпатською? Якщо з Праги, Братіслави чи Будапешту — то так, вона лежить під Карпатами, але якщо з Києва чи Львова, то таки за Карпатами, себто Закарпаття. А які політичні спекуляції на цьому робляться!

Кожного із вказаних завдань вистачило б на кілька поколінь, а нам усе треба робити разом і якнайскоріше.

Як і слід було очікувати, значна частина найвищих державних функціонерів Росії повела проти нас відверту політичну, економічну, морально-психологічну війну, а ми виявилися не готовими до неї. Наше найвище державне керівництво, що протягом століть привикло бути, за точним визначенням Тараса Шевченка, «гряззю Москви», ніяк не може спромогтися на втілення у життя «Закону про економічну самостійність України», продовжує плентатися за

московським возом, а тому, ясна річ, не встигає переорієнтовуватися при чергових поворотах його курсу.

Зрештою, в основній своїй масі всі ключові позиції в уряді й органах місцевого самоврядування в Україні займають неукраїнці. Хіба можна чекати від них самостійницької економічної політики? Колонізатори можуть керувати колонією, а не незалежною державою. Коли говоримо про злочин комуністичного режиму супроти України, то називаємо факти політичних репресій, масових депортацій, тотального фізичного знищення людей у тюрмах і концтаборах, голодомору, постійних розправ над інтелігенцією, зруйнування села, заселення наших міст неукраїнським населенням.

Відомо, що все це коштувало Україні до 50 мільйонів людських жертв. Мало усвідомлюємо ще один (либонь, найстрашніший за довготривалістю своїх наслідків злочин!) — потворно сформовану структуру виробництва, що майже цілком залежить від Росії. Подумати тільки: Україна, яка має унікальні у світі багатства, розвиває своє господарство не на основі власних ресурсів, а на 70-80 відсотків залежить від постачання з Росії! Це були далекосяжні колонізаторські пляни, аби Україна ніколи не могла вийти зі складу російської імперії. Але, усвідомивши все це, перестаньмо докоряти Росії за недружелюбну поведінку стосовно України. Вона поводить ся так, як і може поводитися Росія, іншої політики від неї чекати годі. Дорікати треба не Росії, а самим собі, що не можемо змостися на власну державну політику, яка випливає з наших національних інтересів. Саме тому вирішення кардинальних питань економіки має у нас насамперед політичний характер.

Проведення внутрішніх реформ, перехід до ринкових відносин — це також насамперед проблеми із сфери політики. Аджеж відомо: хто розпоряджається власністю, у того в руках і влада. Колишній номенклятурний апарат не може погодитися на те, щоб остаточно втратити важелі влади, а тому всіляко гальмує проведення реформ.

Якщо євреї виходили з єгипетської неволі протягом сорока літ, то може так скластися, що ми з російської неволі будемо виходити не менше. Маю на увазі не лише економічну, а й психологічну, культурну, мовну залежність. Маємо це усвідомити і виробити програму довготривалої боротьби за нашу державність, в основі якої мають стати ідеї творення української нації. Наразі все те, що є для інших народів природною основою єдності й консолідації, — у нас служить предметом протиріч, протистоянь, розбрату. Це — усвідомлення національної приналежності і відчуття національної гідності, релігія, мова, історія, культура, ностальгійна прив'язаність до рідної землі, Батьківщини.

У світі для людей усі ці категорії сприймаються і розуміються майже однозначно, ідентично, а незначні відмінності полюбовно толеруються. У нас це привід для створення конфліктних ситуацій.

Не кажу вже про політичні переконання, а до того — особисті амбіції лідерів, тут унікальний спектр. У нас така багата історія, у тому числі й новітня, і найсучасніша, у нас так багато національних героїв, у тому числі і нині суцix (дай їм, Боже, здоров'я і продовж віку!), що іноді їм стає затісно в щоденному житті й вони починають працювати ліктями. Щасливі італійці, їм на всі віки вистачає одного Гарібальді, швайцарці живуть одним Вільгельмом Теллем. Багатьох наших національних героїв я ще за життя оголосив би святими, порозвіщував би їхні портрети по велелюдних місцях для всезагального пошанування, аби вони лише не заважали один одному рятувати Україну і не стягували один одного з п'єдесталів. То, може, хтось із них і врятував би. А найкраще, якби це робилося спільно.

Майже сто років тому, 30 жовтня 1898 р., на ювілейному вечорі в честь 25-ліття літературної діяльності Іван Франко говорив: «Зробили мене гетьманом, яким я ніколи не був і не хотів бути, зробили мене керманичем, хоч я, придивившись правдивим керманичам на дарабах на Черемоші, зовсім не мав би охоти ним бути; зробили мене проводирем, хоч я любив лише іти в ряді, пам'ятаючи добре того генерала, про котрого Наполеон казав, що коли він іде в ряді, то дуже добрий вояк, коли ж напереді — то чистий ідіот. . . Я любив іти в ряді і люблю, але — такого ряду не було. . . У нас було і є замало людей і до найпростішої роботи. Це ще одна хиба громади. Друга: у нас уже така вдача, що любимо, уживши прикладу з війська, свого *Flugelmann* (правофлянгового) вічно штуркати, аби схибив з дороги і не йшов рівно з другими. Я дізнався цього штуркання безнастанно від своїх і чужих. Оце поштуркування і випихання другого не дозволяє нам іти рівним рядом. Якби з мого досвіду я мав подати громаді якусь науку, то вона була б така, як у війську: *Richtung halten!* (Рівний ряд!)».

Нам би сьогодні збагнути Франків гіркий досвід і його пересторогу! Але ж бо ми протягом століть переживаємо одні й ті ж суспільні, морально-психологічні хвороби і болячки, нас історія мало чого вчить. Наші лідери не відчують навіть моральної відповідальності за проголошувані ними гасла, які часто виявляються хибними, ба, навіть згубними для держави. Їх просто ніхто не наважується аналізувати критично, та й сама культура політичних дискусій у нас ще в сповитку.

Нині в українському парламенті стало модним посилатися на досвід китайців, які ще буквально недавно, перебуваючи в таких же комуністичних структурах, як і ми, масово вмирили з голоду, а нині сягнули добробуту, змодернізувавши виробництво. Алеж бо в Китаї хоч і незліченна кількість люду, та всі вони переважно китайці. І в ті недавні часи, коли їхній «великий кормчий» кинув знічев'я роздратовану фразу, буцімто горобці знищують частину

урожаю рижу, вони дружньо стали китайською стіною як один, денно іночно ганяли тих нещасних горобців, поки не винищили всіх. Або коли був кинутий клич розвивати домашню металоргію — китайці наварганили буквально гори чавуну, який, щоправда, ні до чого не був придатний, зате ж — яка одностайність! Чи нам хоч снилося щось подібне? Або візьмим наших сусідів-поляків, які протягом останніх двох десятиліть переживали не менші від нас економічні негаразди, але жоден поляк не говорив, що йому не потрібна незалежна держава.

Економічна, політична, морально-психологічна криза посилюється кризою на ниві культури — у нас зовсім відсутня концепція національної культури, як галузі стратегічного значення. Українську мову, як державну, не тільки не впроваджують у всі сфери суспільного життя, а й подекуди вперто продовжують її витіснити російською, так що іноді закрадається сумнів: яку державу ми будемо? Складається враження, що назва нашої держави «Україна» має сенс лише, як географічне поняття, а насправді вона є російською — і за духом, і за зовнішніми виявами. У свідомість людей вбивається думка, що всі наші лиха від «разорваних связей». Ми далі продовжуємо дихати атмосферою російських і російськомовних засобів масової інформації, які нерідко є відверто недружелюбними, а то й ворожими до України, а тим часом українські періодичні видання, книгодрукування опинилися на краю загибелі.

У нас сьогодні релігія, що має бути наймогутнішим засобом плекання духовости, миру, злагоди, любови до ближнього, пристановищем для знедолених, стала ареною міжусобної боротьби, джерелом сіяння ненависти, злоби, помсти. Єдине донедавна православ'я розкололося нині на п'ять Церков, які змагаються за храми і душі людей. Ми дивуємо світ намаганням утворити державну Церкву, втручанням парламентарів у внутрішні церковні справи.

Знов перед небезпекою поставлена соборність України. Сепаратистські антиукраїнські гасла відверто й безкарно поширюються у Криму, на Лівобережжі. У Закарпатті створено «временное правительство Подкарпатской Руси». А розвиток подій у Криму з його послідовним відходом від України, а події на Чорноморській флотії? То чи є у нас Служба безпеки і чию безпеку вона пантрує? Чи є прокуратура, суд, президентська влада?

Мені вже доводилось говорити й писати про нагальну потребу вироблення національної програми державотворення, яка була б узгоджена бодай у найосновніших ідеях поміж усіма демократичними партіями й громадськими організаціями і стала б підставою конкретних спільних ідей, гасел, дій. Натомість політичні партії у своєму щоденному спілкуванні з народом експлуатують найпопулярніший жанр у вигляді «Заяв» і «Звернень» навздогін — після того, як уже щось сталося. Відмова демократичних партій від участі в

довиборах до Верховної Ради була дошкульною помилкою. Рух захопився збиранням підписів за розпуск Верховної Ради і потерпів фіяско, а тим часом прокомуністичні структури зробили, що хотіли. Річ не в тому, чи ми в якійсь окрузі ці вибори виграли б (хоч така можливість була), річ у тому, що ми покинули напризволяще виборців, не використали можливість говорити з людьми.

Крім відсутності скоординованої програми, дається взнаки організаційна розпорошеність: нині маємо вже три організації під однією назвою — ОУН, два Рухи, дві республіканські партії, кілька християнсько-демократичних. Я не закликаю, аби всі об'єдналися в одну політичну структуру. Для нас, людей, що вирвалися з оков тоталітаризму на волю (а тому кожен хоче виговоритися, прагнучи, щоби всі слухали тільки його), це неможливо. Я закликаю до скоординованості й узгодженості дій. Принаймні організації націоналістів, які зберегли свої структури за кордоном, мали б не переносити власні протиріччя на український ґрунт, бо ті протиріччя, на основі яких вони колись розкололися, — уже далека історія, і проєктувати їх у наше сьогодення немає сенсу. Це тим більше прикро, що саме ОУН в роки її активної діяльності в Україні, в передвоєнні, воєнні та післявоєнні роки мала ту велетенську притягальну силу, яка робила її виразником духу всієї нації. У ній було все — і детально розроблена програма політичної боротьби за Українську Самостійну Державу, і збройна боротьба за її реалізацію з нечуваною у світі самопожертвою, і майже неймовірна в умовах підпілля організаційність та дисципліна, і найвищий інтелектуальний рівень та кришталева порядність ідейних борців — усе це витворювало те, що зветься високим словом ідеал. Навколо ОУН-УПА вітав ореол слави, утворюючи могутнє силове поле, яке діяло не лише само в собі, але й немов магнетом втягувало в орбіту національних інтересів усіх, хто цього й не усвідомлював. Чи не було б спасенням сьогодні і для організації, і для справи, за яку вона пожертвувала життям тисяч і тисяч своїх членів, утворити спільний Провід ОУН, залишаючи право на організаційну автономію чи окремішність за її структурами? Хоча б в ім'я пам'ятати полеглих — це треба було б вчинити нині живим.

До кризового стану в економіці й політиці додається ще й повна криза влади, а це ж аксіома, що без міцних владних структур побудувати державу (у нашій ситуації — утримати незалежність!) неможливо. Нині в Україні склалася ситуація, коли всі державні інституції цілком скомпромітовані. Законодавчі і представницькі органи влади в особі Верховної Ради й обласних, районних та сільських Рад народніх депутатів вижили себе і стали гальмом у державотворенні. Зруйнована підпорядкованість і підзвітність виконавчої влади, яку репрезентують Президент, Кабінет Міністрів, представники Президента в областях та районах, що утворюють

державні адміністрації, і виконавчі структури органів місцевого самоврядування так званого базового рівня у селах і містах. У багатьох кардинальних питаннях, зокрема в застосуванні права розпоряджатися природними ресурсами, комунальним майном, село і місто не підпорядковується районіві й області, навіть Кабінетові Міністрів, Президентові й Верховній Раді. Це дає можливість звичайній сілграді заблюкувати, скажімо, будівництво на її території терміналу для зберігання нафти, що є для держави питанням життя або смерті.

Суд, Прокуратура, Служба безпеки, міліція не ведуть ефективної боротьби з мафією і зовсім не реагують на антидержавну проросійську діяльність різних громадських організацій і груп. У Закарпатті обрано тимчасовий уряд «Подкарпатской Русі» — і ніхто нічого собі з цього не робить. Як тут не заговорити словами Шевченка: «А братія мовчить собі, витріщивши очі, нехай, кажуть, може так і треба».

Іноді в душу закрадається страшна і гріхозна думка: а чи є у нас кому і для кого будувати державу? Ми опинилися майже в такій ситуації, як у 1918-1920 роках. Аналізуючи хід тодішніх подій і причини, що призвели до втрати державности, Вячеслав Липинський у «Листах до братів-хліборобів» писав: «Боротьба з державою, боротьба з громадським примусом, послухом, організованістю і дисципліною проходить червоною ниткою через усю нашу історію. Ми одідичили по ній, по нашій расовій колоніальній мішанині, нахил вивищування інтересів одиниці над інтересами держави; одідичили вроджений нам нахил до індивідуалізму та анархії...»

Тому-то демократія була, єсть і буде методом, найлегше здобуваючим собі численних прихильників в Україні. Але чи методом найкраще пристосованим до боротьби із державою, до її руйнування, можна збудувати державу? Ось трагічне питання, яке стоїть перед усіма українськими державниками?»

Те ж саме питання, у тому ж самому контексті поставлене перед нами й сьогодні.

Коли після 1 грудня 1991 року Україна підійшла до етапу розбудови і зміцнення усіх складових інституцій своєї державности, ми виявилися неготовими до цієї роботи. Держава для нас завжди була субстанцією чужою і ворожою. Засобами державних структур чужинці здійснювали своє панування над нами, через державні органи чинився соціальний визиск народу, пограбування нашої землі, нищення національних святинь. Тому в наших людей сформувалося різко негативне ставлення до держави, як уособлення зла. І тоді, коли Україна стала незалежною, ставлення до держави в нас не змінилося. Державу, за яку, як писав Тарас Шевченко: «не ріки — море пролилось» крові найкращих її синів, сприймають тепер байдуже, а нерідко — вороже, недружелюбно, тільки крізь призму матеріяльних труднощів. Признаймося хоча б самі собі:

за роки неволі ми відучилися бути державними людьми, підпорядковувати або бодай зіставляти свої інтереси з інтересами держави.

Після 1 грудня, у першому офіційному своєму виступі на сесії Верховної Ради наш Президент, визначаючи свої політичні орієнтири, заявив, що хотів би опертися на Рух, як найбільш демократичну структуру. Провід Руху, як ви знаєте, пропозицію Президента відкинув. Більше того, заявив, що вважає її принизливою для себе і переходить щодо Президента в конструктивну опозицію. Це рішення було помилкове. Не буду вдаватися до ширших аргументацій, скажу тільки, що йдеться не про особу Президента, а сутність президентської влади, яка є гарантом державности. До конкретних дій Президента ми можемо мати і маємо серйозні претензії, навіть заперечення, але співпрацювати з ним мусимо.

Сьогодні часто дебатується питання, чи властивий інститут президентської влади історичній традиції України і чи готовий народ наш до нього. Так, властивий, відповів би я, бо тип президентсько-парляментської республіки виник саме в нас у часи козацтва, коли ще ніхто у світі про таке не думав. Виборність гетьмана, козацька рада з її парляментськими повноваженнями, яка врівноважувала гетьманську владу, полковники, як представники гетьмана в полкових містах, що діяли сукупно з управою міських радників, яких вибирали з посполитого люду, лавники, себто міські судді, на чолі з війтом — усі три вітки законодавчої, виконавчої і судової влади, що їх ми сьогодні щойно наново творимо, — усе це було в нас уже за середньовіччя, що засвідчує споконвічний демократизм, високість душі українського народу. Та й УНР і ЗУНР були президентсько-парляментськими республіками. Можна шукати генеалогію цього питання ще у глибокій історичній ретроспективі і вдатися до аналогій княжих часів, коли влада князя урівноважувалася народнім вічем. Тому ставити сьогодні питання про недоцільність президентської влади в Україні — історичний анахронізм. Маємо це пам'ятати, розмірковуючи над питанням, що стане найголовнішим на політичному овиді наступного півріччя. Маю на увазі ухвалу Верховної Ради про проведення референдуму про довіру до Президента і Верховної Ради. Знаємо, що Верховна Рада домогалася інакшого рішення: референдуму про довіру до Президента і дострокового припинення повноважень Верховної Ради та призначення конкретної дати нових виборів. Але це рішення не пройшло і, напевно, уже не пройде. Отже, відбудеться референдум (якщо відбудеться, тобто, якщо на нього прийдуть виборці)*

Теоретично можливі чотири варіанти волевиявлення виборців: «так-так» — і Президентові і Верховній Раді: «ні-ні» — їм обом;

* Верховна Рада прийняла у вересні постанову про парляментські вибори в березні і президентські в червні 1994 року.

«так» — Президентіві й «ні» — Верховній Раді; «ні» — Президентіві й «так» — Верховній Раді.

Кожна з політичних партій та громадських організацій має реально виважити всі ці варіанти (я не став би апріорно відкидати жодного), проаналізувати його далекосяжні наслідки для долі держави і вибрати той, який найбільше вписується у її політичні змагання.

Висловлюю з цього приводу свої міркування:

1. Відповідь «так-так» тільки посилила б кризу влади. Звісно, перед Верховною Радою — гори недовершеної роботи, і вона могла б ще дещо зробити, але не зробить основного: не прийме Конституції України, як національної держави, не затвердить законодавчо і не відкріє простір приватній власності, а точніше, не поставить її в однакові правові умови з державною і колективною. Не кажу вже про те, що дехто з народніх обранців перетворює сесію Верховної Ради у примітивну виборчу «пляньорку», на якій намагається вирішити свої власні інтереси й інтереси свого виробництва. Про лобізм, заангажованість, скорумпованість мовчу, бо спробуй — доведи!

Майбутня Верховна Рада повинна працювати принаймні на професійній основі.

2. Відповідь «ні-ні». Президент подається у відставку. Будуть призначені нові вибори (Закон про вибори Президента є), Верховна Рада продовжує діяти (Закону про вибори до Верховної Ради покищо немає). Разом із Президентом будуть зліквідовані його представники в областях і районах, йдуть у відставку державні адміністрації, як органи виконавчої влади, активізують свою роботу Ради регіональних рівнів. Про їхні політичні наміри і можливості практично щось робити — говорити не буду. Це загальновідомі речі. Одно слово, — знову «дайош советскую власть!».

3. Ті ж самі процеси, але ще з більшим розмахом, розвиватимуться за варіанту «ні» — Президентіві, «так» — Верховній Раді. Але коли за другого варіанту нові вибори Президента ще можливі, то за третього — навряд. Пост Президента просто ліквідують. А якщо ні, то постане і таке непросте питання: хто кандидат? Покищо про свою готовність балотуватися на пост Президента заявив тільки Володимир Гриньов. Він уже й почав передвиборну кампанію. Відомі й інші кандидатури. Але, на мою думку, демократичні сили не мають єдиного лідера, на якого могли б робити ставку. Та й чи можлива тут домовленість? Найімовірніше, почнеться та сама конкурентна боротьба між своїми, що й на минулих виборах.

4. Тому я вважаю найоптимальнішим четвертий варіант: «так» — Президентіві, «ні» — Верховній Раді. Що виберуть для себе наші політичні сили — вирішувати, звісно, їм, а загалом — усім нам купно. То дай, Боже, розуму!

Петро ДУЖИЙ

ГОЛОВНІ ІДЕОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ*

Національний шлях України характеризується затяжною боротьбою за збереження своєї самобутності, за зростання і розвиток українського народу, за саме його існування. Байдужість, інертність, урешті, нехтування супротивними перешкодами та примирення з ними ставлять народ на нижчі щаблі існування та розвитку. Народ, який не бореться, а здається на ласку колонізатора, перемінюється в етнографічну масу й згодом зникає з лиця землі.

Народ, котрий, докладаючи всіх зусиль до подолання перешкод, активно протестує проти недовідної для нього дійсності, тобто бореться за своє існування й розвиток і прямує у прийдешнє шляхом, осяяним Національною Ідеєю, стає нацією, яка є найвищою суспільною цінністю. У щасті нації коріниться щастя людини-одиноці, родини, народу. Нація є гарантом уселюдського поступу.

Сягаючи у глибину віків і прямуючи в майбутню безмірність, нація — незнищенна. Насильством і терором сколочений конгломерат різних народів, раніше уярмлюваних царською Росією, згодом названий Советським Союзом, не мав рації існування, оскільки заперечував інтереси різних націй, а діяв для вигоди панівної комуно-большевицької верхівки.

Доки існуватиме нація, доти існуватиме націоналізм, з нації народжений і беззавітно служити їй покликаний. Під українським націоналізмом розуміємо:

- а) струнку ідеологічну структуру,
- б) суспільно-політичний рух.

Ідеологія українського націоналізму править за основу для стратегії й тактики та всієї діяльності українського націоналістичного руху. Базуючись на принципах націоналістичної ідеології, націоналісти дають належну оцінку людям, фактам, подіям, формують націоналістичний світогляд.

Ідеологія українського націоналізму — це правильно, логічно й закономірно побудована структура ідей (творчих думок) і високих цінностей, що є животворною та рушійною силою нації.

Треба давати належну відсіч псевдонауковцям, а особливо безвідповідальним інсинуаторам, які нехтують ідеологією, відкидають її, не визнають її важливої ролі в політичному житті, наголошуючи,

* Доповідь на секції з ідеологічних питань.

що важливою у теоретичній сфері є лише програма руху. Така диференціація понять шкідлива у своїх наслідках. Недалекоглядні, а можна сказати, і безсовісні люди придумали навіть термін «заідеологізованість» — нове поняття, яке мало б фокусувати всі негативи.

Необхідно категорично відкинути навішування українському націоналізмові — як ідеології і суспільно-політичному рухові — різного роду епітетів-ярликів, таких, скажімо, як прогресивний чи реакційний, ліберальний чи тоталітарний, інтегральний чи народний, демократичний чи аналогічний до фашизму й націонал-соціалізму.

Характеристику українського націоналізму визначає його внутрішня суть, його історичні вияви.

Ідеологія українського націоналізму, як цілісність, не є і не може бути побудована на догмах, на бездискусійних твердженнях. У процесі свого розвитку вона дечим доповнюється, дещо відкидає. Відбувається переоцінка цінностей у залежності від умов життя, від його потреб, від вимог поступу.

Єдиною аксіомою українського націоналізму є безапеляційне твердження, що нація є найвищою суспільною категорією, неоціненною вартістю, єдністю усіх поколінь, найголовнішим чинником у процесі духового та ідейного єднання «живих, мертвих і ненароджених» — за висловом Тараса Шевченка, врешті — утвердженням в історичному розвитку підметом історії.

Доповненням тієї аксіоми є найглибше переконання, що єдиним гарантом існування нації є Суверенна Соборна Українська Держава. Помилковим є твердження, що нація народжується лише тоді, коли збудована держава. Нацією є і народ, що бореться за державну суверенність. Держава для нації, а не навпаки.

Ідеологія українського націоналізму визнає примат духових вартостей над матеріальними. Перемога й поступ нації народжуються у силі духу, а не матерії.

Український націоналізм відкидає усякі доктринерські тези. У процесі боротьби за державну суверенність України, за зміцнення держави українські націоналісти підкреслюють у своїх постановах: «Система вільних народів і самостійних держав — це одинока й найкраща розв'язка питання порядку в світі. Спроби упорядкувати світ на інших основах ніколи не давали позитивних результатів. Усі понаднаціональні витвори — імперії — виявлялися завжди чинниками історичної реакції і занепаду. В імперіях завжди один народ поневолює і веде до занепаду інші народи».

Ідеологія сучасного українського націоналізму — своєрідне українське явище. Вона виросла з потреб українського народу, народилася в Україні, вона не трансплантована з чужинецького поля.

Передвісником і першим основоположником ідеології українського

націоналізму є Тарас Шевченко. Його літературна спадщина стала фундаментом у розпрацюванні головних ідеологічних положень.

Продовжувачами ідеологічно-політичних настанов Великого Кобзаря є Іван Франко, Леся Українка, Микола Міхновський, Дмитро Донцов, Вячеслав Липинський, а далі чимало провідних людей націоналістичного руху: Іван Габрусевич, Зенон Коссак, Степан Ленкавський, Степан Бандера, Ярослав Стецько, Петро Полтава, Йосип Дяків-Горновий та інші.

Ідеологія українського націоналізму — це та скарбниця, в яку протягом тривалого часу різні особистості вносили свій вклад. Ця ідейна скарбниця стала вагомим надбанням для прийдешніх поколінь, а передовсім для тих, які стоятимуть на позиціях, що найбільшою мірою відповідають інтересам української нації.

Ідеологія українського націоналізму — усистематизована сукупність творчих думок і вартостей — має своє коріння не в кабінетах книжних мудреців, а в народі. Ідеї українського націоналізму, зроджені в народньому довіллі, після їх відповідної обробки, сегрегації, осмислення, збагачують ідеологічну структуру і у вигляді конкретизованої форми повертаються до народу, щоби виконувати священну роллю і мобілізувати рушійні сили народу на боротьбу за існування нації, за її прогрес і процвітання.

Програмні напрямки українського націоналістичного руху мусять відповідати ідеології українського націоналізму, але при їх формуванні практичне життя змушує рахуватися із досвідом і практикою інших найпередовіших народів, відкидаючи тільки те, що не сприяє інтересам українського народу. В програму частіше вносяться відповідні зміни, доповнення, виправлення тощо. Ідеологічні принципи мають риси тривалої стабільності.

Ідеологія українського націоналізму високо цінить гідність особистості. «Воля людині!» — одне із основних гасел українського націоналізму. Тільки вільна людина може бути творчою і найбільш продуктивною. Націоналізм категорично засуджує большевицьке трактування людини, як «вінтика», що змушений виконувати назначену роллю в імперській машині. «Вінтик» — це раб, фізичний раб, а передовсім — духовий. Націоналізм проти всіх форм рабства, а насамперед проти рабства духу. В силі духу коріниться перемога нації.

Людина — творіння соціальне, вона не може жити відірвано. Перше і найголовніше її гніздо — родина — найосновніша суспільна клітина. Там, де здорова родина — здорове суспільство. Особливо в теперішній час, після духової руїни, що її спричинили комуністичні большевики, мусимо докладати всіх зусиль, щоби скріплювати родину, щоби родині давати потрібний соціальний захист, щоби плекати в родині високі моральні якості — усе це є першочерговим

завданням Держави й усього суспільства. Родина є найпершим середовищем, у якому куються найздоровіші риси характеру всієї нації.

Держава — гарант нації. Покликана до життя і постійно укріплювана, держава має служити нації, усім її верствам, усім одиницям. І навпаки — нація бореться за могутність держави, за її розвиток і процвітання, а передовсім — за її стійкість і зміцнення.

Держава покликана вирішувати всі політичні питання, але й не меншою мірою питання економічно-соціальні. Якщо держава не гарантує суспільної справедливості — вона стає хистою, викликає соціальні невдоволення. Тим самим послаблюється та йде до занепаду суспільство.

Ідеологія українського націоналізму — за свободу совісті. Українська нація формувалася на віковичній християнській доктрині й традиції, визнаючи християнську релігію вагомим фактором у процесі виконання, а передовсім плекання високих моральних якостей. Ідеологія націоналізму завжди ставить любов вище за ненависть. Націоналіст лише тому ненавидить ворогів, що безмежно любить Україну.

Найвища любов до своєї нації — віддавати все, а при потребі навіть і життя, задля неї. Така настанова гартувала дух непереможности в боротьбі з ворогами.

Завжди була важливою, а в теперішній час — особливо важливою, справа виховання. Мислитель Ляйбніц твердив: «Дайте мені виховання в руки — а я перебудую світ». Виховання молодого покоління — це гарант сили нації та її майбуття. У вихованні — сила!

Джерелом законів є народ. Усі перед законом рівні. Найбільшої пошани перед нацією заслуговує той, хто береже її закони. Найкраще їй служити той, хто вірний заповітам нації.

Український націоналізм проголошує гасло: «Україна понад усе!» Це гасло аж ніяк не заперечує права народів проголошувати аналогічні гасла. Гасло «За Суверенну Соборну Українську Державу!» укріплює кожного українця у вірі та переконанні, що нам потрібна Українська Держава, оскільки українці за неї боролися й борються та за неї кров проливали. Суверенність — це основна прикмета справжньої держави. Соборність — самозрозуміла, бо базується на історичній справедливості. Кожен народ має право мати свою державу в етнографічних межах.

Гасло «Свобода народам! Свобода людині!» — вічно актуальне, воно увійшло у зміст Деклярації прав людини ООН і є нормуючим фактором у відносинах між народами й окремими людьми.

ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

Конгрес Українських Націоналістів змагає за відродження українського національного організму, віками тортурованого різними загарбниками, до повнокровного життя, за соборність української нації, за побудову суверенної, соборної, національної, унітарної, правової, могутньої та багатой Української Держави з демократичним суспільно-політичним ладом, як органічного, природнього вияву самоорганізації Богом витвореної національної спільноти.

Структура й устрій Української Держави на українських етнічних землях відповідатимуть традиційним культурно-психологічним прикметам української нації.

Джерелом влади в Українській Державі стане суверенна українська нація, що реально здатна виступити, як єдиний гарант ліквідації та недопущення у майбутньому будь-якої дискримінації на етнічній та релігійній основі, знешкодження міжетнічних антагонізмів, провокованих загарбниками в Україні задля полегшення свого панування, максимально можливої гармонізації взаємовідносин між українською нацією та етнічними меншинами в Україні.

Ми свідомі того, що в сучасному світі немає держави, яка була б етнічно стерильна, тобто на території котрої проживали б представники лише корінного народу. У цьому розумінні не є винятком і Україна, яка хоча не охоплює сьогодні жадного кляптика неукраїнської етнічної території (близько 1/3 українських етнічних земель опинилося за кордонами сучасної держави Україна), але в якій у різні часи та за різних обставин поселилися інші народи: греки, молдовани, угорці, білоруси, татари, росіяни, німці, румуни, євреї, поляки, та ін., які в переважній більшості мають свої національно-державні утворення поза межами України.

Ми також усвідомлюємо, що від послідовної, концептуально вирішеної та стратегічно чітко спрямованої і далекоглядної політики Української Держави стосовно етнічних меншин певною мірою залежатиме динамічна й гармонійна її розбудова.

Оцінюючи сучасну поімперську, поколоніальну міжетнічну ситуацію в Україні, треба відзначити, що її визначають такі головні чинники і характеризують такі важливі риси:

1. Якщо в абсолютній більшості країн сучасного світу проблема напруженості міжетнічних стосунків полягає у певних виявах дискримінації, а то й переслідування етнічних меншин з боку корінної державної нації, то треба ствердити, що ще ніде в незалежній Україні не зафіксоване гегемоністичне ставлення української

державної нації до етнічних меншин, а тим паче їх дискримінація чи переслідування.

2. Більше того: як не парадоксально, на перший погляд, але в Україні продовжує зберігатися стан, за якого державна українська нація у власній державі й надалі перебуває в упослідженому, дискримінованому становищі, продовжується денаціоналізація і зросійщення української нації та етнічних меншин (окрім російської), руйнування їхнього етнокультурного життя.

3. Водночас, необхідно констатувати, що в сучасній Україні (насамперед у Криму та на східних і південних теренах) справді існують дискримінація і переслідування української нації й етнічних меншин (у т. ч. здійснюється моральний пропагандистсько-психологічний тиск на тих представників російської меншини, які від поколінь пов'язані з Україною культурно й ментально і бажають бути повноцінними, відданими громадянами Української Держави) з боку і сьогодні панівної проімперськи-шовіністично настроєної прокомуністичної верхівки, котра складається з колишньої партійно-державної та господарської номенклатури. Основу її творять члени російської меншини, які звикли почуватися в Україні представниками панівної, гегемоністичної, імперської нації. До них долучаються завербовані ними в різний час для полегшення свого панування в Україні прихильники із зросійщених українців та членів інших етнічних меншин, які схилилися до національної зради задля того, щоб піднятися до упривілейованого становища в імперії.

4. Зазначені сили, діяльність яких спрямовують, координують і стимулюють агресивні кола Москви, усіма доступними засобами активно розповсюджують міти про дискримінацію російської та інших етнічних меншин в Україні, яким нібито загрожує насильницька українізація, про переслідування «нововідкритих» псевдоетносів (кримський народ, новороси, русини тощо), які нібито борються за національне самовизначення проти українського націоналізму та української тоталітарної держави. Їхня мета — приховати від міжнародних державних чинників та громадськості факт свого подальшого панування в Україні, реальної загрози суверенітету та територіальній цілості України й інших новопосталих держав на руїнах імперії з боку Росії, ослаблення молодोї Української Держави та реінтеграція імперії через розпалювання міжетнічної ворожнечі, конфліктів та сутичок, які становитимуть реальну загрозу мирові не лише в Україні, а й у усьому світі.

Маючи це на меті, колишня москвоцентрична постпартійна верхівка робила й робить відчайдушні спроби захопити керівництво організованим життям етнічних меншин в Україні.

5. Незважаючи на це, якраз українська нація виступала і виступає сьогодні єдиним і надійним гарантом того, що в Україні у складний час природнього розпаду московсько-советської імперії не розгорілися бративбивчі міжетнічні конфлікти, спровокувати

які неодноразово намагалися шовіністичні сили в Україні на за-мовлення імперіялістично наставленої Москви.

Тому, виходячи із засадничих основ візії українського націоналізму на майбутній справедливий світопорядок, що відображає вельми важливу глибинну тенденцію національно-політичного розвитку сучасного світу, кожна нація має право жити у власній суверенній державі на своїх етнічних землях; настанова ж української нації — жити з іншими, як рівна з рівними.

Оцінюючи сучасний реальний стан міжетнічної ситуації в Україні, Перший Всеукраїнський Збір Конгресу Українських Націоналістів декларує такі засади, настанови та напрямки політики стосовно етнічних меншин в Україні, як складової програми розбудови Української Національної Держави.

1. Конгрес Українських Націоналістів змагає за реалізацію законного права української нації — жити та бути природним господарем у своїй власній державі, в якій вона може стати єдиним надійним гарантом забезпечення усім етнічним меншинам та їх членам громадянських прав і свобод без огляду на етнічну приналежність і релігійні переконання за умови їх лояльного ставлення до Української Держави та виконання своїх обов'язків перед нею.

2. Конгрес Українських Націоналістів поборюватиме будь-які форми проявів імперіялізму, шовінізму, комуно-фашизму, расизму, національного нігілізму, ненависти до цілих народів та релігійних громад, дискримінації та переслідувань на основі етнічної приналежності, всесвітнянські космополітичні рухи, які прагнуть до знищення націй, насильного їх злиття, втрати ними традиційних національних вартостей та особливостей. Задля того Конгрес Українських Націоналістів змагатиме до творення такого правопорядку в Українській Державі, який унеможливив би вже згадані форми діяльності, та до забезпечення його суворого дотримання і точного виконання.

3. Конгрес Українських Націоналістів змагатиме за ліквідацію будь-якої дискримінації та переслідувань на етнічній та релігійній основі, які протягом століть творили основу внутрішньої політики царської та червоної Москви, проти упривілейованого, панівного становища тієї чи іншої меншини, за максимальну гармонізацію міжетнічних відносин.

4. Конгрес Українських Націоналістів вважає, що перспективи будь-якої повноцінної нації, тенденції її майбутнього формуються значною мірою у великих містах і міських агломераціях. Тому важливим завданням є демаргіналізація людності міст (маргінали — люди, що стоять на межі двох культур, двох національних світів, жаден з яких не приймає їх за своїх повноправних учасників) і передовсім мігрантів із сіл, які потрапляють у зросійщене середовище багатьох міст.

5. Конгрес Українських Націоналістів змагатиме за забезпечення усім етнічним меншинам в Україні вільного права на відродження, збереження та розвиток своєї етнічно-культурної самобутності, плекання рідної мови, культури, релігійних вірувань, за дерусифікацію та добровільне повернення їх членів до органічного етнокультурного психічно-комфортного стану.

6. Конгрес Українських Націоналістів виступає за надання етнічним меншинам, що проживають в Українській Державі та є лояльними до неї, права провадити організоване громадсько-культурне життя, за його вивільнення з-під керівництва москвоцентричної постпартійної номенклатури, яка в сучасну пору є антидержавним, деструктивним чинником, що провокує напруженість у міжетнічних взаємовідносинах.

7. Конгрес Українських Націоналістів змагатиме за залучення до державотворчої праці всіх членів етнічних меншин, що в той чи інший час, за тих чи інших обставин оселилися в Україні та є відданими Українській Державі.

8. Конгрес Українських Націоналістів поборюватиме ті сили, які творять міти про дискримінацію етнічних меншин українською нацією, про існування в Україні псевдоетносів — (кримський народ, новороси, русини тощо) задля того, щоб приховати перед світом свої шовіністичні імперські наміри, продовжити політику зросійщення і денаціоналізації української нації та неросійських етнічних меншин, домогтися реінтеграції російської імперії через провокування міжнаціональної ворожнечі й конфліктів, що несуть загрозу миру як в Україні, так і в усьому світі.

9. Конгрес Українських Націоналістів змагатиме за ліквідацію постпартійних, шовіністичних і корумпованих заповідників у Криму й інших регіонах України, в яких національні переслідування українців та інших неросійських етнічних меншин піднесені до рівня регіональної державної політики.

10. Конгрес Українських Націоналістів домагатиметься проведення до кінця 1995 року, а в найближчий час в одній із східних областей, об'єктивного перепису населення України, який виявив би дійсний етнічний склад людности та викрив би зфальсифіковані дані радянських переписів.

Ми переконані, що, керуючись уже означеними принципами при проведенні продуманої політики, міжетнічні відносини в Україні можуть бути гармонізовані вже в недалекому часі. Гарантом поборення залишкових явищ імперської політики в Україні, ліквідації будь-якої дискримінації на етнічній та релігійній основі, гармонізації міжетнічних відносин є і буде українська державна нація, як природний, органічний власник Української Держави.

Іван БІЛАС

ПРАВООХОРОННА І ПРАВОЗАСТОСОВЧА СИСТЕМА В МЕХАНІЗМІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ВІД ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА ДО ЦИВІЛІЗОВАНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ (Закінчення, 2)

Зазначимо, що догматичне, вузьконормативне розуміння права обумовлене було насамперед самою адміністративно-наказовою системою. Здавалося, що варто видати наказ і проголосити його обов'язковість, і вже виникне реальне право. Гіпертрофованість його владно-примусових засад, вульгаризація соціальних та політичних зв'язків — все це призвело до того, що право сприймалося винятково у заформалізованій площині. Обумовлюючою ж правовою базою виступала не економіка, не рівень розвитку культури, не принципи й цінності демократичного суспільства, а накази органів політичної влади й адміністративні інструкції. Формально-догматичний, вузько-нормативний підхід до права, позначений негативними тоталітарними тенденціями, об'єктивно сприяв правничому оформленню бюрократичного світосприйняття.

Формалізм у правознавстві стимулювався також і розбіжностями в декларованій і реальній дійсності, а відтак право існувало для того, щоб виправдовувати становище, яке існувало в суспільстві. Формально-догматичне витлумачення права прирікало юридичну науку на ізоляцію соціологічну, політичну, філософську.

В аспекті соціологічному неповноцінність вузьконормативного правознавства полягала в тому, що воно не показувало і не пояснювало права, яке діяло реально. Хоч як парадоксально, але концепція, в центрі уваги якої знаходився закон, на практиці не зміцнювала законність, а призводила до її девальвації. Водночас право ніколи не ототожнювалося із законом, бо спиралося не стільки на закон, скільки на фактичні суспільні відносини. За допомогою закону законодавець оформлював і закріплював свою політику, як «містечтво можливого» за даних історичних обставин.

Закон сам по собі ще не породжує право. Щоб стати реальним правом, він повинен втілитися в життя, в правомірну поведінку людей, щоб не залишитися тільки «добрим побажанням» законодавця, мертвою нормою, «паперовим» правом. Заформалізована юриспруденція нездатна визначити правильний шлях в пізнанні і вдосконаленні реального права: з'ясувати діють чи ні норми, закони, а якщо ні, то чому. Без цього неможливі наукові прогнози правової політики, виправлення в законотворчому процесі, зміни в право-

реалізуючому механізмі й здійсненні юридичної профілактики, без цього не можна зміцнювати законність та правопорядок.

У філософському аспекті вузьконормативні уявлення не дають можливості зрозуміти право, як соціальне явище, обумовлене відповідними факторами, що в свою чергу перебуває у взаємозв'язку з ними; перешкоджають розумінню того, що право ґрунтується на реальних життєвих, зокрема економічних відносинах і тогочасному рівні культури суспільства. В наслідок цього з'являється ілюзія заснованості життя на юридичному законі-наказі. Звідси неможливо усвідомити право, як складне, багатоаспектне соціальне явище, як суперечливу єдність, бо закон є лише загальним формулюванням типових життєвих ситуацій і поведінки людини.

В політичному аспекті формально-догматичний підхід до права зорієнтовує право на антидемократичні тенденції. Він заохочує законодавця до абсолютистських претенсій, оскільки ігнорується багатоаспектність права, його взаємозв'язок і зумовленість соціальними відносинами, а право фактично розглядається, як продукт політичної (державної) волі. При цьому залишається в тіні те, що політична влада сама обумовлена перш за все матеріальними відносинами і взаємопов'язана з безліччю інших факторів. Адже чим культурніші, демократичніші суспільство і держава, тим міцнішою повинна бути їхня правова основа.

З вузьконормативних позицій право громадянина і людини — механічне похідне від закону, від норми, виданої владою, тобто фактично є подарунком держави. Це, власне, відповідає адміністративно-наказовим поглядам на політико-правове життя і його закономірності, чим підкріплюється авторитарно-волюнтаристське мислення і практика. При цьому людина з її правами і свободами відсувається на задній план, а наперед виходить бюрократія, яка прагне загальнодержавні інтереси підмінити своїми егоїстичними, кастовими, корумпованими. Технократичним викривленням і порушенням законодавства відкривається шлях до так званого залишкового принципу в соціальній політиці.

За допомогою оновленої правової матерії ми зможемо побудувати раціонально влаштовану правову державу, де влада здійснюється спеціальними органами. Є різні види влади: законодавча, виконавчо-розпоряджувальна, судова. Для того, щоб уникнути зловживань і авторитарної, абсолютної влади, не обмеженої правом, оті влади не повинні концентруватися в одному органі. Розподіл властей є, таким чином, структуроутворюючим і функціональним принципом з метою раціональної організації і контролі. Розмежування спрямовано на те, щоб утримати державну владу від можливих зловживань. Всі органи і галузі державної влади покликані бути охоронцями Конституції України. Конституція ж повинна стояти над владами, а не вони над Конституцією. Необхідно підкреслити, що розмежування влади полягає в розподілі компетенції, взаємній контролі, у створенні системи стримування та збалансованості.

За умови розподілу влад правова держава організується і функціонує правовим шляхом, а державні структури позбавляються потрясінь, що їх викликають за монархічних режимів зміни лідерів. Навпаки, правова держава сама зможе бути основою такої зміни. Боротьба за владу й особисті амбіції не виходять з-під контролю, вони приборкані міцним правовим порядком і непорушними юридичними процедурами призначення і зміни лідерів. Замість режиму особистої влади і чиновницького свавілля має панувати право, тобто політична влада повинна здійснюватись на засадах правових норм.

Правова держава мусить бути засобом раціоналізації політичного механізму, обмеження публічної влади з метою недопущення узурпації і зловживань. Без розподілу влад настає деспотія, в чому ми переконалися на прикладі совєтської імперії.

Що являє собою розподіл влад конкретно? Поперше — розподіл між державними органами, бо жодному не належить державна влада в повному обсязі. Забороняється здійснювати функції, які належать іншому органу. Таким чином, у правовій державі відсутня будь-яка необмежена влада, влада, не пов'язана з правом і принципами конституції. Подруге, розподіл влад виражається в системі стримувань і противаг, щоб ні один з органів влади не посів авторитарного становища і не повалив право і конституцію.

Слід застерегти, що розподіл влад не є абсолютним, бо одночасно він передбачає єдність влад на ґрунті загальних політико-правових принципів і мети цивілізованого демократичного суспільства. Розподіл влад — це не застиглий стан відокремлених структур, а дієвий механізм, який досягає єдності на основі складного процесу погодження і спеціальних правових процедур, передбачених на випадок конфлікту та екстремного стану в суспільстві. Загальний принцип єдності і розподілу влад конкретизується відповідно до різних історичних ситуацій. Єдність досягається через динамічну рівновагу, через певну напруженість, сполученість і процес улагоджування. Але при цьому влада не повинна зосереджуватися в руках однієї особи або органу, бо інакше взаємоконтроля, стримування і противаги стануть неможливими.

Проте якась влада мусить все ж таки вийти на перше місце й посісти верховне становище. Це неминуче, бо інакше державний механізм зазнаватиме ударів від нездорової боротьби за фактичне верховенство. З погляду логіки правової держави, такою виступає законодавча влада, оскільки вона формулює правові масштаби і юридичні норми громадського і державного життя, основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики. Верховенство таких норм, що виражені в законі, і забезпечується якраз чільним становищем законодавчих органів у державному механізмі.

Верховенство законодавчої влади аж ніяк не означає її абсолютного характеру: законодавець обмежений принципами права і конституції, правами людини. До того ж він перебуває під контролею народу

(система народнього представництва і демократичних виборів). Влада законодавця не абсолютна ще й тому, що вона перебуває в системі інших влад (виконавчої і судової).

Надзвичайно важливе значення має Конституційний суд, який забезпечує конституційність не тільки підзаконних актів, але й самих законів.

Подалі, в системі стримувань та противаг на випадок непередбачених рішень законодавця, помірковану позицію займає глава держави. Без цього механізму розподіл влад буде недосконалим. В період боротьби з авторитаризмом за встановлення конституціоналізму цей момент дещо затушовується, але може скластися й така ситуація, коли треба вгамувати самого законодавця. Для цього в правовій державі потрібні відповідні юридичні важелі, щоб конфлікт не вирішувався суто силовими прийомами.

Поточне життя держави складається із численних актів реалізації норм, які прийнято законодавцем, а тому на перший план висувається виконавчо-розпоряджувальна гілка влади. Без належних стримувань виконавча влада обов'язково підімне під себе і законодавчу, і судову. Отже, проти неї потрібні особливі гарантії. Використовуючи позитивні якості виконавчо-розпорядчих органів, важливо поставити заслін на шляху перетворення їх в монополіста влади. Виконавчо-розпоряджувальна діяльність повинна спиратись на закон і перебувати в рамках закону. При цьому виконавча влада не може привласнювати собі повноважень і вимагати від громадян виконання обов'язків, не передбачених законом. Для забезпечення законності в діяльності виконавчої влади остання не повинна підмінювати законодавця. Відомча нормотворчість і так зване делеговане законодавство мають бути строго обмежені. У зв'язку з чим? Поперше, відомча нормотворчість не повинна протирічити законам; подруге, не повинна фактично підміняти закон, тобто вирішувати питання віднесенні до сфери законодавця. Таким чином, принцип законності виявляється логічно взаємопов'язаним з принципом розподілу влад. В цілому ж проблема полягає не тільки в тому, щоб зробити відомчі акти відповідними законам, але і в тому, щоб скоротити їх до мінімуму. Насамперед необхідно заборонити приймати відомчі акти, що регулюють відносини відомств з громадянами. На жаль, зараз ця ситуація в Україні ще докорінно не змінилася.

Стримування виконавчої влади досягається також за допомогою підзвітності та відповідальності перед народним представництвом. Ідеться про політичну відповідальність, яка забезпечується вотумом довір'я. Важливу роль в боротьбі із зловживаннями виконавчої влади відіграє й інститут імпідменту.

Зауважимо, що виконавець не повинен підмінювати не тільки законодавця, але й суддю, бо ніхто не може бути суддею у власній справі. Тому громадянин правової державі має право на оскарження дій виконавчої влади: як посадових осіб, так і виконавчо-розпорядчого органу. В протилежному випадку зловживання виконавця залишаться безкарними і вестимуть до тиранії.

Суд, система правосуддя — третя необхідна гілка влади в механізмі її розподілу. Це арбітр, який вирішує правні суперечки. В правовій державі правосуддя здійснюється тільки судом, і в цьому одна з важливих гарантій прав і свобод громадян, правової національної державності. Однак і суд не повинен підмінити собою законодавця або виконавця, інакше він перетвориться на деспота. Найголовнішим є забезпечення реальної незалежності суду від органів і осіб, які могли б диктувати йому свою волю і фактично узурпувати судову владу. Оптимальним варіантом найбільш дієвої форми забезпечення незалежності й об'єктивності правосуддя виступає суд присяжних, а вираженням рівності громадян перед законом — підсудність загальному судові, неприпустимість розширення юрисдикції спеціальних судів.

Верховенство права передбачає, що суд виступатиме арбітром у суперечці про порушення права не тільки у правозастосовчому, але й правотворчому процесі. Суд — стримувальний фактор проти порушень права і Конституції не тільки з боку виконавця, але й з боку законодавця. Ось для чого потрібен Конституційний суд.

Право, безперечно, єдиний ефективний порядник людського суспільства, нерозривно пов'язаний з духовою і соціальною сутністю людини. Але закони, які виражають його зміст, самі по собі — не більш ніж словесні формули, записані на папері.

З тих давніх часів, коли право виділилось із ритуально-магічного комплексу релігії і на арену соціально-правового життя Древнього Риму вийшли юристи, в людей нема нікого іншого, хто б глибше знав право і хто б кваліфікованіше втілював його в життя. У всьому світі більша є юристів-правознавців, і саме в цьому, не в наявності законів, одна із серйозних гарантій захисту прав людини і створення соціальних передумов, гідних її життя.

Українське суспільство, ставши на шлях національного державотворення, ще не збагнуло цієї закономірності: з юристами у нас поводяться, як з продуктом, природу якого ми не розуміли і не розуміємо. Подібно до того, як більшість, яка ще не оволоділа законами товарно-ринкової економіки, вбачає в хлібі — буханець, так і в юристах більшість бачить тільки урядників, але не правознавців, не професійних посередників між встановленими правами і реальним життям. Комуністично-імперська ідеологія, повністю знехатовала юристів, перетворивши їх на прислужників державного механізму. В наслідок цього советський юрист виявився більшою мірою політиком, зацікавленим у зміцненні ортодоксальної ідеології, ніж правознавцем, зацікавленим в істині. Запрограмована готовими знаннями і панівними переконаннями ідеологізована квазісвідомість уже не вимагала особистих моральних зусиль, щоб усвідомити сенс права і власних дій в його застосуванні. Адже те, що є право і що є істина, визначили раз і назавжди сама ідеологія і той, хто при- власнив право говорити від її імені і зберігати її чистоту.

В Україні катастрофічно мало юридично думачих людей, здатних

бачити і розуміти проблеми в економіці, політиці, управлінні, а кожна з цих проблем стикається з правом, із застосуванням його норм, з необхідністю прийняття інтелектуального рішення щодо законного і незаконного в конкретній поведінці людини. Нема і сьогодні юристів-господарників, які володіли б сучасними економічно-правовими знаннями у сфері ринково-договірних відносин, регулювання індивідуальної трудової діяльності, кооперацій, власності, оренди тощо; юристів-управлінців потрібних перш за все в новоутворюваних органах влади та управління; юристів, які забезпечували б економічні інтереси України за кордоном, діяльність спільних підприємств, законність контрактів та інших форм розвитку міжнародних господарських зв'язків, спеціалістів з трудового права і соціальних питань; юристів для податкових служб, фінансово-банківських органів; юристів-екологів; юристів законопроектантів, яких спеціалізовано ніколи в нас не готували. Але життя не жде. Поступове відокремлення економічного організму від державного апарату, перехід до ринкових відносин, перетворення державного і господарського управління в юридичний процес застосування норм закону, розгортання європейського правового простору, розширення демократії і політичного плюралізму, включення України у світові господарські зв'язки — все вимагає спеціалістів-правознавців, які здатні не тільки теоретизувати, але і займатися конкретними справами на сучасному рівні.

Вихід з цього становища вбачається мені в переході до трьох-ступеневої системи юридичних навчальних закладів. Це можна зробити, поперше, створивши повноцінну систему юридичних технікумів і юридичних ліцеїв. При цьому до юридичних технікумів слід було б приймати юнаків та дівчат з 11-класною освітою, а в юридичні ліцеї — після закінчення восьми класів середньої школи з наступною спеціалізацією протягом 4-х років і видачею диплому. Це дозволить обсадити сферу виробництва і управління, де використання юристів з вищою освітою недоцільне як за оплатою праці, так і характером роботи. В цей же час випускники названих юридичних закладів стали б резервом для поповнення вузів і підвищення професійної кваліфікації їхніх випускників. Варто було б зазначити, що юридичні ліцеї створюються, як правило, в складі вищих юридичних учбових закладів.

Подруге, необхідно збільшити кількість юридичних інститутів, в тому числі для підготовки юристів у системі органів внутрішніх справ по регіонах України. Нові навчальні заклади повинні поєднувати в собі науково-дослідну роботу, підготовку юридичних кадрів і підвищення їхньої кваліфікації.

Потрете, необхідно піти на створення в Україні юридичної магістратури для підготовки протягом двох років професіоналів-юристів, які вже працювали за фахом, для заміщення ключових посад у правоохоронній сфері, державно-управлінському апараті і в господарській сфері. Магістратура повинна створюватись в

юридичних учбових закладах, що зарекомендували себе високим рівнем навчання.

Правознавство — це перш за все знання права, яке набувається під час навчання і переходить в переконання, стаючи основою професійного мислення і діяльності. Але у недалекому минулому (а багато в чому і тепер) навчали юристів не зовсім тому, що їм було потрібно. Юридична освіта за своїм змістом уже тривалий час юридичною не є, бо в її основі з давніх часів лежить етатичне, переважно заборонно-обмежуюче розуміння правової норми і обвинувачувально-репресивне тлумачення завдань правосуддя.

Для утвердження в Україні нового розуміння права, необхідно виробити нову професійно-юридичну етику, що виходила б з принципів моральної гідності і бездоганності юриста, суверенності правосуддя, свободи і гідності людини, гуманності і справедливості права, верховенства закону. Ми повинні зректися того, що робили в недалекому минулому і що призвело до відчуження влади і совісті, свободи і власності, гідності і прав людини, діловитості і порядку. Поки ми цього не усвідомимо, істинне право, і правова держава, і громадянське суспільство, як втілення ідеалів суверенної державності — людської свободи і соціальної справедливості, під знаком яких повинен проходити наш суспільний розвиток, так і залишаться нашою мрією.

Гості і члени Всеукраїнського Братства УПА в конференційній залі Дому Учителя в Києві перед відкриттям Другого З'їзду 5.7.1993.

В середині фотознімки розпізнаємо полк. В. Кука в розмові з кореспонденткою Радіо «Київ»

Богдан ТРАЧ

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Клопотів у незалежній Україні сьогодні незліченна кількість. Але в числі основних, гадаю, треба назвати ті, що у проблемах здоров'я. Про них розмови точаться щодня і повсюдно. Немає в Україні регіону, де б не спостерігалися мізерна народжуваність і висока смертність серед українців, що зумовлює негативну динаміку природнього приросту Нації: у 1992 р. — мінус 0,8 відсотка; у 1992 р. — 1,9 відсотка.

Смертність сягає понад одинадцять осіб на 1000. У числі померлих більшу частину становлять селяни (більше 52 відсотків) та особи працездатного віку (понад 23 відсотки). Це і є ті нові загрозливі явища, що появились у житті нашої нації (саме Нашої Нації, а не якоїсь там іншої) і потребують екстренної уваги науковців і політиків усіх рангів.

Критично низький соціально-побутовий рівень населення, катастрофічні екологічні умови та інтенсифікація впливу шкідливих факторів довкілля, важкі умови праці, особливо жінок, бездуховність (алкоголізм, наркоманія, розпуста) у суспільстві причинилися до розповсюдження захворювань статевої сфери, до руйнування історичної української сім'ї, до різкого падіння народжуваності дітей та патології новонароджених. Руйнується один із наріжних каменів, на якому віками міцно стояв фундамент збереження та відродження Української Нації.

Серед причин, що розвалюють другий наріжний камінь під цим фундаментом, є вельми висока загальна захворюваність і смертність українців, зумовлена, з одного боку, уже названими процесами, а з другого — недоліками дотеперішньої політики здоров'я в Україні. Вона була і є залишковою та підпорядкованою інтересам елітарних сил колишнього режиму, а не народові. І, як наслідок, маємо те, що маємо.

Одним із багатьох упущених моментів є вивчення генетичних умов, за яких забруднюється довкілля, зокрема так званої «мутагенної іржі» (хімізація сільського господарства, промислові та транспортні викиди, побутова хімія, безконтрольна повсюдна електромагнітна інвазія тощо призвели до нагромадження і циркуляції у біосфері тисяч нових сполук, з яких понад 20 відсотків — мутагенні. А в кінцевому підсумку, коли враховувати вже наявні приховані генетичні зміни у клітинах організму людини, — ріст захворювань, зокрема пухлин, вроджених вад, самоабортів, мертворожденості, зниження плідності. Зріє катастрофа не лише для індивідів, для актуальної популяції, а й, без перебільшення — для

усіх наших прийдешніх поколінь. Удруте в ХХ ст., після 1932-33 рр., генофонд Української нації перебуває на грані загибелі... І це треба бачити! І це треба глибоко розуміти, перш ніж робити політику!

Виходячи саме з цієї позиції, національна концепція здоров'я, політика здоров'я, як і вся політика України, мусить будуватися з урахуванням національних генетичних аспектів, причому не на рівні констатації, а на рівні оцінки ризику заздалегідь. Зокрема, нагальним є створення у складі структур системи здоров'я мережі закладів інформації про мутагенну небезпеку, як це є у цивілізованому світі. Теоретичні розробки з цього питання напрацьовано групою молодих науковців (О. Герасевич та ін.) у Львівському університеті. Але реальне їх використання потребує підтримки — і моральної, і матеріальної, та нашого розуміння глибини серйозності проблеми.

З огляду на те й на інші реалії у середовищі здоров'я (відсутність національно-патріотичних медичних кадрів і належної мережі лікувальних осередків та їх віддаленість від людей, низький рівень і відчуженість від хворих усіх видів лікарської допомоги в наслідок надмірної концентрації та централізації служби й державної монополії на її власність; відсутність належного технічного та медикаментозного забезпечення і процвітання елітарної машини управління у системі здоров'я тощо, переосмислення напрямків діяльності в середовищі здоров'я і реалізації політики здоров'я) ці питання надзвичайно актуальні.

Надзвичайно важливими завданнями в системі охорони здоров'я на сучасному етапі нам видається здійснення заходів, спрямованих на наближення кваліфікованої лікарської допомоги людям через створення мережі дільничних лікарських кабінетів та втілення у життя засад домашньої страхової медицини, належної організаційно-функціональної структури районних та міських поліклінік і лікарень, переорієнтація принципів спеціалізованої медичної допомоги на ґрунті поглиблення її профілактичної спрямованості; функціональна переорієнтація і раціональне використання відповідно до трьох попередніх напрямків, підготовка відданих справі лікарів; впровадження у практику принципів оплати праці працівників за рівнем науково-практичного потенціалу та кваліфікації; оптимізація структури закладів управління через перегляд понять про так званий фах організатора охорони здоров'я та місцеву медичну адміністрацію.

Намагаючись внести посильний внесок у вирішення проблеми, референтура «Здоров'я» Львівської обласної організації КУН створила і прийняла для керівництва в подальшій діяльності проєкт Української Національної Концепції Здоров'я. Стержневими в ній є три моменти. Перший — прагнення до утворення елітарного організму національної системи здоров'я (НСЗ) через здійснення передовсім відповідної кадрової політики в середовищі. Другий — втілення у дійсність основ домашньої страхової медицини з її пріоритетними засадами: максимальне наближення до дому, конкретна профілактична спрямованість, універсальність, кваліфікованість та безперервність. Третій — необхідність надання НСЗ

характеру однієї з найбільш важливих суспільно-економічно-політичних галузей України на засадах нової системи страхування і власності та функціонування підрозділів влади середовища.

ЗАЯВА

Львівського обласного проводу КУН

Виходячи із своїх програмових засад, КУН вважає, що кадрова політика — це одна з найважливіших складових вирішення реформи суспільства. Програма КУН у галузі охорони здоров'я передбачає реорганізацію системи підготовки медичних кадрів, структури підрозділів, їх форм власності і фінансування, введення сучасних національних принципів медичної допомоги, зокрема засад домашньої страхової медицини.

Як стало відомо, Львівська обласна держадміністрація зняла з посади начальника Управління охорони здоров'я області. Звичайно, призначення і зміщення начальників управлінь є прерогативою представника Президента. Однак викликає здивування метод зміни кадрів, що його практикує Львівська держадміністрація. В умовах, коли в області активно діють громадсько-політичні організації і партії національного спрямування, які мають свої програми реформ системи охорони здоров'я, обласна адміністрація не повинна б нехтувати цим доробком.

На нашу думку, в умовах Львівської області, затверджуючи посадову особу, державна адміністрація цілком могла би провести консультації з проводами політичних організацій, спільно шукаючи оптимального вирішення кадрових та інших програм. На жаль, затвердивши нового начальника Управління охорони здоров'я області, держадміністрація навіть не вважала за потрібне порадитися з політичними структурами, які діють на Львівщині, і не оприлюднила нову програму охорони здоров'я.

Якби держадміністрація у своїй діяльності керувалася не лише бажанням декларувати свою співпрацю з політичними організаціями області, а й справді проводила з ними політичні консультації, то інцидентів, подібних до того, що трапився 29 липня 1993 року у Львові, не було б.

Оцінюючи діяльність п. З. Криворучка на посаді начальника Управління охорони здоров'я області, мусимо зазначити, що його позиції багато в чому збігалися з концепцією реформи охорони здоров'я КУНу. Він намагався досягти позитивних змін у системі охорони здоров'я.

Що стосується новопризначеного начальника Управління охорони здоров'я області, то ми хочемо ознайомитися з його програмою діяльності і сподіваємося на те, що вона буде доведена до громадськості.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗДОРОВ'Я

1. Основні принципи національної політики здоров'я

1.1. Українські національні медичні кадри (УНМК)

1.1.1. УНМК — національні патріоти-медики, які служать українській нації у сфері здоров'я, є активними носіями національної гідності, духовости, культури та просвіти. Це — лікарі, стоматологи, фармацевти, фельдшери, медичні сестри, помічники медичних сестер та інші працівники, які отримали відповідну освіту і кваліфікацію у медичному навчальному закладі і мають право практики.

1.1.2. Основними критеріями для набуття фаху працівника національної системи здоров'я є: високий патріотизм і національний обов'язок, покликання і знання. Особи із зазначеними якостями вступають у медичний вуз на конкурсно-екзаменаційній основі в порядку власної ініціативи абітурієнта або скерування його школою (коледжем), громадою чи іншим замовником.

1.1.3. Відбір працівників на роботу в систему здоров'я здійснюють комісії при адміністраціях закладів на конкурсно-контрактній основі.

1.1.4. Умови праці, коло функціональних обов'язків, рівень заробітної платні, процедури звільнення з роботи фахівця та зобов'язання сторони обумовлюють у трудовій угоді (контракті), що її складають при вступі на роботу.

1.1.5. Для підвищення кваліфікації працівники системи здоров'я один раз на півроку проходять теоретично-практичну підготовку з актуальної тематики за профілем на одно-двотижневих курсах у базових установах власним накладом при збереженні заробітної платні; один раз на п'ять років їх атестує комісія Міністерства здоров'я на предмет встановлення рівня кваліфікації згідно з вимогами III, II, I категорій.

1.1.6. Для упорядкування системи професійного росту лікарів відділень лікарень передбачено посади молодшого ординатора, ординатора, старшого ординатора, шефа профільної служби, доцента та професора відділення.

1. Молодший ординатор — лікар, який закінчив інтернатуру, працює протягом п'яти років у лікарні, маючи на меті засвоєння відповідної програми для підготовки фахівця. Після цього він складає іспит комісії при крайовому Міністерстві здоров'я. При позитивному результаті він отримує кваліфікацію ординатора з відповідними функціями лікаря-спеціаліста. Водночас дістає право на проведення наукових досліджень із проблем профілю на предмет здобуття ученого ступеня доктор медицини.

2. Ординатор — лікар-фахівець, який протягом п'яти років вивчає широке коло проблем за фахом згідно з програмою, після чого складає іспит комісії при крайовому Міністерстві здоров'я на предмет отримання кваліфікації старшого ординатора.

3. Старший ординатор — лікар-фахівець із широкими професійно-організаційними обов'язками у відділенні лікарні.

4. Шеф профільної служби — старший ординатор відділення, що під-

готовлений з усіх ділянок профільної служби, має вчений ступінь доктора медицини та відповідні морально-людські якості і виконує широке коло професійно-організаційних обов'язків за профілем всієї служби.

5. Доцент відділення — шеф профілю, що досягнув 40-річного віку, має наукові публікації і відповідні організаційно-педагогічні функції за профілем служби.

6. Професор відділення — доцент, який досягнув 50-річного віку, має численні наукові розробки і публікації та виконує організаційно-педагогічну роботу за профілем служби лікарні.

1.1.7. Оплата праці лікарів у лікарнях провадиться у відповідності до посади та контракту.

1.2. Структура і форми власності національної системи здоров'я

1.2.1. Національна система здоров'я (НСЗ) — комплекс державних адміністративних і громадських інституцій, відомств, об'єднань, організацій та органів, які здійснюють державну національну програму охорони життя і здоров'я людини через збереження й оздоровлення навколишнього середовища, рослинного і тваринного світу України, оптимізацію умов побуту і праці в суспільстві, профілактику і лікування захворювань та пошкоджень, втілення заходів реабілітації хворих, організацію відпочинку дорослих і дітей.

1.2.2. Основну групу в НСЗ становлять медичні заклади. За функціональним призначенням вони поділяються на:

— науково-дослідні медичні заклади (науково-дослідні інститути, центри та лабораторії). Вони є лише державною власністю, існують на кошти з державного бюджету, вирішують проблеми функціональної, фундаментальної медичної науки;

— академічні медичні заклади:

а) медичні академії та університети складають державну власність, існують на кошти з державного бюджету, вирішують національні академічні медичні проблеми;

б) медичні інститути, коледжі, училища, просвітні організації, заклади муніципального підпорядкування, що існують на кошти з бюджетів відповідно до форми власності та частково (до 50 відсотків) на власні кошти і вирішують академічні проблеми місцевого (муніципального) значення;

— заклади практичної ланки здоров'я — санітарно-протиепідеміологічні, профілактично-діагностичні, лікувальні, реабілітаційні, аптечні та інші підрозділи.

1.2.3. Заклади академічного профілю займаються лише підготовкою фахівців для НСЗ і питаннями академічної медичної науки.

1.2.4. Для забезпечення потреб практичних занять зі студентами з клінічних дисциплін академії та університети можуть організовувати власні клінічні бази, інші академічні заклади використовують бази практичної ланки НСЗ у порядку оренди.

1.2.5. Санітарно-протиепідеміологічні та спеціалізовані медичні заклади (центри — інфекційні, психіатричні, кардіологічні, неврологічні, пульмонологічні, дитячі НСЗ тощо) — лише державна власність. Вони існують на кошти з державного бюджету і здійснюють національні програми здоров'я.

1.2.6. Територіальні медичні заклади (поліклініки, лікарні) НСЗ — підпорядковані муніципального підпорядкування, що існують на кошти фондів відповідно до форми власності.

1.2.7. Чільне місце у практичній ланці НСЗ посідають осередки домаш-

ньої медицини. Це — лікарські кабінети-профілакторії (передбачено в селах, на дільницях міст і підприємствах на засадах можливих різних форм власності); поліклініки (у містах і районах, на засадах можливих різних форм власності).

1.2.8. Пріоритетним напрямком розвитку практичної ланки НСЗ слід вважати домашню та амбулаторно-поліклінічну медичні служби, оптимізацію заходів профілактики, оздоровлення і реабілітації хворих та розвиток на цій основі ужиткової медичної науки; втілення у практику принципів децентралізації медичної допомоги, дегігантизації медичних закладів, наближення осередків і всіх видів медичної допомоги до людей та забезпечення круглодобової доступності їх для хворих.

1.3. Організація медичної допомоги населенню

1.3.1. Громадяни України отримують усі види медичної допомоги згідно з захворюванням або тілесним пошкодженням при нещасних випадках після звернення, скерування, доставки спеціальним або іншим транспортом у лікувальну установу на засадах вибору останньої, лікаря та оплати відповідно до форм страхування.

1.3.2. Усі види дошпитальної медичної допомоги хворі отримують у лікарських кабінетах-профілакторіях, амбулаторіях, поліклініках, денних стаціонарах на засадах домашньої медицини.

1.3.3. Усі види шпитальної медичної допомоги в повному обсязі хворі отримують у районних і міських лікарнях та центрах, згідно із захворюванням або травмою, куди їх госпіталізують в установленому порядку на засадах вільного вибору й оплати, відповідно до форми страхування.

1.3.4. Усі види невідкладної медичної допомоги хворим або потерпілим надає регіональний черговий медичний заклад, згідно з процесом у порядку звернення або доставки в установленому порядку.

1.3.5. Профілактична санітарно-епідеміологічна допомога в регіонах України здійснюється санітарно-епідеміологічними службами, діяльність яких регламентує відповідний державний закон.

1.3.6. Всі види медичної допомоги інфекційним хворим надають інфекційні лікарні (тільки державні установи) на засадах виявлення і госпіталізації хворих в установленому порядку.

1.3.6. Всім громадянам України гарантовано забезпечення необхідними медикаментами згідно з хворобою або травмою в оптимально необхідному варіанті.

1.3.7. Плату аптекам за медикаменти здійснюють лікувальні установи з їх коштів за лікування хворих.

1.3.8. При амбулаторно-поліклінічному лікуванні хворі або потерпілі вносять відповідну доплату лікувальним установам за рецепт лікаря на медикамент власним коштом в установленому порядку.

1.3.9. Служба санітарного авто- та авіатранспорту створюється при відповідних центрах, а також при міських і районних лікарнях і утримується за кошти з бюджетів відповідно до форми власності закладу.

1.4. Управління національною системою здоров'я (УНСЗ)

1.4.1. УНСЗ — комплекс центральних і місцевих державно-адміністративних органів, яким здійснює керівництво НСЗ України. Він складається із законодавчої та виконавчої державної влади.

1.4.2. Законодавчу владу УНСЗ чинить Верховна Рада (за допомогою Національної комісії здоров'я при Верховній Раді) та краєві ради (за допомогою краєвих комісій здоров'я при краєвих радах) народних депутатів України. Вони формують національну політику здоров'я відповідно в Україні, у краях, областях, формулюють і приймають національні програми і закони та постанови; забезпечують контроль за їх проходженням і втіленням у практику.

1.4.3. Виконавчу владу УНСЗ чинить Міністерство здоров'я України (МЗУ) та краєві міністерства здоров'я, (облздороввідділи). Вони провадять фінансування національних програм здоров'я і державних закладів НСЗ та забезпечують їх здійснення і функціонування; координують діяльність інших інституцій та органів, скооперованих у НСЗ; здійснюють керівництво медичною допомогою у повсякденному житті і в екстремальних (землетруси, повені, катастрофи тощо) ситуаціях; забезпечують контроль за дотриманням чинного законодавства, міжнародних договорів і конвенцій у сфері здоров'я; сприяють міжнародньому співробітництву з питань здоров'я тощо.

1.4.4. Управління закладами НСЗ здійснюють їх адміністрації, що їх обирають у відповідності до форми власності закладу.

1.4.5. Види закладів НСЗ визначаються відповідно до державного реєстру.

1.4.6. Заклади з харитативною, колективною та приватною власністю підпорядковуються відповідним органам управління НСЗ регіонально-організаційно та керуються у своїй діяльності положеннями національної політики здоров'я і вимогами чинного законодавства України.

1.4.7. Рішення, постанови, рекомендації установ академічної ланки НСЗ та громадських медичних організацій (лікарські товариства, ліги, об'єднання тощо) органи УНСЗ приймають, як документи дорадчого характеру.

2. Економічно-правові основи НСЗ

Економічна основа закладів НСЗ (фінансування, утримання, господарювання тощо) формується відповідно до їх форми власності. Згідно з цим поділяються на:

- державні; підпорядковані МЗУ, утримуються за кошти з державного бюджету;
- муніципальні; підпорядковані КМЗ, утримуються за кошти з місцевих бюджетів;
- колективні (акціонерні); належать власникам, утримуються за власні кошти;
- харитативні; належать харитативним організаціям та об'єднанням громадян, які їх заснували, утримуються за відповідні кошти;
- приватні; належать громадянам або іншим фундаторам, утримуються за відповідні кошти;

Відповідно, джерелами фінансування зазначених видів закладів НСЗ є: державний бюджет, муніципальний бюджет, бюджет із фондів страхування громадян, харитативні та інші фонди.

2.1. Державне фінансування НСЗ

2.1.1. Рівень відрахувань на НСЗ із державного бюджету визначається законом України, але не може бути меншим десяти відсотків від валового національного продукту.

2.1.2. За рахунок державного бюджету фінансуються науково-дослідні інститути, центри і лабораторії НСЗ, окремі цільові програми НСЗ, медичні академії й університети, спеціалізовані медичні центри, санітарно-протиепідеміологічні та інші медичні заклади державного підпорядкування.

2.1.3. Альтернативним у лікувальних закладах державного підпорядкування може бути лікувальний процес з оплатою за лікування з бюджету на страхування хворих.

2.1.4. Державно-бюджетне фінансування практикується також у регіонах, де є відхилення у розвитку НСЗ (природно-кліматичні умови, стихійні та економічні лиха тощо).

2.2. *Формування муніципального бюджету НСЗ*

2.2.1. Головним джерелом для формування муніципального бюджету НСЗ є: відрахування на муніципальні потреби НСЗ із муніципального національного валового продукту та податкових сум відповідно до потреб (плянну). У кожному краю відрахування можуть бути вищі або нижчі, але не менші від оптимального необхідного мінімуму.

2.2.2. З муніципального бюджету фінансуються усі заклади НСЗ муніципального підпорядкування.

2.2.3. Лікувальний процес у муніципальних закладах НСЗ авансується з місцевого бюджету з поверненням авансових сум фінансовим органам за рахунок коштів на лікування, які надходять від органів страхування в процесі лікування хворих.

2.3. *Фінансування НСЗ із фондів страхування*

2.3.1. Для оптимізації дальшого розвитку лікувального процесу в лікувальних закладах НСЗ пріоритетним вважати його фінансування з фондів, що їх формують органи страхування людей.

2.3.2. Страхування людей може бути:

- індивідуальне для усіх, хто працює;
- за рахунок Міністерства праці для тих, хто втратив працю;
- за рахунок Міністерства соціального забезпечення для усіх, хто отримує пенсії або соціальну допомогу.

2.3.3. Оптимальна мінімальна страхова сума на лікування хворих встановлюється і знімається від людей або міністерств праці та соціального забезпечення в установленому порядку страховими фінансовими органами, які формують фінансові фонди.

2.3.4. Коштами з фондів страхування оплачується лікування хворих за хворобою або травмою у лікувальних закладах НСЗ згідно страхових полісів, що їх отримали застраховані при оформленні (щорічно, на один рік) страхування.

2.3.5. Кошти за лікування хворих переводяться на рахунок лікувальних закладів НСЗ щомісячно при їх розрахунку з фінансовими органами.

2.3.6. Фонди на лікування за кошти страхування можуть також бути використані на розвиток санітарного авто- та авіатранспорту невідкладної медичної допомоги хворим.

2.3.7. Вартість медичного страхового поліса для застрахованих формують фінансові органи разом з органами УНСЗ з урахуванням цін на медичні послуги, лікування, медикаменти, перебування у лікарні й амортизацію основних засобів (лікування), харчування, санітарний транспорт тощо.

2.4. Харитативні та приватні фонди в НСЗ

2.4.1. Харитативні та приватні фонди — кошти, що їх виділяють харитативні організації або об'єднання громадян та приватні особи на потреби закладів НСЗ із відповідною формою власності.

2.4.2. Кошти харитативних та приватних фондів можуть бути використані на лікування певної категорії хворих та догляд за ними в інших лікувальних закладах НСЗ; на оплату певної категорії працівників НСЗ; на призначення стипендій для підготовки спеціалістів; розвиток спеціалізованих медичних центрів; втілення програм «Здоров'я», надання медичної допомоги населенню в екстремальних умовах тощо.

2.5. Правові норми в НСЗ

2.5.1. Кожен громадянин України має право на життя і здоров'я та їх охорону з боку суспільства, держави. Це право громадян гарантують Конституція України, закон «Про охорону здоров'я громадян України» та інші законодавчі акти, а також відповідні міжнародні правові акти, ратифіковані Україною.

2.5.2. Уся державна, громадська, приватна діяльність у НСЗ України ґрунтується на правовій основі і регулюється законодавчими та нормативно-правовими актами, які у своїй сукупності представляють медико-санітарне законодавство, як складову частину законодавства України. Воно охоплює:

- закон «Про охорону здоров'я громадян України»,
- закони України: «Про забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя громадян», «Про охорону і захист материнства і дитинства», «Про психіатричну допомогу громадянам», «Про наркологічну допомогу громадянам», «Про якість харчових продуктів та ліків», «Про донорство крові та її компонентів», «Про трансплантацію органів та тканин», «Про судово-медичну експертизу», «Про страхування громадян», «Про запобігання захворювань на СНІД та спеціальний захист населення» й інші.

— Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. за № 2801-ХП.

Вказані нормативно-правові документи є обов'язковими для всіх закладів НСЗ України, хоч і потребують подальшого коригування та поправок у світлі суспільно-політичних та суспільно-економічних змін в Україні та положень даної концепції НСЗ.

2.5.3. Професійна діяльність усіх категорій працівників НСЗ України ґрунтується на виконанні законодавства та нормативно-правових актів.

2.5.4. У разі суперечок між громадянами і юридичними особами, а також останніх між собою, кінцеве рішення приймають судові органи в установленому порядку судочинства.

Поезія

Ольга ГРИНЬКІВ

ПЕРШИЙ ЛИСТОПАД

Сьогодні перший листопад.
О, скільки то пройшло вже їх
Від тієї хвили дорогої,
Коли наш нарід став вільним,
Завісивши прапори свої
На ратуші у Львові.

Народе український,
Господарю землі своєї,
Віднині ти громадянин
Української Держави!
Віддай їй усе, себе їй посвяти,
Щоби довести до розквіту і слави.

Минуло все, як сон,
Що скоро проминає,
А дійсність — не питай,
Бо кожний її знає.

Згадаймо ті минулі дні,
Героїв і велетнів духа.
Будьмо витривалі, з'єднані всі
В змаганнях за світле майбутнє.

Згадаймо тих, що віддали життя
І полягли за волю України.
Апостола об'єднання і Церкви князя,
Слугу Божого Митрополита Андрея,

Що був велетнем у змаганнях святих
За єдність Церков і державність народу
І був готовий жертвувати життя
За щастя його, добро і свободу.

Згадаймо Патріярха й змагання Його
За здобуття Церкви Патріярхату.
Помагаймо сестрам і братам тепер
Над визволенням свого народу,

Що підносить нескорену голову свою,
З кошмарного сну прокидається,
Підіймає високо синьо-жовтий прапор
І сльозами радості вмивається.

Склонім голови в пошані перед ними
Йдім у сліди їх самопосвяти й жертви.
Просім у Господа єдності і сил,
Щоби закованим не вмерти. . .

У кожний листопад, як клонить вже калина
Червоні грозна й золоті листки,
Зложім китиці на могилах героїв
Нашої єдності до спільної мети.

О. Г.

УКРАЇНІ

Слово на Свято Листопадових Роковин

Із темних провалів столітньої неволі,
Із глибини страждань в ворожому ярмі,
Із хвиль кривавих рік на боевому полі
Та з прірв закованих рабів в тюремній тьмі.

Ти, Земле Рідная, о, Земле України,
Вознеслась вольная ще раз на свій престол!
Державу Народу Ти двигнула із тліни,
І сонцем блиснув Твій державний ореол.

О, Нене Рідная, о, Україно Мати,
Яке же свято це, якої ж слави день!
Якими ж гімнами Твій подвиг прославляти,
В якому храмі нам співають Тобі пісень?

Твоя державність нам — цілюще проміння,
Нам свобода Твоя — увесь вогонь буття.
Від покоління вже у нас до покоління
Нам воля мріла в снах — загравою життя.

О, Нене Рідная, о, Україно Мати,
Яке же свято це з Листопадівим Днем!
Нам розсвіт волі в нім судилось величати,
Й запалювать серця геройським жар-вогнем.

Так будь прославлений увік, дне Листопада,
І душі нам кріпи до бою, що гряде.
А там — з розкутих рук знов вийде рідна Влада,
І вольний стане люд, і вольний Край буде.

Хай мука й туга зродять покоління,
Що ніж священний стисне під полою,
На Вавель гряде й люто об каміння
Дітей Неронів поб'є головою.

Галина ГОРДАСЕВИЧ

ЯНИЧАРСЬКА БАЛЯДА

Встала курява стовпами,
Багрянili хмари.
Приозівськими степами
Гнались яничари.

І летіла перед ними
Звістка невесела,
Що пускають вони з димом
Українські села,

Що старих людей вбивають,
Тих, хто уже сив,
Малих діток забирають
В неволю-ясир.

Забігає яничарин
У біленьку хату.
Стала жінка у відчаї —
Нікуди тікати.

Хіба в очі подивиться?
В нього ж — очі сині!
Раптом зойкнула вдовиця:
— Сину ти мій! Сину!

Простягає вона руки,
Обійняти хоче,
А він стоїть, клятий турчин,
Стоїть та регоче.

Звідки йому пам'ятати
Українську мову,
Як малим украли з хати,
З батьківського дому,

Від матері відірвали,
Від рідної суті,
Та молоком напували
Скаженої суки.

Постаралися немало
Вчителі незлецькі,
Щоб не знав він слова «мамо»
Навіть по-турецьки.

То ж була наука люта,
Як зброю тримати.
От і блиснула шабляка!
От і впала мати. . .

З того часу промайнули
Не літа — століття.
Дай Бог, щоб вас обминули
Такі лихоліття.

А щоб ми це, люди милі,
Могли пам'ятати,
Не спочили у могилі
Ані син, ні мати.

Бога мудрість незвичайна,
І велика сила:
Він з матері зробив чайку,
Зробив вовком сина.

І чаєчка все кигиче
На ковилу сиву,
А прислухаєшся — кличе:
— Сину ти мій! Сину! . .

А він вие, турчин клятий,
Темними лісами,
Ніби вчиться вимовляти:
— Мамо моя! Мамо!

Андрій ЛЕГІТ

СЕВАСТОПІЛЬ

Сьогодні давай Севастопіль,
А завтра — Одесу й Донбас
Імперії зла та утопій,
А що ж то оставлять для нас?

Наш Харків, Ізюм — після завтра,
А потім — і Київ, і Львів,
Ставай, Україно, на варту,
Озбройся ти до зубів!

Я знаю — це заклик печальний,
Та іншого в серці нема,
Настали часи вирішальні:
Чи світло? Чи вічна пільма?

Вставай, мій козацький народе,
Злютовуйся у моноліт!
Закріплюй державність, свободу,
Щоб в рабстві не будь сотні літ.

В труді, обороні, науці
Позбудься напастей, біди,
Судитимуть діти й онуки
Про чинність батьків і дідів.

А ти, наш північний сусіде,
Що чиниш шантаж, грабежі,
Я знаю — також маєш біди
За кривди на землях чужих.

Як зникне загарбницька пиха
І щезне останній упир,
Тоді лиш позбудимось лиха,
Добро запанує і мир.

Лондон,
21 липня 1993

Микола КОЗАК

ПТАХИ МОГО СЕРЦЯ

Галині Чарко

1

На вершечку
синьої тополі!
Не гойдається
сумнавий шпак. . .
Зовсім близько
жінки в полі,
Недалеко річечка вмира. . .
... Дністрооко дивлюся, матусю! . .
Накопали гору черепів.
Я ж нікого в світі не боюся,
На свій ріст продовжу дні.
Тільки б Україна не вмирала
Десь отам,
аж за Уралом.
Серце з болю застогло —
Чуєте, мамо. . .

2

На деревах заплакали птиці.
Я ж не стану батьком
ніколи.
Високочолим народився,
Катюгам не скорився
Ніде...
Ніколи...
Голо...

3

Дощів блакитні ластівки
Летять, летять в моє вікно...
І стало нині страшно так:
Розбилися об шкло...
І тільки сум дівочий,
Пророчий сум дівчат.
Блакить летіла сторча,
А сторча, звісно, як...
Дощів блакитні ластівки
Повернуться, повір!...
Важке в них буде щастя
При однім крилі.
...Живи, козача казко.
Щоднини воскресай.
Політ не зна поразки,
Коли за рідний край!...

4

Птиці радіють, як люди,
Коли пташенята живі.
Вчити літати їх будуть.
Торкатись крилом зорі.
Птиці мужніють, як люди,
Коли відлітають в грозу.
Стрічний вітер впивається в груди,
Викрещує сльозу.
Птиці кричать невгамовно.
Крила втомою налились.
Не зараджу їм, знаю, словом,
Через те і душа болить.

Станіслав СКРИПАЙ-ЗАРІЧНИЙ

ГАЛДИКАЛИ

На луках птаство з кожного подвір'я:
цесарки, гуси, кури і качки
галдикаються, в кого більше пір'я
і хто найдовші має язика.

Тут головує красень-півень чорний,
а верховодить луками індик,
гладкий, поважний, досить ще моторний,
на всі часи незмінний керівник.

Почав з того, що в кожен двір призначив
знайомих і пихатих гусаків,
колись в болоті з ними він пиячив,
тепер зробив своїх представників.

Хоч бралися державники за справу,
на краще змін в садибах не було,
і, зрештою, таку дістали славу,
що гомоніло клетотом село.

Вже котрий рік трива базар на луках:
гегекають, гогочуть, гелготять,
поринуло усе в гортанних звуках,
а ті дзьобила знову верещать!

Не чує кіш нікого і нічого!
Лише себе, лише своє співа!
І сваряться до повної знемоги,
і крилами лупцюються бува. . .

Чи прийде час, коли криклива згряє,
намуливши удосталь язика,
вгамується і запанує в краї
мир, злагода і спокій на віки?

* * *

Це я про вас, обранці-депутати,
це я про вас, народний президент!
Скажіть но людям, довго ще чекати,
коли ж настане істини момент?

Прислухайтесь до гулу! Схаменіться!
Весна по Україні стука в дім!
Не пізно ще! Прокиньтеся! Зупиніться!
Поки з небес не вдарив перший грім.

Наука, дослід

Євген МАЛАНЮК

НАРИСИ З ІСТОРІЇ НАШОЇ КУЛЬТУРИ* (Продовження, 3)

Не можна також забувати про впливи Заходу «католицького», вже з Риму, що їх в жаднім разі не припинив, не послабив розподіл єдиного до 1054 р. Християнства. Розподіл стався саме три роки по наставленню Лларіона, як митрополита Київської Церкви, отже, в часі, коли Київ був в стані певного усамостійнення (коли й не від-риву) від офіційної Візантії.

До Києва приїждять не лише окремі представники Римської Церкви, а й папські легати. Зв'язки з латинським Заходом зміцнюють династичні шлюбні зв'язки (Ярослав Мудрий, — «тесть Європи») та й широкі політичні зносини з Заходом. Проблема «боротьби Риму і Візантії» за Київську Церкву висвітлена досі недостатньо. Фактом є, що на київським митрополичім престолі (XI-XII ст.) бачимо ієрархів то греко- то латинофілів. І видається, що, мимо енергійної пропаганди Візантії проти «латинства», фанатично-непримиримий дух візантійства ніколи глибше не діткнув Київської Церкви, принаймні до часу політичного упадку Києва. Не було це можливе ані історично-політично, ані культурно-психологічно: християнський «схід» і «захід» співжили в Києві одночасно і досить гармонійно, хоч і своєрідно. Не знайшлося геніяльних мужів, які б створили були в Київській Церкві рід латино-візантійської синтези вже тоді в XI-XII ст. Але тих мужів не знайшлося і пізніше, коли проблема може не так «синтези», як усамостійнення Київської Церкви ставала ще більш пекучою. Цю неполагоджену проблему, що являє одну з генеральних тем нашої духової культури, бачимо й сьогодні на весь зріст перед нашими очима, очима сучасників великого митрополита першої половини нашого століття — бл. п. Андрея, який ту проблему зробив змістом цілої своєї багатолітньої церковно-пастирської творчості.

Елементи християнського «сходу» і «заходу» в нашій церковній культурі є надто яскраві і надто істотні, щоб їх грядуча «синтеза» була легкою і лише механічною. Відсутність церковно-обрядового фанатизму (як і всього — в сфері віри — фанатизму) скорше, як це не дивно, таку «синтезу» утруднювала, аніж полегшувала: ця справа, властиво, ніколи не ставала у нас «на вістрі ножа» — і тому, між іншим, залишилася (як і залишається) проблемою.

Користаючи з організаційно-правничої спадщини античного

* Вперше надруковано: Євген Маланюк «Книга Спостережень», том 2.

Риму, латинська Церква зуміла етику християнства зв'язати з правно-державними нормами, згодом геніяльно розмежувавши «Кесарева і Боже» і давши християнинові міцні форми християнської етики в його земнім, серед «кесаревих» обставин, щоденнім житті. Наше «варягізоване» суспільство Київського Середньовіччя X-XII ст. (не маємо тут на думці «маси») не було спроможне прийняти нову релігію, хай навіть з драматичним «катарзисом», але суцільно, без психологічних комплікацій і небезпечного фрагментаризму та не менш небезпечної однобокості. Коли спочатку варязький династ Руси дивився на християнство (понадто в його візантійській постаті), лише як на явище політичної натури («сватання» Володимиром Великим візантійської царівни є в тім же приблизно стилі, як і «сватання» Лупуллівни молдавської Богданом для сина Тимоша XVII ст.), то згодом, входячи глибше в сферу християнської етики, він, аджеж бувший поганин, для якого влада й сила була всім, — мусів зазнавати, якщо й не цілковитої психоетичної катастрофи, то у всякім разі великого психічно-морального струсу, майже заломання. Недарма Святослав Завойовник «відмахувався» від християнства: це був відрух його варязького «інстинкту само-збереження». У Володимира Великого цей перехід до «Володимира Святого» був дійсно переходом у протилежність, у своєрідну «екстрему»: маємо літописні нотатки про те, що єпископи мусіли йому, вже християнинові, нагадувати про обов'язки князя, про утримання карності і т. д. З поганина, жорстокого політика іще жорстокішого войовника Володимир — ніби без «переходу» — опиняється з цілою варязькою прямолінійністю в «царстві не од мира сего». Єдиною логічною дорогою для християнізованого варяга, очевидно, був би монастир (і звичай постригання в монахи, правда, перед смертю, вкоренився потім серед князів руських, як і переходить пізніше у традицію серед Козаків).

Під цим оглядом «Поученіє» Володимира Мономаха дітям є першорядної ваги історично-психологічний документ. Особа автора з'являється нам тут закінченим християнином і християнським гуманістом. Від «варягства» залишаються тільки сліди. Та проблема, що з нею змагався був Володимир Святий, — варість людського життя в зв'язку з заповіддю «не убий» — розв'язана його правнуком Володимиром Мономахом радикально:

«Винний, чи не винний — не вбивайте: не губить душі людини».

Цей радикально-християнський гуманізм з'явився у нас на початку XII ст. і проголошений був не єпископом, не філософом, а володарем, одним з найліпших князів Руси, останнім великим представником варязької династії в Київській Державі середньовіччя.

IV

Тривання нашої Київської Держави середньовіччя, цієї нашої «імперії, що не вдалася», не було — беручи історично — довге.

Варязтво запліднило її, прищепило вийовничість, але, будучи

своєю природою чинником лише мілітарно-імперіялістичним, воно неспроможне було дати ані школи державности, ані конституційно-правного фундаменту. Хвилі від Азії, яким Святослав, зруйнувавши Хозарську державу, так необачно розкрив ворота, були постійною загрозою Русі. Прийшов 1240 рік і дев'ятий вал Азії в постаті монголів затопив «Руськую Землю», як називали наші предки Київську Державу Рюриковичів.

Назначена варязьким мечем Святослава Завойовника, як імперія двох морів, мавши етнічно майже однорodne населення, понадто об'єднане пізніше єдністю релігії і церковного центру, Київська Держава не мала ніколи постійної державної доктрини, отже, тим самим, виразної політичної форми. Варязький початковий централізм, улягаючи психічно-кліматичній, геокультурній і етнічній «українізації», згодом починає небезпечно вагатися поміж сеньйоратом, що мав на меті цілість Руської Землі, і вотчиною (ц. т. наслідування сином батьківського князівства, що приводило б до імперії «сполучених князівств»). Обидві державні доктрини, беручи їх теоретично й окремо, не були злі (очевидно, під певними умовами). Але їх суміш — а вона, власне, займала місце державної доктрини Києва — була згубна і — раніше чи пізніше — та невикристалізованість ідеї київської державности — мусіла принести кінець державі. Найсвітліші сучасники (між ними — такий автор «Слова о Полку») це прекрасно бачили й відчували.

Система сеньйорату, як її розуміли в Києві XI–XIII ст., полягала на тім, що: 1) володарі всіх руських князівств були рівні і 2) той руський князь, що сидів у Києві, отже на «золотім столі», був — поміж ними — старший. Цю своєрідну «квадратуру кола» можна було б уняти римською формулою в той спосіб, що київський «великий» князь¹ був *прімус інтер парес* (як донині, напр., католицький архієпископ поміж єпископами). Він не мав конституційно визначеної виконавчої влади у відношенні до тих князів, що його сеньйорату не визнавали, або й, сидючи на своїх «вотчинах», по той сеньйорат сягали («се — моє, а то моє же», — як формулює таку ситуацію автор «Слова»).

При такій правно-конституційній слабості центральної влади, цілість «Руської Землі» була фактично величиною змінною, безпосередньо зв'язаною з вартістю особистості київського «великого князя»: коли це були мужі на міру Святослава, Володимира, Ярослава чи Мономаха, тоді цілість держави ставала на якийсь час фактом. Але по смерті цих володарів зараз же спалахувала, часто братовбивча, боротьба за київський стіл, і Руська Земля ставала ареною фактично внутрішньої війни з усіма страшними того роду війни

¹ До речі, з тією титулатурою. Ми покірливо перекладаємо «князя» на «фірст», «пріяс» і т. д. В дійсності наш староруський «князь» не був князем, у пізніших значеннях цього слова, ані фактично, ані семантично. Старокиївські «князі» були володарями більшого мірила, а сам титул був походження або готського, або норманського: філологіві ясно видно шлях від германського «конунг» (отже «король») до «кѣнжъзъ» і «кѣнжъзъ» нашої старої мови.

Навіть з історичною титулатурою наших володарів ми не маємо щастя, подібно, як з державними назвами нашої Батьківщини.

властивостями і наслідками. А примара розпаду Держави, чим далі, тим виразніше, близилася до своєї реалізації. Дванадцятилітнє панування Володимира II Мономаха (1113-1125) — це, фактично, лебедина пісня властивої Київської Держави середньовіччя, бо р. 1169 наступає розгром Києва Андрієм Суздальським, саме як державного центру *недоформованої* імперії. А чверть століття пізніше, вже перед тим усамостійнена, Галичина виростає під Осмомислом (1153-1187) на значну потугу, щоб під Романом Великим (1199-1205) — від Заходу — збирати знову «Руську Землю», пересунувши її вогнище з Києва до Володимира Волинського. Так «коло» Київської Держави середньовіччя, з її дніпровською віссю, деформується, як уже згадувалось попередньо, в розтягнену зі сходу на захід «еліпсу» — факт, що відіграватиме величезну роль в історії нашої Батьківщини наступних століть.

* * *

З певністю можна ствердити, що монгольська навала, ваги якої не треба недооцінювати, була лише трагічним наслідком *внутрішньої* хвороби, яка підточувала Київську Державу сливе від її початку.

Тут треба відразу ж домовити: Київ XIII ст. завалився, як *політичний* твір, але київська культура жила. І тим велетенським надбанням культури Київської Держави середньовіччя, тим величезним скарбом, що променював на неозорих обширах Сходу Європи, ще довгі роки урухомлюється історія, ще довгі віки, бо й донині — живиться ним наш нарід і збуджує ним свою історію-творчу енергію.

Ми тепер наочно бачимо, як відбувається історія на наших теренах. Ми знаємо аж надто добре, що залишається з наших соборів, монастирів, замків, музеїв, бібліотек, академій... Через це увесь наш історично-культурний процес уявляється, на перший погляд, якоюсь пунктовою лінією, бо історичні документи наші — лише уривки і шматки, лише уламки й фрагменти.

Серед уривків і уламків середньовічного Києва чудом заціліла нескортежна поема XII ст., славнозвісна «Слово о Полку Ігореві», заціліла лише тому, що примхливі вітри історії повіяли манускрипт її аж за мури монастиря в Ярославлі північному.

Яку вартість становить для нас цей зацілілий фрагмент культури нашого Середньовіччя — під кожним оглядом: мистецьким, історичним, літературним, духовим — говорити не приходить, бо кожен українець це відчуває душею і серцем. Зокрема «Слово» є ніби блиском величезного рефлектора, що кидає яскраве світло на далекі віки нашого минулого, а на будівлю Київської Держави — зокрема.

Не дивно, що історичний ворог докладав всіх зусиль, щоб — так *чи* інакше — спадщини «Слова» нас позбавити. Раз то є «пам'ятник московський», раз «всеросійський», раз «зфальшований».

Є у нас недобра й недоцільна звичка «перекладати» той твір,

уважаючи його мову за трудну й незнану, майже чужу (а то ж є київська літературна мова ХІІ ст. поважно «зукраїнізована», пересипана словами й реченнями, живцем взятими з живої розмови). З тієї звичкою треба рвати. «Слово» (зрештою так само, як «Поученіє Мономаха» і ряд зацілілих творів ХІ-ХІІІ ст.) ми мусимо засвоїти цілком, зробити його невід'ємним складником нашої історичної пам'яті і нашої культурно-історичної свідомості. А мова «Слова» — ця «латина» нашого Середньовіччя — мусить бути для нас ріднішою, зрозумілою й живішою й в значно більшій мірі, аніж справжня латина для сучасного італійця чи французя.

В. Доба барокко

Цей не зовсім точний, дещо метафоричний термін прийнявся у нас за останні роки, обіймаючи Козацьку Добу нашої історії повніше, глибше та ляпідарніше, ніж якийбудь термін інший. Особливо є цей термін на місці спеціально в історії нашої культури, віддаючи найістотніше — *стиль* культури Козацької Доби — в цілому, а мистецтва зокрема².

І Гуманізм, і попереднє Відродження, і пізніша Реформація приходять на західно половину української еліпси не лише з певним, цілком натуральним запізненням, але й ніби «всуміш», дещо дивовижним комплексом, понадто ускладненим бурхливими подіями західноєвропейської Тридцятилітньої Війни (1618-1648), війни «релігійної» і тому найбільш жорстокої і страшної.

Не забуваймо, що саме кінець цієї війни збігся з початком «революції» Богдана Хмельницького. Так принаймні, в певнім сенсі, дивилися на цю революцію сучасники, як на своєрідне тієї війни «продовження». Як на «революцію» дивився на неї О. Кромвелл, шукаючи контакту з Хмельницьким.

В суспільнім житті — Братства («держава в державі», як нотує польський хроніст), в літературі й культурі — Києво-Могилянська Академія, врешті в архітектурі — «українське (козацьке) барокко». Всі ці явища, враз з своєрідним мілітарним явищем «козацтва», є, без сумніву, явищем *одного стилю*, який найповніше і найстисліше віддає саме поняття «барокко», що стало синонімом неспокою, поривности, потужности і ніби недокінчености, намагання поєднати протилежності, навіть — «зударення».

Скомплікована суміш запізнених Ренесансу й Реформації зустріла на терені нашої Батьківщини величезні поклади культури ще Київської Держави Середньовіччя, отже київський «візантинізм», ще культурно живий і духово живучий, хоч джерело його — Царгород — вже давно перед тим згасло (1453).

I

Як уже згадувалося, упадок Київської Держави середньовіччя не прийшов раптом. Це був довгий процес, в яким була, напр., така

² Цей термін спопуляризував у нас Д. Чижевський.

знаменна дата як р. 1169 — свідоме руйнування Києва суздальсько-володимирським князем, власне, як столиці і як культурно-політичного центру Сходу Європи. Побіжно (на жаль) вже згадувалося такий історичний документ, як «Слово о Полку» (1185-1187), де маємо характеристичне звернення, вкладене автором в уста київського «великого» князя Святослава («тогда Великий Святослав ізрони злато слово слезами змішено»):

«Галичкий Осмомисле Ярослав, високо сідшиши на своем златокованім столі. Підпер гори Угорські своїми желізними полки, заступив Королеві путь, затвори в Дунаю ворота, мечя бремѣни чрез облаки, суди рядя до Дуная. Грози твоя по землям текут, отворяєши Києву врата, стріляєши с отня злата стола Салтани за землями.

Стріляй, господине, Кончака, поганого кощя, за земля Руською, за рани Ігореві, бугею Святославича.

В цім, дещо бароковим своїм патетизмом, закликіві все було поетичною гіперболою: Галичина часів Осмомисла дійсно була державою, що давно переросла розміри «вотчини». Це вже була сила, до якої звертався з надією володар підпадаючого Києва. Вік Києва, як столиці імперії, вже був порахований і доля його була визначена. Роман Великий, титулючись «самодержцем всея Руси» і «ревноваше діду своєму Мономаху», вже здає собі справу з закінченою ролі Києва і тримає там лише князя-посадника свого, хоч Роман ще міг виконувати місію «собиранія Землі Руської» — від Заходу.

Але рання трагічна смерть (1205) перетинає його нездійснені «соборницькі» заміри. Та й великий Данило, король, якому припало таке бурхливе життя в найкритичнішій добі нашої історії (монгольська навала), боронить Київ, але тільки через воєводу свого Дмитра, отже навіть не князя.

В той спосіб західна половина бувшої Київської імперії все більш, силою речей, усамостійнюється в постаті Галицько-Волинської Держави. Вона несе політичний та й культурний тягар насліддя Києва ще ціле століття, продовжуючи державність «Руської Землі». Рівно в століття по монгольській навалі гине (з рук бояр) Болеслав Юрій (р. 1340) і кінчає собою династію.

Приходить у нас на зміну Рюриковичам нова династія — литовська — Гедиміновичів. Галичина падає в руки Польщі (1352). Але Ольгерд литовський уже р. 1362 опановує Київ і садовить там свого сина — Володимира. І це ім'я, що нагадувало величне минуле Києва, було дане не випадково. Литовська династія (а ще ж Роман Великий «орав Литвою», ц. т. полоненими литвинами), з одного боку, ліквідує монгол-татар на нашій землі (битва на р. Синюсі 1363), з другого — ставить собі велетенське завдання: *реставрацію* «Руської Землі», ц. т. старої Київської Держави.

Це може найяскравіший приклад того, як культурний спадок диктує політику! Бо й звідки ж могли постати такі велетенські концепції у недавно ще півдиких ватажків і князків литовських племен!

Перекреслити спадок київської культури, розуміється, не вдавалося й на терені опанованої поляками Галичини.

Розкладається, догниває імперія монголо-татар, хоч Тамерлан ще відтинає Вітовтові шлях до опанування Чорномор'я (на Ворсклі 1399). Це припинило натуральний процес «українізації» литовської династії і спричинило раптовий зріст польської потуги. На зміну монголо-татарам виростають дві сили: католицько-окциденталізована Польща Ягеллонів — від заходу, і татаро-візантинізована Москва, ще донедавна провінція Золотої Орди, — від півночі. Вже з кінця XV ст. московські князі, перед тим лише намісники золотоординського хана, починають оперувати титулом «государь всея Руси». Шлюб Івана III з візантійською княжною-емігранткою Зоєю, наплив візантійських емігрантів-«грекулів», що зфабрикували для Москви міт «Третього Риму», автократична влада і сполучена з нею військова сила — ото найхарактеристичніші риси північного новотвору. Він поволі й плямово виходить на арену історії і ласим оком починає дивитися на «Литву», як звали на Москві тоді нашу Батьківщину, але наразі діє при допомозі дипломатії, пропаганди («віра православна») і розкладової агентури.

Значно одвертіше і не без розмаху виступає на «литовських» теренах Польща, зручно збагачена шлюбом Ягелли з Ядвігою, озброєна поза тим ідеєю латино-західного культуртрегерства та легендою «воюючого католицизму». Люблинська «угода» р. 1569 (як пізніше «угода» Переяславська — Москві) віддає Польщі всю Україну. Доба династії Гедиміновичів скінчилася і наша Батьківщина політично обертається на колонію, особливо При- і Задніпров'я, що починає грати ролю якогось Wild west Речі Посполитої...

Від півдня зростає болотою раною нашої землі — Кримський ханат, татарський васал османської імперії, що, маючи чудову базу на цім прекраснім нашім півострові, століттям, буде пліондрувати нашу Батьківщину, руйнуючи навіть Київ (Менгли-Гірей р. 1482 в союзі з Москвою, посилаючи золоту чашу з Софійської катедри в подарунок союзникові — Іванові III), знекровлюючи наш нарід періодичними ясирами та пізнішими зрадливими «союзами» (Берестечко і Жванець).

Здавалося, над історією нашою западає залізна завіса. Та так лише здавалося. Культурне насліддя Києва і зв'язана з ним історична пам'ять — по всіх бурхливих, часом, здавалося, згубних подіях — відживали знову і знову, і проявлялися при першій можливості. Це культурне насліддя Києва та історична пам'ять відіграють велику ролю в добі литовської династії, добі, так ускладнений унією Литви з Польщею, коли то Ольгерд та пізніший несамовитий, ніби одержимий ідеєю «Руси», Свидригайло, — всю свою державно-творчу і мілітарну енергію віддають нашій землі. Але й фатальна політика Польщі, вже по т. зв. Люблинській Унії (1569), при всіх завзятті її, при всій блискучості і спокусливості її культури, не була всилі перебороти й згасити старокіївські поклади духа.

Се ж бо то племя славного народу руського з насіння Яфетового, що воявало грецьке цісарство морем Чорним і суходолом. Се з того покоління військо, що за Олега, монарха руського, в своїй моноксильх морем і сушею плавало та Царгород здобувало. Се ж вони за Володимира Святого, монарха руського, воявали Грецію, Македонію, Іллірик...

Так демонструють історичну пам'ять представники нашого духовенства в меморіялі р. 1621 про козаків. Так мислила наша інтелектуальна еліта напередодні державотворчих змагань нашої нації в добі Барокко.

II

Ми дали, хоч і дуже побіжно, зарис політичного тла доби, що попередила з'явлення Козацтва в нашій історії.

Як уже не раз підкреслювалося, історія взагалі, а історія культури зокрема — то є процес, в яким кожна подія чи явище має за собою свою генетичну лінію. Насіння наступної доби вже посіяне в добі попередній. Якою б «несподіванкою», ба й «чудом» нашої історії не видавалося явище Козацтва для нас, чи, тим більше, для чужинця, — Козацтво не було «випадком», не впало з неба історії раптом на терени Батьківщини, де, здавалося, політична історія народу-господаря закінчилася, бо на арені її забракло історіотворчих сил нації.

Справді, на перший погляд, є то чудом нашої історії: обезголовлений національний організм — власним внутрішнім зусиллям — вирощує собі голову. Провідна верства — здрібнілі князі й боярство, пізніше навіть єпископат — втягається механізмом польської державности, не достачі якого зручно компенсувала месіаністична ідея латинської «воюючої Церкви» та «ширення західньої культури» на «диких», мовляв, теренах. І от, на зміну відумерлій аристократії «несподівано», бо в історично-короткім часі, з'являється аристократія нова, з'являється «чудом», бо ніби з «нічого» зроджена.

Козацтво було свого роду «варязтвом», з тією різницею, що не з'явилося ззовні, а було зроджене з лона обезголовленого національного тулуба.

Та, в дійсності, це історичне чудо нашої нації було логічним наслідком цілком реальних процесів, що їх льобораторією була саме західня половина всеукраїнської еліпси — терени ще свіжих руїн Галицько-Волинської Держави, терени князівства Волинського, твердині таких міст, як Холм, Луцьк, Острог, Берестя, Львів. «Литва», ц. т. литовська династія, якби справді «розорала», а подих європейського заходу ті терени — засіяв.

Вже з кінця XV ст. з'являються перші відомості про козаків (слово походження, правдоподібно, тюркського і дуже давнього, сенс якого приблизно відповідає слову «вартовий»). Але в початках своїх Козацтво має характер виключно мілітарний, як форма пограничної самооборони й охорони народу на zagrożених та тарським Кримом і Туреччиною рубежах національної території. І порівняно довгого шляху і трудних етапів було потрібно, щоб Козацтво набрало того провідницько-аристократичного значення, яке у всій своїй величі появилось допіру в XVII ст. Отже, період кристалізації Козацтва як стану тривав коло півтора століття. І коли початок організації Козацтва — Запорозька Січ (1552 р.) — в'яжеться з ім'ям оспіваного в думах князя Дмитра Вишневецького, отже представника ще традиційної аристократії, то вже Козацтво, як

виразна й організована національно-політична сила, з якою мусить рахуватися чужинний світ, зв'язане з ім'ям Петра Конашевича-Сагайдачного (1619-1622), незначного шляхтича з галицької Самбірщини і — що найприкметніше для нас — абсолювента Острозької Академії, де професорував Дам'ян Наливайко, старший брат трагічного ватажка одного з попередніх козацьких повстань — Северина Наливайка († 11.IV.1597).

В цім випадку «культура» ніби справді попереджує «політику», бо політичну кристалізацію Козацтва не можна собі уявити без утворених на західній зразок колегіумів в Острозі (1580), у Львові (біля 1590), врешті в Києві (1615). Сюди саме гетьман Сагайдачний переносить — по стількох роках бездержавного існування — свій осідок, як осередку не лише культурного, а й культурно-політичного (1620), властиво, як до відновленої столиці.

Ці культурні етапи Остріг-Львів-Київ, зв'язані з постанням міщанських на «магдебурзьким праві» опертих братств, найбільш характеризують фальшування і визрівання нової провідної верстви України і найвиразніше показують нам історичну лабораторію, в якій зформувалося Козацтво до рівня тих завдань, що перед ним поставила історія. Ці культурні осередки, що пізніше виформували — за великого митрополита Петра Могили (1596-1647) — згодом таку славну Києво-Могилянську школу (академію) і відновили Київ, як культурний центр Батьківщини, — вони, властиво, приготували (а почасти й зродили) дійових осіб доби Барокко. Ці осередки стали школою, де нація зформувала й вишколила свій інтелект.

Не можна собі уявити бурхливо-динамічної, блискучої, славної, хоч вкінці й трагічної Хмельниччини — без цих шкільних осередків, без величезної суспільно-національної праці зв'язаних з тими осередками Братств, без періодичних, вперто повторюваних козацьких повстань до Хмельниччини (К. Косинського — 1591 р., С. Наливайка — 1594-96 рр., М. Дорошенка — 1624 р., Т. Трясила — 1630 р., П. Павлюка — 1637 р. і інших, не рахуючи в міжчасі відбухтх одчайдушних походів чорноморських (1602 р., 1614 р., 1616 р.), повстань, що пішли під гаслом «віри і нації руської».

Наша бо 'козаччина', мiamo ніби лише військового сенсу своєї назви і всупереч фальшуванням чужих чи ворожих історіографій, мала характер значно ширший за лише мілітарний. Вже стосунково рання Січ Запорозька мало аналогії з лицарсько-чернечим орденом, і цей її характер виразно плекав і поглиблював провід Війська Запорозького, незалежно від того, чи Січ була лише Військовою Академією Нації і кадрами та арсеналом її армії, чи розросталася до розмірів своєрідної (і пізніше досить зловісної) «республіки», своєрідної Спарти в системі Руси-України.

Викристалізоване — а це яскраво виявилось в Хмельниччині — Козацтво було соціальним *станом*, що виконував обов'язки провідної верстви *нації*, станом аристократичним — не лише «меча», а й «плуга», вживаючи влучного окреслення В. Липинського і розуміючи під словом «плуг» поняття культури в найбільш державотворчим значенні цього слова. «Остріг» і «Хортиця» були бігунами в процесі творення того стану. Острозька біблія (1581) і закурений

порохом мушкет недавнього «низовця» — це могло б бути гербом тієї вікопомної доби на переломі XVI-XVII ст.

Козацтво не було «варязтвом» княжої доби. Воно було органічно зв'язане з тілом нації, воно чуло під собою ґрунт Батьківщини. Козацтво обіймало всіх «ліпших людей» — чи то був нащадок князівського або боярського роду, чи то був повноправний «шляхтич Речі Посполитої», чи відважніший міщанин, чи недовчений богослов, чи врешті «посполитий» селянин. Козацтво — це було максимальне націотворче напруження цілого народу, цілої Батьківщини. Це була тотальна мобілізація всіх її духових і матеріяльних, моральних і соціальних, культурних і політичних ресурсів.

Так само, як Січ здолала створити на території чужої держави — мілітарну республіку, так суспільство здолало — школами, братствами і безупинною боротьбою — створити «державу в державі», «Руську Річ Посполиту» (як дослівно скаржитися польський хроніст), в умовах чужої й ворожої держави, в такому щільнім ворожім оточенні, як, напр., у Львові.

Русь (у Львові XVI ст., де «було мало русинів, але багато Руси» — Є. М.) устанавляла собі консулів і проконсулів, дивні присяги чинила, від послушенства владі відприсягала, сама собі свої суди і кари устанавляла, тих, що для чужинців працювали, за проклятих мала, до церемоній церковних не допускала й плювала на них.

Так плястично уняти найістотніше в тодішнім процесі міг тільки чужинець. Скупі, на жаль, уривки наших історичних документів вповні підтверджують ворожою рукою накреслений образ.

Певно, міряючи історичним мірилом, час властивого формування козацької еліти був закороткий, щоб цей органічний процес кристалізації нової провідної верстви в новій Державі був вповні закінчений. Коли ми візьмемо, з одного боку, такого представника тієї еліти, як магнатського роду Юрія Немирича, вихованця Оксфорду й Парижу³, а з другого — такого, наприклад, полковника Гладкого, що, як занотував шведський дипломатичний агент 26.11.1651 р., мав (напідпитку) говорити: «Eu, Chmielnicky... du wirst nimmer Koenig werden, sondern wie du an itzo bist, sein und verblieben unser Bruder und Towaricz» (див. у В. Липинського — «Z dziejow Ukrainy», або в «Україна на переломі»). Зрештою, цей Матвій Гладкий, полковник миргородський, був р. 1652 покараний Гетьманом на горло.

Ідею Хмельницького — авторитарну, дідичну (не «елекційну» на польський зразок) владу — сприймала та еліта — під залізною рукою геніяльного Гетьмана — ніби одностайно. Але вже в часі передсмертної хвороби Гетьмана — та еліта виразно кололася ідеологічно щодо форми і самої доктрини козацької державности.

Смерть Хмельницького (що мав всього 62 роки) була найтрагічнішою подією доби. Вона прийшла в момент остаточної війни з Польщею та фіналізації договору з Карлом X Густавом шведським, договору, що був би автоматично перекреслив т. зв. Переяславську

³ Ю. Немирич був шанований в європейському науковому світі як автор творів, *Discursus de bello moscovito* та *Periphrasis et paraphrasis Panopliae christianorum*, належав до «модних» тоді ариян (див. у В. Липинського).

умову, а тим самим у зародку знищив би зловорожу й згубну напо-тім Переяславську *легенду*. По кривавих судорогах Руїни на державно ще не озброєну Батьківщину налягла фатальною силою напучнявіла татарщиною Москва і, мимо величезних і многолітніх зусиль мудрого Мазепи, страшною вагою причавила недовершену Націю Українську на довгі століття.

Закінчення буде

Роман ГОРАК

РОДОВІД ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ В ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТАХ (Продовження, 2)

За дев'ять днів перед смертю Теодора Коновальця, 9 листопада 1790 р., померла дочка Стефана Коновальця, Марія, якій було два рочки. Дітей Стефанова сім'я втрачало часто. Особливо не таланило синам, яких батьки вперто називали на честь діда Теодорами. Першим був син Теодор, який народився 1776 р. і помер двадцятирічним 18 листопада 1778 р. Помер 26 лютого 1793 р. і син Теодор, який прожив лише один рік. Теодором нарекли і третього сина, народженого того ж таки 1793 року. Мабуть, батьки вірили, що вже третього сина, названого так само, як і двох попередніх, Бог не візьме до себе. Так і сталося, і 2 листопада 1813 р. на подвір'ї Стефана Коновальця справляли весілля: Теодор Коновалець брав за дружину сімнадцятирічну Євдокію Пеленську, яка походила з шанованого в Комарному сімейства ткачів Пеленських. У шлюбній метриці зазначено, що і Теодор Коновалець був ткачем. Як і годиться старшому синові, він залишився жити при батькові в домі за номером 409.

Першою дитиною в молодому подружжі була дочка Олена (1815 р.), але їй не судилося довге життя: померла вона 6 грудня 1816 р. Бог знову благословив родину донечкою Оленою 1833 р., але й вона прожила тільки три місяці. Сам Теодор Коновалець помер 10 січня 1845 р., а 16 травня 1848 р. не стало його десятирічної дочки Катерини. Скільки насправді було дітей в Теодора Коновальця та Євдокії Пеленської, з'ясувати неможливо, але з певністю можна сказати, що найстаршим їхнім сином був — Іван, бо він успадкував батьківську хату. Іван Коновалець взяв шлюб з Євдокією Кундис, дочкою рільника Василя Кундиси та Марії Волянської. Були в них діти: Іван, народжений 29 вересня 1857 р., та Юлія (народилася 20 травня 1860 р., померла 8 березня 1861 р.).

Наймолодшою дочкою Стефана Коновальця була Тетяна, помісцевому — Тацька. Вона народилася 1798 р., а 19 листопада 1815 р. вийшла заміж за 23-річного ткача Пантелеймона Пеленського.

Дочка її, Марія, була за Миколою Калимоном, рільником, сином Данила Калимона та Катерини Федик. 13 лютого 1853 р. в Марії та Миколи Калимонів народився син Василь.

Прадід полковника Євгена Коновальця, Григорій, був молодшим сином Стефана Коновальця й отже на батьківський спадок претендувати не міг. Побрався він 6 лютого 1815 р. з Марією, дочкою Якова Ольхового та Марії, прізвище якої нам невідоме. Одначе, Ольхові, як і Коновальцї, були ткачами й корінними мешканцями Комарна, а тому можна припустити, що йдеться про сусідів Стефана Коновальця, чия хата мала номер 410.

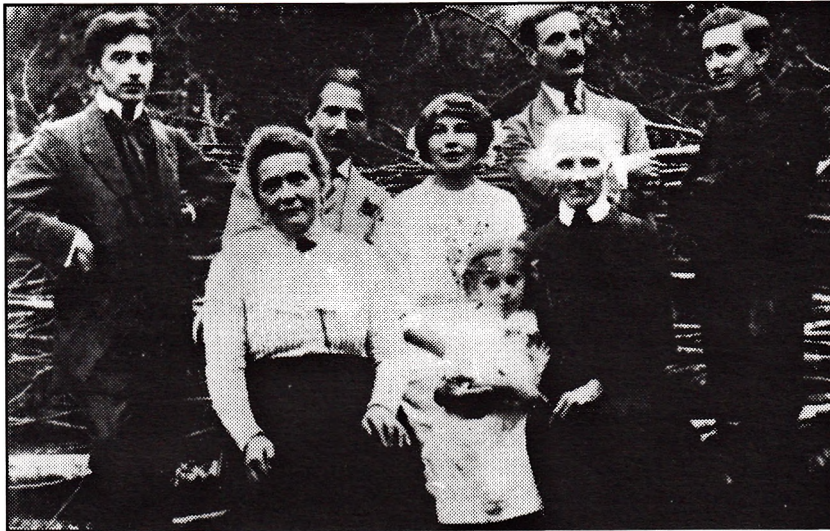
Шлюб Григорія Коновальця й народження його дітей книги фіксують в будинку за номером 327. Чи батьки купили молодятм цей будинок, чи придбали ділянку й вибудували нову хату — не ясно. Комарно відтоді так змінилося, що встановити, де знаходився дім Коновальців, важко, хоча можливо, бо збереглися докладні кадастрові карти.

Син Григорія, Андрій, мав би бути 1818 року народження, бо в його шлюбній метриці записано 14 листопада 1841 р.: молодому двадцять два роки. Як і його батько, Андрій був ткачем, а за жінку взяв двадцятирічну Анастасію Бучальську, дочку шевця Івана Бучальського та Анастасії Жидачівської. За звичаєм Андрій з жінкою замешкав у батьків, а відтак успадкував їхню хату за номером 327. Скільки дітей мала родина, невідомо. Знаємо тільки, що 9 серпня 1849 р. помер однорічний Федір, а 4 березня 1853 р. народилася дочка, яку охрестили Юстиною, й чин хрещення та миропомазання здійснив о. Ілля Ціпановський. Андрій Коновалець помер 6 лютого 1856 р. У графі «кондиція», де звичайно записували професію чи стан, завжди зазначалося «ткач», в метриці смерті знаходимо — «рільник». Гадаємо, що на кінець життя Андрій Коновалець захворів і вже не міг займатися ткацтвом. Поховали його на старому цвинтарі, біля церкви св. Михайла. На могильному камені можна відчитати, що тут покоїться Андрій Коновалець.

Після Андрія в сім'ї Григорія Коновальця з'явилася дочка Тетяна (1819 р.). Рік її народження подаємо за шлюбною метрикою: 3 лютого 1837 р. вісімнадцятирічна Тетяна вийшла за Фрідріха Паара (27 років, мірошник з німецької колонії Угартсберг, поблизу Мединич). З чоловіком Тетяна переїхала на колонію, що її українці називали «Вилупками».

У Григорія Коновальця та Марії Ольхової була ще дочка — Параскевія, або Пазя, яка 22 листопада 1840 р. побралася з Миколою Пеленським, сином ткача Михайла Пеленського та Тетяни Гориновської. Пазя мала вісімнадцять років, а молодому було двадцять. Пеленські були поважними міщанами. Пазя замешкала в чоловіковій хаті з конскрипційним номером 561.

Дочка Григорія Коновальця, Катерина, вийшла заміж у двадцять один рік — 28 лютого 1848 р. Чоловіком її був Іван Варениця, син бондара Михайла Варениці та повитухи Ядвіги Лопушанської. Про дітей Катерини та Івана Варениці до 1852 р. нічого невідомо, але 11 квітня 1855 р. в них народилася дочка Антоніна, а 1 червня 1860 р. — Марія. Мешкали Варениці на Гірському передмісті, в будинку за номером 61, а поряд (у шістдесятому) жили внуки Стефана Коно-

Пані Кецко, матір вбитого поляками українського студента Акама Кецка (сидить перша з права), біля неї внучка і дочка в гостях у Коновальців у Зашкові. Біля них мати Євгена Коновальця, Марія. Стоять зліва до права: Мирон Коновалець, Євген Коновалець, Петро Бубела, пізніше член Українського Військового Комітету у Львові, заступник Дмитра Вітовського, і Степан Коновалець. Рік 1913.

вальця по дочці Єві (Іваськевичі). 1830 р. в Григорія Коновальця народився син Петро, який, проживши три роки, помер 27 грудня 1833 р. Наймолодшим сином Григорія був Іван, який народився 14 квітня 1833 р., і саме його метрика, виповнена о. І. Ціпановським, дала можливість поглибити родовідну лінію Коновальців.

Григорій Коновалець помер 3 березня 1857 р. Похований на міському цвинтарі, неподалік сина Андрія та внука Андрія (помер 17 лютого 1857 р.). Могила збереглася, зберігся й напис на пам'ятникові: «на сім місці упочває Григорій Коновалець, переживши літ 64».

Отже, метричні книги й інші офіційні документи засвідчують, що предки полковника Євгена Коновальця походили з комарненської землі, що споріднені вони й з сучасними сім'ями Перунів, Мисаківців, Іваськевичів, Утрисків, Бондарів, Юськівих, Леськевичів. Олексій, що мешкав у домі 592, 27 січня 1850 р. одружився з дочкою Івана та Катерини Утриско. Їхні нащадки опісля поєдналися з родом Івана Франка через онуку Івана Франка Віру, дочку Петра Франка.

У якому віці пішов до школи дід Євгена Коновальця, Михайло, нам невідомо, але було це за тих часів, коли парохом у Комарному служив о. Іван Павлович, син львівського магістратського радника Йосифа Павловича, який один із поверхів власної кам'яниці відступив бурсі. Опікувався бурсою видатний діяч українського відродження

Яків Геровський, котрого бурсаки шанували як батька. Михайла Коновальця Яків Геровський помітив під час своїх відвідин Комарного і привіз до бурси. Про те, як жилося-велося синові комарненського ткача в бурсі, ніхто спогадів не залишив, нема даних і про те, яку львівську гімназію він закінчував. Можна здогадуватися, що була це Домініканська гімназія, де вчилася більшість «апостоликів», або ж Академічна гімназія. Так чи так, але знов таки за допомогою Якова Геровського Михайло Коновалець переїхав 1848 року до Перемишля, де закінчив два курси семінарії — Філософію та Богослов'я, а завершив навчання у Львівській семінарії.

Австрійський уряд не абияк дбав про початкову освіту галичан, і в кожному містечку, не кажучи про повітові міста, існували школи, в яких навчали письма, читання, арифметики, а водночас і християнської моралі. Такі школи називалися етатовими, тривіальними чи народними, втримувалися громадами, які й визначали мову навчання, але релігійні предмети для греко-католиків завжди викладалися винятково українською. Від вісімдесятих років минулого століття початкова освіта стала обов'язковою, значення вчителя помітно зросло, а на батьків, які не посилали дітей до школи, держава накладала великі штрафи.

Народні школи знаходилися під опікою Митрополії, а тому дані про них можна взяти із священничих шематизмів, де зафіксовано і кількість учнів, і відомості про вчителів. Таким чином, ми дізналися, що в перші роки XIX ст. в Комарному вчителювали Роман Дикий та Іван Дрималик, син місцевого пароха Миколи Дрималика. Порівняно з іншими провінційними містечками учнів було багато, й це є свідченням поважного ставлення комарненських міщан до освіти.

Ми вже говорили про те, яку вирішальну роль в житті Михайла Коновальця відіграв преславний український просвітитель Яків Геровський. Додамо: не лише Михайла Коновальця. Отже, варто детальніше зупинитися на біографії однієї з найяскравіших постатей українського відродження.

Яків Геровський народився 24 жовтня 1794 р. в селі Новий Яжів (Язів) Яворівського повіту. Слід зазначити, що сьогодні такого села не знайдете на мапі: московсько-большевицькі окупанти згладили його зі світу, влаштувавши в мальовничій місцевості військовий полігон. Батько Якова Геровського, Семен, дякував у сільській церкві, а мати, Катерина, була звичайною селянкою, хоча й походила з відомого роду Лозинських.

Коли Яків навчався у Яворові, на здібного хлопчика звернув увагу архидиякон Перемиської капітули Стрільбицький і влаштував його до гімназії в Перемишлі. Скінчивши гімназійний курс, Геровський вивчає Любомудріє у Львові, а відтак — Святе Богослов'я у Відні. Там, 3 вересня 1816 р. в церкві св. Варвари пізніший львівський митрополит Михайло Левицький висвячує його у священний сан. За успіхи в навчанні Геровського нагороджено поїздкою до Хорватії. Пізніше, помітивши в молодому священникові педагогічні нахили, Митрополія піддає його іспитові з морального та пасторального Богослов'я й відряджає в Далмацію, де він викладає Богослов'я в грецькій духовній семінарії сербською мовою.

*Сім'я о. Михайла Коновальця. Сидять п-ні Марія
з Венженовських і Михайло Коновальці. Стоять (з ліва)
Михайло і Мирон. Зашків, рік 1937.*

У березні 1823 р. Якова Геровського відкликають до Відня. Склавши іспит з Догматики, він повертається до Львова, читає лекції в гімназії, а невдовзі стає професором Львівського університету. 1836 року його обирають деканом богословського відділення. Яків Геровський був Почесним крилошанином і ректором Богслов'я Перемиської каплути, а також радником Перемиської консисторії з правом самостійного проведення її засідань.

Видатного церковного діяча знали і як невтомного працівника на громадській ниві. Під час революції 1848 р. він очолював «Руську Раду» у Жовкві, й газета «Зоря Галицька» писала про нього: «...то муж правового характеру, ревний покровитель руських вдовиць та сиріт, як і взагалі кожного русина, находящегося в потребі або нужді». Як високий достойник Церкви, Почесний крилошанин, професор, Яків Геровський часто навідував школи й поступово запалився ідеєю створення інституції, що в ній мали б змогу навчатися найздібніші діти селян, ремісників, міщан. Отож, з його ініціативи дві кімнати кам'яниці Йосифа Павловича і перетворилися на бурсу.

Ув одній з тих кімнат мешкав сам Геровський, а в іншій — двадцяттеро бурсаків. За біблійною аналогією, львів'яни нашішкувато називали їх «апостоликами». Жила бурса коштом Якова Геровського. Майже всю платню призначав він на дівтаків, залишаючи собі два золотих, як він казав, «на тютюн». Ів при одному столі з хлопцями — з глиняного посуду, дерев'яною ложкою. До речі, подорожуючи селами, Геровський часто дорікав священикам

«вищенорменним чревом», посилався на відповідні місця з Біблії і вимагав додержуватися постів та скромности. Щоранку професора бачили на львівському базарі, де він закуповував продукти для своїх бурсаків. Звучала в бурсі лише українська мова, до того ж — чиста, не засмічена польонізмами, а по львівських гімназіях за українське словце карали, чіпляючи на гімназиста ярмо. Українською мовою виголошував поєвангельні проповіді о. Геровський і в церкві св. Миколая, де в неділю і на свята молилися бурсаки.

Яків Геровський навчав своїх вихованців не цуратися українського походження, ставитися з великою повагою до селянина, шанувати батьків. Одного разу прийшла до свого вченого сина пішки з клучком селянських гостинців мати, Катерина Геровська. І як же зустрічав її син! Порушивши бурсацьку традицію, купив найдорожчі наїдки, залагодив святковий обід, а в неділю, в церкві св. Миколая, виголосив на честь усіх матерів урочисту проповідь. Парафіяни плакали, а бурсаки, сходячи з хорів, схилялися до руки пані Катерини.

Яків Геровський вміло збуджував патріотизм в душах учорашніх сільських хлопчаків, закладав в їхню свідомість ідею служіння українському народові й відповідальности перед народом. Старші бурсаки завше опікувалися молодшими, а виходячи в світ, були певними, що їхній наставник не полишить їх напризволяще. Кожня селянська родина мріяла, щоб її діти потрапили на вишкіл до о. Геровського, який зустрічав новачка такими словами: «Ти селянського роду, руска дитина. Ти мусиш тут, у школах, добре вчитися і то живучи не на панськім хлібі, булках і зразах, а годуючись чорним хлібом, борщем і капустою».

Жертовне, неспокійне життя Якова Геровського скінчилося в дорозі. Спекотною дниною їхав він на іспити до школи Василіянок, що у Яворові. Зупинився біля Янівського ставка, викупався — і дістав запалення легенів. Помер він 5 вересня 1850 року. Залишилося по ньому п'ятдесят золотих — останній внесок Якова Геровського на львівських «апостоликів».

Зважаючи на величезні заслуги Якова Геровського перед українською культурою, одна з перших просвітянських організацій українців — Галичо-Руська Матиця — заснувала Фонд імені Якова Геровського, з якого виплачувалися стипендії селянським дітям.

Продовження буде

Щира бесіда

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ

СИТИЙ ГОЛОДНОМУ НЕ ВІРИТЬ

ПИТАННЯ: Від росіян-демократів можна почути сьогодні таку дружню пораду українцям: «Не кваптеся відроджуватись — це може пошкодити незалежності України». Чи варто дослухатися до таких порад?

ВІДПОВІДЬ: Оперуючи такими поняттями, як *імідж, алгоритм, соціум, амбівалентність*, ми забуваємо людські віковічні істини. Одна з таких істин говорить: «Ситий голодному не вірить», тобто ситий не розуміє голодного, філософія ситого несумісна з філософією голодного. Та й справді, поради ситого на зразок: «Нема хліба — їж бублики» мало чим зарадять голодному.

Сучасному російськi демократи, що дають наведену пораду українцям, виступають у ролі ситого під культурно-мовним оглядом. Українці ж під цим оглядом сьогодні голодні. Продовж століть нас позбавлювано цілої низки атрибутів сучасної цивілізованої нації: ми не маємо всеосяжної технічної української літератури, не розроблено навіть українську технічну термінологію, не запроваджено її у вищих технічних школах, не розроблено військової термінології і не запроваджено в практику. Викладача мова у військових, технічних та інших школах — неукраїнська. Немає українських енциклопедій: технічної, економічної, медичної, військової, немає перекладних словників з більшості мов світу, немає виховання в українському мовному середовищі спеціалістів з усіх галузів знань.

Куди не кинь: українська культура, цивілізація, освіта, образно кажучи, — голодні.

І стан цей не від бездарности українців, а наслідок брутальних перепон, заборон і гальмування, здійснюваних державою-метрополією.

Аж от історія дала нам шанс стати незалежною нацією, передусім бодай формально.

Для кожного свідомого українця, незалежність — це ліквідація усіх форм залежності від метрополії. Це неодмінна умова незалежності України. Україна має бути незалежною державою як національна одиниця. Перспектива ірляндизації України, що її на ділі пропонують нам російські демократи — це створення держави без самостійного обличчя, держави з чужою культурою, держави без душі: «незалежної Малоросії». Існування такої безликої держави важко історично виправдати, важко бути патріотом такої держави.

Занепад ірляндської мови свідчить, що менше розвиненій культурі важко змагатися за право існування з більш розвиненою. Щодо української мови, то вона має усі якості, усі потрібні елементи стати світовою мовою. Занепад такої мови — це втрата для світової культури. Зберігаючи своє національне

обличчя, ми зберігаємо ясноликість світової культури і нашу частину в цій культурі.

рештою, можна погодитися із зникненням тої чи тої мови, коли ця мова продовж століть мала рівні права і можливості розвитку з іншими мовами. Українську ж мову знищувано продовж століть державними заходами: заборонами, обмеженнями, переміщуванням націй, етноцидом і навіть геноцидом. У такій ситуації змиритися із зникненням своєї мови рівнозначне змиритися з насильством, з гвалтом, з примусовим заплідненням. Уся людська природа, людська гідність, людська філософія не сприймає цього.

Хто не пережив національного й духового приниження, навряд чи зрозуміє прагнення зденаціоналізованої нації до відродження.

Ситий не розуміє голодного. Я гадаю, що ситий, свідомий своєї ситості, коли він хоче бути чесний із самим собою, мав би утриматися від порад голодомору, а надто, взявши до уваги, що дуже часто ситий саме й ситий коштом голодного.

Коли ж ситий, всупереч цим міркуванням, намагається давати поради голодному, такі поради для голодного не мають жодної вартості.

НЕ В СВОЇЙ ТАРИЛЦІ

ПИТАННЯ: Чи можлива в посттоталітарних країнах справжня демократія?

ВІДПОВІДЬ: Справжня демократія, на мій погляд, залежить не лише від деклярованих демократичних законів, а ще і від душевного складу (ментальності) людности: Не випадково ж демократичні режими постали передусім у націях, що сповідували найбільш демократичну, найбільш шануй-людську-особу релігію. Такою релігією було християнство, і саме у християнських країнах розвинулась демократія. Душевний склад людности: повага до ближнього, чесність, а згодом і толерантність були запорукою успішного розвитку демократичних відносин у суспільстві.

Можна сказати, що розвиткові демократії сприяє «демократична спрямованість» населення. Така спрямованість була неабияким чинником розвитку демократій Європи й Америки.

Коли ж демократичні порядки встановлювано у країнах, де населення психічно й духово не підготоване до засад демократії, там демократичні відносини приживаються не одразу і не повною мірою, успадковують цілу низку рецидивів тоталітаризму, як зневага до людських прав, тероризм тощо. За приклад таких країн можуть правити колишні колоніальні країни, де за зовнішньо демократичною формою ховається чимало рис несумісних з демократією.

Так само і в країнах, що постали на руїнах СРСР, демократія існує у дуже своєрідній формі. У деяких з них — Грузія, Таджикистан, Узбекистан — переважають риси тоталітарних режимів. Там порушувано людські права, демократичні норми не дотримувано, переслідувано інодумців та вільну пресу.

Але й колишню метрополію — Росію — не можна зарахувати до країн, які прагнуть до демократії. Виглядає так, що населення Росії до кінця не

розуміє природи демократичних відносин. Дехто розуміє демократію, як уседозволеність і анархію, дехто визнає демократію лише для метрополії і не визнає її для інших народів, дехто старається пристосувати демократичні умови для здійснення і розвитку старої проімперської політики. Та ж меншість, яка не перекидає понять і засад демократії, практично тоне в морі антидемократичних поглядів та дій.

За таких умов суспільство Росії важко назвати демократичним, а суспільний лад у цій країні — демократією. На далеко не демократичних позиціях стоїть і президент Росії Єльцин. Його розуміння ролі Росії як поліція-миротворця в СНД далеке від справжнього демократизму. Важко назвати демократичними і його взаємини з Молдовою у питанні Придністрянщини, а також його небажання виводити війська з Прибалтики та з тої ж таки Придністрянщини, і намагання вивід військ із цих теренів поставити в залежність від інших політичних — відверто проімперських потягнень. А вже вироблений з його згодою Статут СНД — являє собою документ, якому могли б позаздрити такі «демократи», як Сталін та Брежнєв.

Розвиток подій в Росії свідчить, що невідгодована до демократії, демократично невихована людність і еліта такої людности не можуть створити демократичного суспільства. Росія йде — і це цілком закономірно після століть тоталітаризму — до авторитарного, терористичного урядування. Це не обіцяє нічого доброго ні Росії, ні світові. Логічно мислячи, такий фінал слід було передбачувати.

Надії — дуже популярні на Заході — на те, що Росія обернеться на демократичну державу, очевидно, марні.

Однак у деяких інших посттоталітарних країнах, де імперіяльні амбіції не стали тотальною філософією виживання, — наприклад прибалтійських — розвиток демократії можливий.

НАЙВАЖЧА ВІЙНА ІЗ САМИМ СОБОЮ

ПИТАННЯ: Чого, на Вашу думку, не робиться в Україні, що треба було б зробити для неможливості вороття колоніального статусу?

ВІДПОВІДЬ: Як на мене, багато чого треба було б зробити, чого не робиться, і то на державному рівні. На жаль, державні структури не дуже прислухаються до голосу чи то з боку опозиції, чи то з боку українців діаспори. Тому підказувати їм, які здійснювати заходи для забезпечення незалежності, справа безнадійна.

До громадської думки України й діаспори трохи дослухаються опозиційні сили, тому я й спинюся на тих заходах, які бажано здійснити опозиції і серед опозиції.

На сьогодні опозиційні сили в Україні переживають певну кризу, а саме брак єдності, брак одностайності. Причина цього явища, на мою думку, криється в людській психології. Бажання, хай там що, бути на чолі громадських рухів належить до сфери психології. У парі з цим бажанням виступає інша негативна психологічна риса: брак толерантності до

поглядів інших. можна без перебільшення сказати, що велике число розколів ув опозиційних середовищах спричинено саме згаданими психологічними чинниками.

Розбиття і ворогування в середовищі опозиції дискредитує не лише опозицію, але й ідею незалежності України, ідею українського національного відродження. Ідея справжньої незалежності України в очах широкого загалу асоціюється з діями опозиції. Загал прекрасно розуміє, що сучасна адміністрація бачить у незалежності України засіб збереження своєї влади і саме під таким кутом зору провадить свою політику. Таке бачення незалежності сучасної адміністрації проглядає на кожному кроці: тут і толерування пропаганди шовіністів, і толерування порушення закону про мову у найвищих органах влади (у Генеральній прокуратурі, наприклад), і знова з проімперціями Криму проти прав кримсько-татарського народу, і відмова надання учасникам ОУН-УПА статусу ветеранів, і відвертий захист мафіозних структур, і багато іншого. Це все свідчить про дуже своєрідне розуміння сучасною адміністрацією ідеї незалежності України.

Отже, в очах загалу ідею справжньої незалежності України цілком і повністю уособлює опозиція. Чвари, які роз'їдають опозицію, дискредитують в очах загалу саме ідею незалежності.

Цю істину мусять усвідомити лідери опозиції. Майбутнє України залежить сьогодні від усвідомлення цього факту лідерами опозиції. Саме лідерами, бо всі чвари та розколи починаються саме на рівні лідерів.

Лідери опозиції мають повести боротьбу із самими собою, із своїми амбіціями, симпатіями та антипатіями. Мають зрозуміти, що слідування своїм симпатіям та антипатіям може коштувати Україні незалежності.

Створення Антикомуністичного Антиімперського Фронту, хоч і є певним кроком у напрямі згуртування опозиції, але, як на мене, цього недостатньо. У пресі різних політичних угруповань і далі ведено кампанію одне проти одного. Цього не можна допускати.

На мою думку, велику користь опозиційним силам могла б дати постійна асамблея чи рада лідерів опозиції. Прикладом такої асамблеї можна назвати раду ватажків муджахеддінів ув окупаованому Афганістані. Перед лицем спільного ворога керівники афганської збройної опозиції збиралися на наради. В Україні нема війни збройної, але йде війна політична. Лідери опозиційних угруповань мають періодично збиратися й обговорювати усі непогоджені та суперечливі питання. Кожен лідер має перебороти особисті амбіції, особисті антипатії, особисті образи та порахунки і зустрітися у вузькому колі для обговорення своїх незгод. Якби такі наради могли стати дійсністю, це принесло б велику користь незалежності України і сприяло б неможливості вороття колоніальних часів.

Огляди, рецензії

Володимир ЖИЛА

«ПОЕЗІЯ — МІЙ ГОЛОВНИЙ І УЛЮБЛЕНИЙ ЖАНР»

Ганна Черинь. «Квіти добра і зла». Поезії. Кліфтон (Нью Джерзі): Об'єднання Українських Письменників «Слово», 1991. 238 сторінок.

І так, усе позитивне в житті людини, що відповідає її інтересам, бажанням, мріям — це добро, а щонебудь погане чи недобре — це зло. Таким чином добро є протилежне злу і навпаки. Вони протилежні собі за якостями, властивостями та ознаками. Але в житті немає добра без зла. . . Отже, вони мусять творити якусь ближче неподільну сукупність. Уже Шарль Бодлер, видатний французький поет XIX ст., творячи свої «Квіти Зла», розглядав їх не стільки як вірші, скільки як поетичне «творіння найстрогішої єдності». Він був переконаний, що «з точки зору мистецтва та естетичного враження вони («Квіти Зла», — В. Ж.) значно програли б, не будучи прочитаними в тій послідовності, як їх розташував, знаючи, що робить, поет. Але вони втратили б іще більше з точки зору морального ефекту».

Ганна Черинь, відома діяспорна поетеса, навпаки, обдарувала нас збіркою поезій «Квіти добра і зла», в якій зберегла цю неподільну життєву сукупність та тим не завдала собі лишнього труду організувати свої розрізнені вірші. Тим вона і не порушила їхньої ефективності. У неї у збірці вийшов добрий початок і сильний кінець. А самі поезії не менше впливають на душевний стан читача своєю внутрішньою мелодією, своїми естетичними прикметами та своєю моральною ефективністю.

Де ж тут секрет її майстерности, де ж тут та «таємна архітектура» побудови збірки, яка не ізолює сили поезії, а навпаки, поширює її, робить її більш ефективною? Вона, на нашу думку, в єдності прекрасного й доброго, а то й злого, що усвідомлюється поетесою як норма. Аджеж вона твердо вірить у прекрасне і у перетворюючу, очищаючу силу доброго й злого. Вірить вона також у силу духовного перетворення людини, що жевріє у поезії та мистецтві взагалі:

*Мабуть, із злом нерозлучне добро!
Вабить нас вічно жар-птиці перо. . .
Зла скуштувавши, добро несмачне.
Кину тебе — і забудеш мене. . .*

*Може, п'яниця нам зла не бажає.
Вип'є, повія його привітає
Із співчуттям, наче рідна сестра.
Може, це квіти зла? Чи добра?*

*Скажете — пробі, це ж бруд і розпуста. . .
Хто ж, як не ви, спричинили той бруд?
Гляньте на себе, гляньте у люстро
І над собою вчинить самосуд.*

.....

*Пісні моєї кредо:
Квіти добра і зла
В'єднані в наші гени
Травмою раю й гесни.*

Це ніщо інше, як апологія духового перетворення людини, піднесеного тут до естетичної якості в єдності прекрасного й доброго, а то й злого. Для поетеси воно стає мистецьким ідеалом гідним подиву й осуду. Бож

*З одного кореня зросли добро і зло;
Чорти і янголи — з одної школи.
Що важливіше: те, що вже було,
Чи те, що й бути не могло ніколи?*

*.....
Але іще виспівує поет
Нюанси і півтони,
Не відчуваючи, що скінчив лет,
Що тоне...*

Чи не закралася тут часом невідповідність краси й добра, чи не наближається вона тут до стану аномалії чи навіть відхилення від норми:

*Чи брехуни тронічні можуть бути щирими?
Чи можна добрим бути комусь на зло?
Щось сталося, а ми не віримо.
Нам правдою здається те, що не було.*

Чи випадково не блукає тут наша поетеса в лябіринті естетики Бодлера, який у статті «Всесвітня виставка 1855 року», писав, що «краса завжди химерна», що їй притаманно дещо «дивацтва, наївного, ненавмисного, несвідомого і що це дивацтво надає їй вигляду краси; це її ознаки, її характеристика». А далі, чи моралізаторські тенденції не пронизують тут окремих рядків, не зважаючи на те, що вони пристойні і витончені. Виходить, що поетеса добре ознайомлена з життям Бодлера, який «зважував кожною фразу, мова його була надзвичайно вишукана, деякі слова вимовляв особливим чином, наче бажаючи підкреслити їх і надати їм прихованого змісту.

Після таких асоціацій зовсім закономірно звучать рядки нашої поетеси:

*Сумно навколо — а треба творити...
Та не сумуй, самотнику!
Хіба ти не знаєш — найкращі квіти
Часто ростуть на смітнику?!
Що ж, як навколо стіль чорного —
Кожна радість горем угноєна.
Хтось же з потопу непереборного
Вийде живим без ковчегу Ноева...*

Тут в додаток ще й багатий роздум про людське життя, про працю людини для створення корисного і прекрасного, про взаємозв'язок мистецтва з життям. Рядки ці немов наливають бадьорістю кожного, хто їх читає, бо поетеса виступає тут вчителькою добра й краси та стоїть твердо за правду:

*І коли за правду вмерти
Треба, то вмирай.
І заслужено тепер ти
Попадеш у рай.
Кривду, де б не стрів на трактах,
Правдою коли.*

Це ніщо інше, як продовження розкриття поетичної значимості добра і

зла. Вони тут мистецькі образи, що створюють життя і їх треба донести до читача і то через образи, а не просто за допомогою логічних сентенцій.

«Вінок сонетів» у збірці переносить нас в іншу площину роздумувань. Він веде нас до встановлення нових літературно-мистецьких паралелей та асоціацій, учить сприймати літературні образи естетично, усвідомлювати відношення мистецтва до життя:

*Я хочу сонця, хочу жити,
Я хочу жити і творити —
Сплету сама собі вінок!*

Вінок цей складається з 15 сонетів, при чому останній з них утворюється з перших рядків попередніх 14 сонетів. (Не зважаючи на усю складність форми у нашій літературі вінки сонетів створили: В. Бобинський, О. Ведмицький, М. Вінграновський, О. Тарнавський та інші.) Магістральний сонет (чи магістрал) Ганни Черинь звучить дуже оригінально, його стислість, дисципліна думки і уяви поетеси заслуговують на широку увагу:

*Сплету сама собі вінок,
Слова збираючи, як квіти.
Озвалось серце, як дзвінок,
Бо хоче жити і любити.

Не можна жити й не сивіти.
Сивіють люди від думок,
Сивіє в паморозь струмок,
І снігом засивіють віти.

Та сходять зерна щовесни
У мозку стомлених борознах.
В очах відроджується розмах.

Минає час метаморфозно,
А що за тим настане? Бозна!
Як хочеш жити — не засни!*

Прямої паралелі з нашою поетичною класикою у збірці годі дошукуватися, але згадки про наших діяльних поетів і навіть дуже теплі, тут є. Про поета Олесе Бабія поетеса пише:

*Умер він з книжкою в руках,
Як вірний воїн з крісом на посту.

Самотній мрійник, він давно прирік
На службу Музам все своє життя.
І так минав, згорав за роком рік,
І день за днем згасав без вороття...*

Тепло попрощалась вона з Леонідом Полтавою, якого, до речі, Ганна Черинь дуже шанувала:

*Прощай, поете, любий Леоніде,
Любови, ніжності і мужності співець...
Землі лишив Ти радощі і біди,
Нічого більш уже нема... Кінець!*

Найкраще, здається, висловилося поетеса таки про сеньйора поетів діяспори, Микиту Мандрику, вітаючи його з щасливим 90-річчям:

*Ви встояли в виру подій і видів,
Бо в Вашім серці — істина сама —
Що де б не був, яку б красу не звідав
Від України кращої нема.*

*Як соняшник, Ви зріли і мужніли,
І Вашу мудрість шанував народ,
Дивуючись, що стільки волі й сили
Ви здобули з мандрівок і пригод.*

Чимало віршів у Ганни Черінь про органічне чуття єдності з рідною землею та з її природою. Усі ці згадки про Україну пройняті глибокою вірою у краще завтра своєї вітчизни:

*Воскресає наша слава,
Наша сила і Держава —
Перше чудо із чудес —
З нами Бог!*

Христос Воскрес!

Не призабула вона і трагедії Чорнобиля, що досі нас усіх хвилює, зокрема, коли сприймаємо її крізь призму болів і потреб рідного народу:

*Не героїзмом, не лаврами Нобеля,
Не незламною міццю граніту,
А зловіщим нещастям Чорнобиля
Ми вписались на мапу світу.*

Дуже своєрідно розуміє вона патріотизм. У її розумінні — це нерозривний зв'язок з прагненнями і ідеалами свого народу та готовість віддати йому усе:

*За рідний край усе віддай,
З усіх кутів і призм.
Така любов, як рідна кров —
Оце патріотизм.*

Чудово і навіть дещо мрійливо звучить її вірш «Під снігом». Тут неповторна простота вислову, витончена грація мови. Багаті та рівночасно і типові мотиви, образи, композиційні та словесні зображення і вкінці блискуче та неповторне закінчення:

*О, рідний краю, тільки ти
Думок моїх магніт,
З тобою в серці легко йти
В безмежний білий світ.*

Природно, що в рецензованій збірці поважне місце займають також і мотиви інтимні, тема кохання, та усе те, що ми схильні називати жіночністю, тобто сукупністю таких рис і ознак, що властиві для жінок на відміну від чоловіків. Тут на перше місце висувається питання почуття, але такого почуття, в якому жінка не розчиняється, а залишається собою. При чому, це не тільки інтимне почуття, але також і громадське. Іншими словами, це високий стан душі:

*Йшли віки... Зростали яничари...
Та жінка йшла супроти всіх облуд
І берегла в душі зерно Держави,
Щоб не загинув український люд.*

Не менш важливе місце в творчості Ганни Черінь займає поема «Щаслива». Тут, на мою думку, доля виступає як поняття, аналогічне за значенням до щастя, як певний образ, що швидше уособлює життєвий шлях людини, ніж визначає його. Доля виступає тут — як супутник людини в житті, що саме і зраджує бідну жінку:

*— Я птаха того не ловила.
Він сам мене взяв на крила.
Найменшу частиночку тіла
Наснажила дивна сила...*

А тепер, вона — зраджена мати, але проте і далі щаслива:

*Зазнала я райського дива!
Хоч щастя минуло, як злива,
Я щастям колишнім щаслива,
Як дощиком зрошена нива.*

У збірці дуже цікаво змальовано також питання еротики старости — час, коли жінки переживають свою другу дівочість. До речі, тоді

*Бути зваженою і розважною
І кохати таємно,
Бути любленою, бути бажаною
Надзвичайно приємно.*

*Хвиля кохання легенька
Набігає на ринь...
Серце б'ється, як стиснута жменька,
Під вагою дрібних підозринь.*

*Тож нехай з нас сміються юні —
Старість повна кохання й еротики,
І не треба метати перуни
На старечі цілунки й дотики.*

Тут треба ще обов'язково дещо сказати і про очі. Не секрет, що вірші такого типу аналізувати завжди важче, ніж будь-який інший ліричний твір. А трудність саме в словах, що такі характерні поетичному стилю вірша. Очі в розумінні Ганни Черинь:

*Щирі, зрадливі, і легкі на віру,
Ріжні на колір, ріжні на міру.*

Сама і ця обставина спонукала її розшукати найвлучніші слова, щоб передати красу і чар очей. Зробила вона це настільки майстерно, що кожен з нас знаходить у цьому ніби свої власні думки і почуття, викликані спогадами нашого життєвого досвіду. Через те твір звучить як узагальнена поетизація очей, їх ніжності, їх ласки, що звеличує, облагороджує людину, додає їй сил і енергії у житті.

*Очі розумні — сірі.
Очі блакитні — ширі.
Очі зелені — зухвалі.
Чорні — журливі коралі.
Пристрасні очі карі
(Лихо з такими в парі!)
Злі, недосяжні твердині —
Очі сталево-сині.
Злі ще лишилися очі одні —
Сині — дістались мені.*

Багато образів запозичено тут з фолкльору. Це одне зі свідчень того, що Ганна Черинь любить свої народні традиції.

Любить вона також і природу. Весна у неї «весела, безжурна і ніжна». А день і ніч у неї: «на вістрях протиріч». А там десь в небесах «Осяяні сонцем, самотньо-окремі, / Дві хмарки цілуються ще». Своєрідно змальовує вона і захід сонця:

*І раптом сонце упало. І полмінь
Розлився по плесі ріки.
Один непокірний залишився промінь,
Як помах останній руки.*

Ганна Черінь з захопленням та грандіозністю творчого дерзання пише про наші вікові традиції: «Воскресіння», «Різдвяне», «Різдвяний дар», «На Великдень», «Великдень» тощо. Вона тонко відчуває і глибоко усвідомлює усю красу, наприклад, Великоднього звершення:

*З церкви повернулись люди із свяченим —
Кошики завітчані барвінком зеленим.
Ой, як ясно, весело, радісно сьогодні!
Великодні дзвони, мрії великодні.*

*Патне перша зелень, а струмки веселі
Грають ледве чути на виолнчелі.
Сонце всіх цілує. Вишня теж щаслива,
Бо шепнув їй вітер, що вона вродлива.*

Народною пісенністю, мелодійністю і глибоким ліризмом проникнута уся збірка. Вона свідчить, що Ганна Черінь — поетеса глибоко народна. Але вона також і поетеса національна. У своєму інтимному стилі вона буде «життя з відважних юних мрій, / Щоб гостре слово стало кулеметом». У її поезії чимало багатства мистецького вислову, інтелектуалізму, ясности слова та пристрасного шукання нових шляхів в естетичному зображенні дійсности, як також щире прагнення стати виразником духу сучасности. Її поезія сповнена оптимізму. В ній сильно відчутний ідеал молодости, бо наша поетеса живе напруженим динамічним життям.

Збірка «Квіти добра і зла» — це велике досягнення Ганни Черінь з боку мистецького та ідейного. Її слово звучить тут потужно, воно передане поетичними образами, а не просто логічними сентенціями, наповнює читача силою відчуття, владно насторожуючи до роздумів про взаємозв'язок мистецтва й життя. А краса її віршової форми сприймається не тільки зором, а й на слух. Вона за своїм характером не довільна, а підкоряється законам ритмічної організації мови. А самі вірші у свою чергу відзначаються не лише чітким зовнішнім графічним оформленням, але й глибоким внутрішнім інтонаційно-смысловим сполученням слів. Сприйняття і відчуття цієї єдності, на нашу думку, є показником краси і мелодійности цієї збірки.

Збірка своїм ідейним спрямуванням і мистецькими рисами є також антиподом наставленню і світосприймання деяких українських поетів модерністів у діаспорі, які стоять за цілковиту відірваність мистця від суспільства і в своїй філософії спираються на екзистенціалізм, фрейдизм тощо.

Тематика збірки багата і цікава. Тут в основному ліричні і епічно-ліричні вірші. У ній є також вірші на злободенні теми. Усього тут 150 віршів.

Підсумовуючи, хочемо сказати, що збірка «Квіти добра і зла» є великим мистецьким здобутком Ганни Черінь. Вона вносить чимало нового в українську поезію і напевно приверне увагу всіх кому дорога наша культурна спадщина, кому дорогий розвиток нашого рідного слова.

Софія НАУМОВИЧ

КНИЖКИ, ЩО НА ПОТРЕБУ

Те, чим можуть «діаспорні» українці прислужитися Україні в ці важкі роки її державного ставання, це впливати на міжнародно опінію шляхом викривання фальшивих, просто пасквільних уявлень про неї, підсунувши довгими роками росіянами. Це добре зрозуміли наші історики і неісторики у Франції, бо ось у швидкому темпі появилися вже три франкомовні книжки про Україну. Про першу з них — публіциста Леоніда Плюща «Україна в Європі» — ми вже писали («Америка», 8.6.93). Сьогодні займемося двома іншими, а саме: проф. Аркадія Жуковського «Історія України»¹ і проф. Володимира Косика «Україна і українці»².

На 288 сторінках своєї книжки проф. А. Жуковський дав рекордно стислий нарис історії України — від її передісторії до наших часів. Він доповнив це переліком історичних творів, що їх перестудіював окремо до кожної епохи, та списками прізвищ, географічних назв, народів, установ, міст і країн, про які мова у творі. Дуже важлива, зокрема для французького читача, хронологія усіх історичних подій з датами від праісторії по через епохи: князю, галицько-волинську, козацьку, щоб дійти до розчленування України її сусідами, відродження XIX ст., короткої державності 1917-1921 рр., советської окупації з її страхіттями, спроб відновлення державності 1938 і 1941 рр., аж до її остаточного утвердження в наших часах.

Хоч «Історія України» проф. А. Жуковського зібрана в один том, все ж вона свою роботу серед французів, переважно невігласів щодо України, зробить. Про це загальне невігластво свідчать і навіть дивують деякі вислови автора передмови проф. Алена Безансона, одного з найкращих французьких знавців історії України, на жаль, тільки завдяки його студіям московської історії. . . Тож зачитуємо деякі його недоладні зауваження. Після кількох компліментів убик УКРАЇНИ на зразок: «Небагато фактів так глибоко заторкують історика, як виникнення нової нації! . . . Факт, що Україна вийшла з багатовікової тюрми та вимагає свого місця під сонцем у світовій спільноті, цілковито змінює цей погляд на неї, який ми досі мали: виявляється, що вона така старовинна, як Франція!»

Але далі А. Безансон висуває деякі застереження: «Щодо мене, то я сумніваюся у деяких твердженнях. . . Я не певний, чи історична роля скандинавів у народженні Київської держави не применшена. Це ж бо спільна риса всієї націоналістичної (sic! — С. Н.) історіографії: привілеювати автохтонів. . . Мені теж важко повірити, що Русь була колись, як твердить автор, 'наймогутнішою державою Європи!' Я теж продовжую сумніватися в автентичності 'Слова про похід Ігоря' . . .»

А далі ще такі «квіточки»: «Я не можу стриматися, щоб не закинути Богданові Хмельницькому цих великих масакрів, які виринали в міру розвитку його повстання. Ці жахливі картини зафіксували польська і жидівська історіографії. Я закидаю йому (Хмельницькому, — С. Н.) теж капітальну політичну помилку у підписанні Переяславського договору.

Цар оцінив підпис Хмельницького, як остаточне заангажування України, а сам відмовився від підпису. . . »

Побачивши, що, мабуть, переборщив, проф. Безансон продовжує: «Я певний, що п. Жуковський зможе мені відповісти з більшими від моїх знаннями і компетенцією. За винятком одного, а саме, за мучеництво України від 1917 до 1992 р. — слід звинуватити безпосередньо комунізм, і тільки опосередковано московський імперіялізм, який завдав страждань Україні від половини XVII стол. до большевизму. Бо від 1917 р. він служив тільки інструментом. . . злочинному комунізму. . . »

І на кінець ще декілька його стверджень, розкиданих у цій передмові: «Росія менше цивілізована, ніж Україна» . . . «Україна затримала мову, на відміну від Ірландії, яка її втратила» . . . «Існує можливість порозуміння між УТКЦ і УАПЦ, незважаючи на інтриги московського патріархату» . . . «Советський смітник розпався — незалежна Україна важлива для світу».

Проф. Володимир Косик у своїй книжці «Україна і українці» (174 ст.) підійшов до історії України з політичного боку, пояснюючи французькому читачеві деякі факти та вказуючи на московські перекручення історії України на користь Москви.

Наводячи згадки про наших предків, у Гомера про кімерійців і в Геродота про скитів, автор стверджує, що «Московія зформувалася багато віків пізніше від України-Руси» (ст.20). Але щоб привласнити собі цю давню історію, московські історики видумали абсурдну тезу про «староруський нарід, який згодом 'поділився' на три різні народи» (21). Подібно висвітлив назву «славян», яку надають москалям французи тоді, коли це мішанина новгородців із фіно-уграми та алтайцями, з пізнішою домішкою монгольської крові» (26). Цю мішанину треба було навертати силою на християнство щойно у XII столітті, як про це свідчить «Новгородська хроніка» (31). Тож святкування Тисячоліття у Москві «було абсурдом, в якому брали участь чужі делегації і гості з Ватикану» (32).

Автор вияснює теж назву «Україна» не як «окраїна» Польщі чи Московії, але як край «у країні» — «Україна» (23). Те саме щодо спірної назви «Русь — Росія». Коли московські єпископи вибирали Йонаса митрополитом 1448 р., то назвали його «всією Русі» без дозволу константинопільського патріарха. Що ж тоді було легшого для Петра I після масакри Батурина, як переназвати Московію на «Росію» 1715 р.?

У розділі «Українці у Франції» автор згадав усі еміграції, почавши від Григора Орлика, потім Запорожців у Дюнкерку, до уряду С. Петлюри з його Армією, та найновіші — після двох воєн (141). Дуже доречний теж підбір висловів про Україну. Уже 1050 р. єпископ Готіє де Мо, що їздив до Києва просити руки княжни Анни для Анрі I, короля Франції, писав: «Ця країна з'єднана, щасливіша, могутніша, визначніша й культурніша ніж Франція» (125). Павло Алепський зі Сирії, подорожуючи по Україні, «почувався як у себе» і дивувався, що там «усі вміють читати, навіть жінки». Натомість на Московії: «Мені робилося важко на серці — куди не піти, ніхто не почувався вільним» (126).

Ще гірше про Московію висловився француз Жан Кармішель у його ж «Історії Росії» (1960 р.). Москалі «були захоплені татарами, величали їх за тотальний брак скрупулів: ні брехня, ні віроломство, ні вбивство — не були негідними їхнього князя! А хитристь вони обожнювали. Московські

священики, не знаючи ні латини, ні греки, ... ні епохи Ренесансу, відсепарували москалів від цивілізованого світу. ... У їхній версії — християнство не було живою криницею, але 'китайським муром', що відмежував їх віками від культурних впливів» (125-126).

Цим московським негативам автор протиставить *«Українців у світовій культурі»*, з яких левину частину вважають «москалями». Їх так багато нарахував автор, що годі подати їх прізвища. Досить сказати, що це переважно — «аси» світової науки, техніки, літератури, театру, музики, малярства і спорту. До перерахованих проф. В. Косиком імен ми додали б ще «Анді Варіолу» — Андрія Варгола з Боснії, визначного «поп»-майлера в США, та «Жорнія Сцербаненка» — Юрія Щербаненка з Києва, якого «Ліберация» /2.4.92/ назвала «українським метром італійського 'поляр'», що мав надзвичайний успіх в Італії».

Проф. В. Косик доповнив свій твір теж «Хронологією історії України» та списком історичних творів, які використав у своїй праці. Він помістив теж декілька декларацій про незалежність України від 1917 до 1991 року, пропустивши з Хусту й Львова у 1939-1941 рр.

Обидва твори аж ніяк собі не суперечать, але навпаки — вони себе взаємно доповнюють. Сподіваймося, що французькі читачі з цих творів врешті чогось навчаться про Україну.

Загальний погляд на Український музично-драматичний театр ім. М. О. Островського в Рівному (Фото В. Кукова)

Іван ШИШОВ

ОБЕРЕЖНО: ОБВАЛ

Літературна дискусія в Україні 20-30-х років завершилася, як відомо, розстріляним відродженням. Духова атмосфера була настільки захитаною, що стався неминучий національно-культурний, а згодом і політичний землетрус, відтак же — земля почала обвалюватися під ногами української людности. Відлуння страшного обвалу гриміло аж до самісінької горбачовської перебудови, і партитура отієї «музики» була стандартною: молодь доходила літ і стихійно прагнула добра, на неї ж із наготованими пастками чатували досвідчені душолови.

А все ж у благословенні шістдесяті здійснюлася таки нова національно-патріотична хвиля, а ще й могутня, бо завагалися навіть большевицькі лакизи — крижанівські та новиченки, які подалися в «академізм» або виявляли запобігливу прихильність до національно свідомих письменників («Соняшник» Івана Драча виходив із передмовою Леоніда Новиченка). Проте заледве посупилися партійно-кагебешні брови, й літературна банда й собі зажадила крові. . . Почалася кампанія брежнєвсько-сусловських арештів і цькування небіжчиків — письменників, замордованих по большевицьких катівнях. Пам'ятаю, що з найбільшою насолодою паплюжили пам'ять Миколи Зерова.

Обродився «Розповідями про неспокій» Юрій Смолич (він же — Гудран), професійний стукач, автор неперевершеної, мабуть, серії доносів на українських літераторів, і мемуари його, хоч як дивно, а були подією. Так, подією, бо, помираючи, Смолич прагнув позбутися гріхів, і написане — було обвалом совісти. О, які імена згадувалися на «неспокійних» сторінках! Саме ті, що їх обминали в літературному повсякденні. . . Здається, *органи* дозволили своєму співпрацівникові побавитися перед смертю ширістю. Принаймні, ніхто з новиченків і крижанівських не наважився критикувати метра.

«Дозволяв собі» і Борис Олійник, але пізніше, аж ген пізніше, коли вже буяла перебудова й залізна підтримка московських партократів була йому забезпечена. Дозволяв у площині іншій: його зусиллями повалено письменницьке «політбюро», очолюване Павлом Загребельним, який відкривав правліньські засідання хазяйськими словами: «Ну, свати, що робитимемо з українською літературою?» Повалення оте й було обвалом борисоолійникового сумління.

Обвальний синдром зачепив і самого П. Загребельного, що й засвідчила повість «Гола душа» («Дзвін», 1991, ч. 12), в якій колишній літературний вождь позбавляє своїх учорашніх зверхників усіх покровів, а простіше кажучи, — білизни. Закономірно, що — в процесі розбирання — П. Шелеста він називає Динозавром, а зрадника українського народу В. Щербидького — Лебедем. За останнього ж бо П. Загребельному велоса найліпше. Одначе номенклятурних шісток, перед якими нещодавно ставав «на струнко»,

український «клясику» патрає, як лисиця курчат, щоб, зрештою, звинуватити їх у всьому, що сталося, і на їхньому тлі показуватися праведником.

Претендує на праведника і Володимир Дрозд, який заявляв і заявляє, з більшою або меншою мірою відвертості, що Україна має бути вдячною йому. А за віщо ж? А за те, що він пише для неї романи, коли все письменство подалося в політики, пише, «пригвинтивши» себе до стільця. Написав і повість-шоу «Музей живого письменника, або Моя довга дорога в ринок», що її в перших числах друкував оце «Дніпро». Попри веселу назву Дроздове шоу справляє невеселе враження, бо на кожній сторінці автор вихваляє себе й ганить своїх численних колег, ушляхетнює власну поведінку й засуджує вчинки інших. Помітно, що здатний він на все. Але це зовсім не той психічний стан, коли твір пишеться, як останній, а радше стан, що засвідчує: втрачено ґрунт під ногами. Отож, і відгонять пасажі «одного письменника» безсилою гістерикою, яка є знов таки наслідком зараженості обвальним синдромом. Проте навіть і в гістериці В. Дрозд переборщує, оприлюднюючи інтимні записи своєї живої (і дай їй, Боже, здоров'я!) дружини.

«На жаль, Бог позбавив Гуцала гумору», — прохопився десь Володимир Дрозд, і ображений Євген Гуцало зреагував миттєво, виступивши в «Літературній Україні» (27.05.93.) із розлогою статтею «Між нами, кумирами», в якій на всі способи повторює «образу», а zarazом не дає спуску і П. Загребельному, що нині його хібащо ліній не вдарить. Шляхетність, панове, шляхетність. . . Найбільше ж знервував «кумира» В. Медвідь заувагою, що, мовляв, стилістика його прози запозичена. Прозаїк зізнається: «. . . хочеться кричати не своїм голосом: — Та не крав я ні в кого ніяку манеру, ніякий потік — крав!»

Іще одна гістерика, ще одного «духового провідника» нації. А, врешті-решт, оті сльози, оті зойки, оті образи, оті псевдовикриття набудуть таки критичної маси, що вона загрожуватиме ще одним загальноукраїнським обвалом.

Москва

Галина ГОРДАСЕВИЧ

«МИ ДІЯЛЕКТИКУ ВИВЧАЛИ НЕ ЗА ГЕГЕЛЕМ», або: ВІДПОВІДЬ ОКСАНІ ЗАБУЖКО

Коли я прочитала у «Визвольному шляху» (ч. 4, 1993 р.) відкритий лист Оксани Забужко до редакції «Літературної України», то першим моїм інстинктивним порухом було — не реагувати! Але потім я заспокоїлася, подумала, згадала врізку до фейлетону Марії Зобенко в «ЛУ», яку, до речі, згадує і О. Забужко, ще подумала й дійшла висновку, що, мабуть, в чомусь я таки винна, коли стільки людей мене не зрозуміли. Очевидно, треба таки взятися за перо і розставити всі крапки над «і», якщо вже без отих крапок деякі «ерудити» не помічають іронії і дуже нескладної моралі моєї оповістки.

Найперше, мені одночасно сумно, смішно і зло мене бере. Як не як, а працюю я в літературі майже тридцять років, видала півтора десятка книжок, опублікувала сотні три статей і рецензій, і ніхто на мене особливої уваги не звертав. А тут такий ажіотаж через дурничку, яку я писала, як кажуть поляки, примруживши око. Чомусь советських жінок, звиклих до будь-яких проявів хамства з боку чоловіків, — а може, саме тому? — геть обурила банальна історія про те, як чоловік допоміг жінці нести важку сітку з книжками, а вона, — вже цілком доросла і давно повнолітня, — прийняла його пропозицію провести вечір в кінотеатрі або каварні. Можна подумати, я зробила щось жахливе, що навіки згнатьбило всю жіночу половину. Агов, жінки! Признайтеся: невже ви ніколи ні з ким не знайомилися на вулиці, в тролейбусі, на танцях, в магазинній черзі? Чи тільки вдома і виключно з подачі батьків або старших родичів?

Бо признаюся, що хоч і не вважаю себе людиною надто товариською, чи як тепер кажуть — комунікабельною, але в своєму житті знайомилася в таких місцях не раз і не два. То були найрізноманітніші знайомства, від десятихвилинних, поки ти їдеш в одному автобусі чи стоїш в одній черзі, до таких, які тривають десятиріччями. Якщо я признаюся, що познайомилася в черзі до лікаря з жінкою, яка потім протягом місяця щоденно приходила до мене додому, і я їй втовкмачувала ази геометрії і алгебри, допомагаючи вступити в технікум, то, гадаю, О. Забужко не запідозрить мене в лесбіанстві? А коли я скажу, що в тролейбусі мій сусіда зауважив: «Вперше бачу, щоб людина в тролейбусі читала вірші Тичини», — а потім ми з ним розговорилися, з'ясували, що живемо поряд, і я допомогала йому перекладати «тисячі» з англійської мови, то О. Забужко відразу поцікавиться, чим же ми займалися, відклавши англо-російський словник.

Пили чай, пані Оксано, і розмовляли.

Далебі, пояснювати людям, які взаємини між чоловіком і жінкою зводять виключно до копуляції, а якщо цього не було, кажуть, що стали на заваді об'єктивні причини, все одно, що доводити глухому: мовляв, чар музики не зводиться до вібрації, яка передається через підлогу, коли грають на піаніно.

Тепер щодо вулиці.

Для О. Забужко вулиця — токовище «кльових тьолок», які зайняті тим, що шукають, кому б подорожче продати своє єдине добро. . . А я вважаю, що вулиця — це всі ми, нормальні, порядні люди, коли виходимо за поріг свого дому. І навіть кишенькові злодії на вулиці зустрічаються не частіше, ніж вдома (адже вони теж десь мешкають). О. Забужко зазначає, що її

роздратувала моя спроба назвати мужчину, який «підчепити — підчепив, але...» Ні, не наважусь повторити слідом за кандидатом філософських наук, викладачем естетики й ліричною поеткою... Охочі нехай звертаються до оригіналу. Обурило ж пані Оксану, що я свого зальотника назвала катебістом. З погляду О. Забужко — жахливе блюзнірство, якого вона мені ну ніяк не може пробачити. І на доказ того, що вона має право обурюватися, авторка відкритого листа посилається на свою сім'ю: «... серед озвернених є могили й моїх мертвих. Там лежить безіменне немовля — моя ніколи не народжена сестричка: коли в 1965 р. КГБ нагрянуло до моїх батьків з обшуком, вона ще не з'явилася на світ — а в мамі стався нервовий струс. Там лежить мій батько, який все життя, зіпхавши зуби, казав: «Ні!»... і моя перша, крім шкільної форми, сукня-випускна, перешита з маминою весільної... і воронки, за яким бігла я, п'ятнадцятилітня...»

Але після того ви, пані Забужко, в свої 30 років уже закінчили філософський факультет Київського університету. До речі, як ви туди потрапили? Коли мій син хотів вступити на історичний факультет в Донецьку, йому сказали, що приймають лише за обкомівськими списками. А в столиці на філософський брали отакечки з вулиці? Навіть не поцікавившись анкетой? А які теми присвячено вашу дисертацію? І ви жодного разу не заборилися іменами класиків марксизму-ленінізму? І стали філософом без партійної книжечки? А до Спілки письменників вас прийняли з однією книжечкою виключно тому, що вона була геніальна?

Треба ж — такий збіг! Коли я її запитую, сама О. Забужко, виступаючи по радіо, між іншим, говорить: «Я довго працювала на Заході...» Оскільки самостійна Україна існує ще надто мало, щоб цей період визначати словом «довго», в мене виникає ще запитання. Пані Оксане, може, наївна діаспора вам і повірить, але кожна советська людина знає, що в Советському Союзі ніхто не міг поїхати на роботу за кордон, — та ще й в галузі ідеології, та ще й надовго! — не отримавши «добро» від КГБ і не пройшовши найпильнішого «рентгену» в большевицькому ЦК. То як же вам вдалося туди поїхати з такою біографією? Дізнавшись про бурхливу реакцію на мій «Московський детектив», я подумала: чи не заворушилися ті, кому довелося бувати на кабелістських «блатхатах»? Досі в нас, здається, ще ніхто не розкривав подробиць отієї кухні (якщо не зважати на романтизоване оповідання А. Дімарова, де катебіст і агент п'ють коньяк, заїдаючи ікрою; а конспіративні ж квартири — службові приміщення, такі самі, як тюремні камери чи слідчі кабінети). І перша розповіла, як все відбувалось, й викликала хвилю панічного переляку. От і кинулися кричати про ображене моральне почуття і напускати димову завісу сексу.

Я лише в тридцять років спромоглася вступити до інституту й то на заочне відділення. А в Спілку письменників мене прийняли, коли в мене було п'ять книжок. Не тому, що вони були такі слабкі. Навпаки, коли мою першу збірку (а вона вийшла, коли О. Забужко ще, мабуть, читати не вміла), було визнано однією з кращих книжок року. Отже, були інші причини, чому не приймали...

Зараз бачу, що пишучи «Московський детектив», я зробила одну помилку. Якби я відразу сказала, що в КГБ були підстави цікавитися моєю поїздкою до Москви, або бодай натякнула, ніяких розмов на теми сексу не виникло б. Але я зовсім не хотіла розповідати про свої заслуги в боротьбі з советською владою. Я просто хотіла показати, під яким «ковпаком» були ми всі: ти ідеш за тисячу кілометрів, в мільйонне місто, сама не знаєш, де будеш наступної хвилини, а тебе ні на мить не випускають з поля зору і безпосередньо вихоплюють з багатотисячного натовпу на станції метро. Ну що ж, О. Забужко змушує мене оприлюднити деякі деталі моєї біографії.

Уперше бігти за воронком я мала б у п'ять років, коли мого діда виво-

зили на Соловки, звідки він не повернувся. Вдруге бігти за воронком я мала б в одинадцять, коли мого батька везли на Колиму, звідки він повернувся через 25 років. А коли мені було п'ятнадцять, то воронок їздив уже за мною. І якщо хтось не хоче повірити, що в Москві мене «вели» гебісти, то я вам розкажу, як вони мене «вели» в мої п'ятнадцять років. Я їду з Острога, де навчалася в педучилищі, додому на зимові канікули. І в Рівному мене єдину з кількох сотень студентів міліція знімає з поїзду: може, ти везеш бандерівські листівки? Листівок в мене не знаходять, серед ночі випускають на всі чотири сторони, і моє щастя, що в Рівному є знайома, в якій я змогла переночувати і позичити гроші на квиток. Їду далі, і в Костополі в моє купе сідають знайомі дівчата, мої колишні однокласниці. Потім — ще якийсь молодик, який гарно говорить українською мовою і починає мені докоряти, що я читаю російські вірші. Далі він непомітно зникає. А оце місяць тому я зустріла одну з тих дівчат, і вона розказала, що коли мене арештували, то їх викликали в МГБ і розпитували про той епізод і про того хлопця. Мене арештували через півтора року після поїздки, і весь час в сейфах МГБ лежали прізвиська дівчат, які випадково їхали зі мною в купе від Костополя до Антонівки! Що ж до хлопця, підозрюю, що це був провокатор, хоча міг бути й просто випадковий пасажир, але якийсь же емегебіст був поруч і все зафіксував. Зрештою, проте, що зі мною було в мої п'ятнадцять-дев'ятнадцять років, я розповіла в автобіографічній повісті «Сольо для дівочого голосу».

Переїду до наступного гістеричного вигуку О. Забужко: дайош списки завербованих! Ці вигуки чуються зараз не так уже й рідко, але я щось не чула, щоб з такими вигуками виступали Левко Лук'яненко, Вячеслав Чорновіл, Юрій Бадзьо та інші, які мають не це моральне право. Ні, з такими вимогами, як правило, виступає обиватель, який смачно їв і міцно спав, коли брат і сестра Світличні, подружжя Калинців, брати Горині вели, здавалось, безнадійну боротьбу із всемогутнім режимом. Тепер обивателів хочеться чогось гостренького. Це його предки бігли на площу помилуватися, як там когось палили на вогнищі. Все одно, кого — убивцю чи Джордано Бруно, аби лише видовище. Ну, давайте, підставимо половину суспільства до ганебного стовпа, щоб друга половина помилувалася. Тільки чи не погіршає другій половині, коли вона побачить біля стовпа своїх батьків, братів, коханих, друзів? Добре, припустимо, що половина — це перебільшення, але чверть — напевно. А що далі будемо робити з тією чвертю? Постріляємо? Вивеземо на баржі в Чорне море і втопимо? Чи зробимо так, як в одному місті під час війни: коли його звільнили, жінку, яка «гуляла» з німцями, змусили пересуватися по вулиці рачки. Ото веселе життя буде в нас, коли щочетвертий стане навіть не на коліна, а рачки. Це вже справді, як писала О. Забужко: «весело було, як батька ховали!»

Проте, якщо О. Забужко та іже з нею кортить, гаразд, зізнаюся: так, мене вербували! І навіть не один раз. Про перший я детально розповідаю у своїй повісті. А друга вербовка тривала майже десять років. На мене звернули увагу, коли ще я була звичайною робітницею на будівництві і клала асфальт на дорогах, кайлувала землю, розвантажувала вагони з цементом і щебенем. Уже тоді комусь спало на думку, що мене з моєю біографією можна б використати розумніше. А коли я знову почала писати вірші (кажу «знову», бо ж судили мене «за сочинення націоналістических стихотворень»), оскільки зв'язок з бандерівцями не вдалося довести) і завела знайомства серед письменників, мій «рейтинг» значно піднявся. А коли з'ясувалося, що мене бачили в «Закарпатській троянці» з Надійкою Світlichною, Іваном Дзюбою, Євгеном Сверстюком, Славком Чорноволом, що на мій день народження приходила Алла Горська з колегами, що анонс до моєї першої книжки писав той же Чорновіл, то мені взагалі ціни не було.

Більше того, признаюся, що я не пішла слідами Леся Курбаса, який заявив, що йому нічого говорити, бо він не хоче бути блазнем. Курбас сказав це, бо він навіть не уявляв, що буде далі. Олександр Довженко вже знав і тому мовчав. А я бачила, як в засуджених матерів виривали з рук немовлят, щоб відправити в дитячий будинок, і не хотіла, щоб це трапилося з моїм сином, який, до речі, на рік молодший від О. Забужко. Тому я чемно говорила: «Ну, що ви, я ніякого зла на советську владу не держу! Ну, звичайно, якщо я дізнаюся, що хтось хоче скинути советську владу, я обов'язково сповіщу!» Правду кажучи, я не думала, що зустріну таких людей. Я думала, що комуністичне іго триватиме років триста, як татаро-монгольське, як панування династії Романових. А коли я познайомилася з тими, кого називають шістдесятниками або ще дисидентами, то тут таки опинилася в глухому куті і мусіла сказати напрямки: на мене не покладайтесь, бо за цими людьми правда! Питаєте, чому мене не посадили разом із ними? Мабуть, тому, що, поки я залишалася на волі, можна було сподіватися, що мовчатиму. Мені можна було влаштувати щось таке, як Аллі Горський. Чому не влаштували? Оцього не знаю. Може, просто пожаліли. Знаєте, мені везло на добрих катебістів, про них я також згадую у своїй повісті. Зрештою, я була готова до всього і хоч не наважувалася поділитися з кимось своїми клопотами, але переписала десяток своїх віршів, які мені на той час здавалися чогось вартими, й віддала Аллі Горський, сказавши: «Алло, нехай будуть у вас, якби щось зі мною трапилося». Вийшло навпаки: трапилося з нею.

Мене не прийняли до Спілки письменників з першою книжкою, яка мені принесла стільки слави, хоча на тих же зборах, де мене мали приймати, прийняли Олега Орача з однією книжкою. А мені за годину до зборів сказали, що, на жаль, на збори винесено надто багато питань і на мене не вистачить часу. А в 1968 році, коли Василя Голобородька виключали з Донецького університету, мене виганяли з роботи. І в тому ж році мою книжку у видавництві «Донбас» зарізали, коли вже редактор підписав її до набору. А в 1970 році у видавництві «Молодь» розсіпали вже готову верстку. А в 1972 році я давала пояснення КГБ, бо перша красуня установи, де я працювала, вивела мене з себе, заявивши: «Галю, ти повинна бути вдячна советській владі, що тобі з твоїм минулим дали можливість вчитись і працювати!» А я зі зла бовкнула: «Так, я сиділа в тюрмі і горджуся цим!» А вона, ясна річ, написала на мене донос. Але зараз, через двадцять років, я зовсім не палаю бажанням бачити її в списках.

І та ж «Літературна Україна» перестала була мене публікувати, як і журнали, які раніше охоче це робили. Борислав Степанюк десять разів вписував у план викреслену мою прозову книжку, й аж у 1974 році вона, непомічена, прослизнула, і тоді вже мене знову потрохи почали друкувати. Якби не це, не знаю, що зі мною було б далі. Адже на відміну від Ліни Костенко чи Василя Голобородька, про мене не знали за кордоном, щоб бодай морально підтримати і щось опублікувати.

Ну, а тепер переходжу до моєї поїздки в Москву. Так ось, в КГБ була причина цікавитися Галиною Гордасевич. Навіть дві причини. Поперше, на Донеччині жили (та й зараз живуть) такий собі вчитель Ярослав Гомза, бухгалтер Антін Чупринка, перекладач Петро Лаврів з дружиною Марією — всі в минулому політв'язні, а ще інженер Григорій Гребенюк, якого пізніше, на першому з'їзді УРП, оберуть заступником Левка Лук'яненка. Ми були між собою знайомі, іноді зустрічалися, розмовляли на теми української історії і літератури, обмінювалися книжками, листувалися — цілком досить, щоб приписати нам антисовєтську організацію. У моїх знайомих якраз було проведено труси, вилучено різні папери, в тому числі мої вірші. А тут за кілька місяців я їду до Москви. Звичайно, можна запідозрити, що

я хочу передати за кордон якісь матеріали. А подруге, в той час я листувалася з сестрою Чорновола Валентиною, яка жила в селі на Черкащині, і з самим Чорноволом, який відбував ув'язнення в Якутії. Якщо вірити йому, була я єдиною людиною, яка йому писала (крім родичів, звісно). Отож, кагебісти могли припускати, що я поїхала до Москви за його завданням.

Протягом життя мені довелося багато спілкуватися з органами безпеки, бувати на їхніх блатхатах, і я знаю, як туди везуть, тож насторожилася, коли мій випадковий знайомий почав мене детально інструктувати, як я маю їхати. Одначе, коли ми зайшли до квартири, всі мої сумніви зникли. В їхніх помешканнях навіть повітря однакове! Але така вже я несерйозна людина: мені стало смішно, і я вирішила не полегшувати завдання своєму супутникові й ні про що не запитувати. Моя поведінка його, очевидно, заскочила. Так чи так, але він додержувався «легенди».

Кілька слів по суті самої статті О. Забужко, написаної з притаманною авторці ерудицією («Зміна свідомості — це як зміна освітлення: те, що було на авансцені... відходить у тінь...»), вишуканістю стилю («чого це ви так роздрочилися?»), і глибиною змісту («Людське, тобто окультурене, нетваринне життя є життя в структурованому світі»). Я не володію так, як вона, філософською лексикою і тому не можу дискутувати з нею на цьому рівні. А все ж мені здається, що О. Забужко плутає дві різні речі. Так, вона має рацію в тому, що в наш час поняття прекрасного змінилося, хоча я особисто думаю, що змінилося поняття художнього. А вона бере художній образ Джордано Бруно і порівнює його з живим Лукашем, який виглядає геть негеройчно. Можу запевнити О. Забужко, що реальний святий Себастьян, коли його пронизали стрілами, теж був шматком кривавого м'яса, жалібно хрипів і пахнув зовсім не амброзією.

Для чого нашим чекістам (вони полубляють так себе називати й досі) потрібно було вибивати зі своїх жертв визнання вини? Мені здається, що вони це робили для власного психологічного захисту. Одна справа стріляти тисячі невинних людей, а зовсім інша — стріляти тих, хто визнав себе винним. А що визнання вирвано тортурами — це вже справа десята. Якщо ти не винен, нема чого було зізнаватися, і крапка. Людська психіка в самозахисті здатна на неймовірні вчинки. Пам'ятає, коли на очах у П'єра Безухова французи добивають знесиленого Каратаєва, а П'єр цього ніби не розуміє? Це його психіка ставить запону свідомості. Ті чекісти, в кого запона не спрацьовувала, чергову кулю пускали собі в лоба. О. Забужко уявляє сучасного кагебіста Мефістофелем у чорному каптурі і закривавленими руками. Нічого подібного! Звичайні люди, вбрані переважно в цивільне, з усіма людськими чеснотами і вадами.

Узагалі мені здається, що статтю можна було написати без того, щоб паплюжити Галину Гордасевич і пропонувати чоловічій половині редакції «Літературної України» показатися О. Забужко в костюмі Адама. Тоді я не була б змушена писати відповідь, а витратила б свій час з більшою приємністю.

Мирон СЛУКА

ВИННА!!!

У Червонограді відбувся громадський суд над КПСС-КПУ, який визнав її незаконною і антинародною

Вщерть заповнена простора заля народного дому «Просвіта»: тут починається громадський суд у справі діяльності КПСС-КПУ. Ініціатором його проведення став Антибільшевицький антиімперський фронт, у складі якого десять демократичних організацій і партій, зокрема КУН, Рух, УРП, Братство вояків УПА. Голова суду — керівник міського об'єднання КУН шахтар Петро Кантор. Громадський прокурор — голова міської історико-просвітницької організації «Меморіал», автор численних публікацій у пресі про національно-визвольні змагання Іван Бриль. Засідателі — Ярослав Колівощко, пенсіонер, і Василь Ваццишин, ветеран шахти № 9 «Великомостівська». Адвокатувати компартії (навіть на символічному процесі) охочих у шахтарському місті не знайшлося, хоча заздалегідь була оприлюднена заява про суд та можливість ознайомитися з усіма матеріалами.

Зачитується висновок попереднього розслідування. Він містить логічне пояснення: ми не судимо окремих осіб і конкретних членів партії, а КПСС як організацію та її ідеологію. КПУ — як вірного слугу імперського наставника, дисциплінованого, свідомого виконавця московських вказівок. Компартії інкримінується 42 злочини. Вони охоплюють відтинок часу від пострілу «Аврори», тобто насильницького захоплення більшовиками влади, до сьогодні, коли заборонена КПУ в уже незалежній державі Україні продовжує боротьбу за реставрацію комуністичного владарювання, «воскрешення» імперського СССР. Акцентується увага насамперед на подіях, що відбувалися за червоної влади саме в Україні: громадянська війна, насильницька колективізація, голодомори, репресування народів і терор щодо селян, інтелігенції, духовенства, будівництво соціалізму, котре призвело до економічної, соціальної і екологічної катастрофи.

Про політичні злочини розповідає громадський обвинувач учитель Василь Годяк. Даючи характеристику теорії марксизму-ленінізму в історичному аспекті і як основі подальшого конкурсу, пан Годяк доводить, що горезвісна «експропріація» (альфа і омега маніфесту комуністичної партії), себто безпрецедентне знищення права власності, суперечить правам людини, вона юридично безглузда і протиприродна за сутністю. Досягаючи своєї мети, КПСС постійно приховувала свідчення її недолугих дій, у тому числі й людиноненависницькі накази своїх вождів. До «творчої епопеї» Леніна свідомо не включено шість томів документів, у яких керівник партії й уряду смакує слова «повесить», «расстрелять». Уся політика КПСС здійснювалася при допомозі вбивств, провокацій. Такою ж вона була і в сфері соціального життя. Про це доповідав громадському суду Олег Вовків — представник покоління, батьки і матері якого знемагали в енкаведистських катівнях і сибірських таборах. Він наводить численні факти геноциду української нації, реалізованого, зокрема, через організовані більшовиками штучні голодомори. Саме тоді у знесиленого народу за цинічною вказівкою

можновладців вилучають історичні, церковні цінності, знищують храми. Лише за травень 1933 року, як інформував чиновник апарату НКВД вище начальство, в Харкові було «подобрано 992 трупа». Під час зустрічі в Ялті з Черчиллем Сталін з диктаторською відвертістю пошкодував, що задля суцільної колективізації він втратив понад 10 мільйонів своїх підлеглих.

— Яскравим свідченням злочинів КПСС-КПУ проти релігії, — наголошує громадський обвинувач педагог Катерина Котик, — є не тільки руйнація у Києві храмів княжої доби та ігнорування звернень, протестів усього цивілізованого світу, зокрема Папи Римського, а й заборона Української АПЦ, садистське нищення Української Греко-Католицької Церкви та її прихильників. Молитовні дома перетворили у склади, клуби, тюрми. В Червонограді в церкві — монастирі отців Василіян, попередньо пограбувавши її, відкрили музей атеїзму. Але цього здалось мало — і ще один атеїстичний музей, нівечачи церковній реліквії, відкрили в середній школі № 7.

Про ганебні «заслуги» в зовнішньоекономічній діяльності КПСС-КПУ, в ідеології, вчинки червоної правоохоронної системи розповідають мешканці міста Ігор Запісоцький, Оксана Подольчак, Ярослав Цюняк. Порівняльну характеристику злочинів комуністичної і фашистської владних систем дає робітник шахти № 3 «Великомостівська» Григорій Мельничук. Вони використовують конкретні дані, документи, які стали відомі загалу завдяки зусиллям демократичних правозахисних організацій України й інших держав світу. Йшлося про таємні угоди Кремля з Гітлером і збройні агресії супроти Угорщини, Чехо-Словаччини, Афганістану, про «суд» над Миколою Кулішем і Остапом Вишнею, який, чудом виживши в таборах, гірко пожартував: «Соловухи перетворилися у центр української культури». Йшлося про підступні вбивства борців за волю і незалежність України — Петлюри, Коновальця, Бандери. Про Чорнобиль і те, що в Україні є сто джерел надзвичайної екологічної небезпеки (на Львівщині — 6), зіпсовано 60 відсотків родючих чорноземів. І все це наслідки комуносоціалізації.

У суворому мовчанні учасники суду слухають виступи свідків. Упродовж кількох годин триває перелік свавілля, печерного варварства, спричиненого «керівною» силою, однак, як влучно зауважив голова суду, на усне фіксування всього беззаконня КПСС-КПУ не вистачило б і року. В цьому репортажі теж немає змоги детально викласти почуте, отже обмежимось окремими витягами.

Григорій ІЩЕНКО:

— Народився на Київщині біля Білої Церкви. В голодомор у нашому селі померло 1370 осіб. Мого брата Олексу затоптали на смерть вершники в будьонівках за те, що у полі зірвав жменьку колосків. Я вижив, хоч втратив здоров'я і переніс дві операції. Після війни, сорок сьомого року, рятуючись від чергового голоду, приїхав у товарняку в Галичину. Вона, її чужині люди мене врятували. Вже 18 років збираю документи, свідчення про той жахливий соціалістичний експеримент над українським народом.

Оксана КАЗИМИРОВА:

— У Львові в Бригідках енкаведисти повиносили ліжка, що були там з польських часів, і тримали в камері замість 16 аж 95 в'язнів. Перед приходом німців їх почали нищити. Із 12 тисяч живими залишилось 600. Біля каплички — скирти з трупів... Вбитих у Великомостівському філіялі львівських катівень закопували в ровах біля ріки. Один з тутешніх вбивць — слідчий Кравчук ще досі животіє в одному з львівських інтернатів для престарілих.

Іван ЗАТХЕЙ:

— Комуністи вчинили справжній терор у Сільці, неподалік якого зараз розташована восьма Великомоствська шахта. Вони чинили провокації, нацьковували поляків на українців, організовували псевдобандерівські винищувальні загони. Розафішований компресою так званий західний рейд Наумова насправді мав мету всіляко сприяти міжнаціональній ворожнечі в Галичині. В Сільці вбито 164 мирних селян. Знищили хутори Адамівку і Грушів. Розстріляли 92-річну Яцко, глухоніму Ганну Сковрон...

Ганна КОВАЛЬЧУК:

— У сімдесяті роки брежнєвізму, працюючи на шахті оператором, я, дізнавшись, як мучать «дисидентів», тобто справжніх патріотів України, порвала свій комсомольський квиток, перестала платити членські внески. Після цього мене чотири роки цькували кагебісти, компартійці, намагалися зфабрикувати і кримінальну справу. Калічення молоді — ще один зловісний витвір КПСС у пору «розгорнутого» соціалізму.

Зоя САЛЬНИК:

— Вибачте, але мені легше буде говорити російською мовою. Верные ленинцы не успокаиваются, хотят взять реванш и в Киеве, и на местах. Занимая высокие должности в суверенной Украине, они сознательно подрывают устои государственности, преследуют неугодных, увольняют их с работы. Я одна из тех, кто выброшен за ворота чулочного объединения...

Після виступу громадського прокурора суд іде на нараду, а відтак, стоячи, зал слухає оголошення вироку. Іменем усіх потерпілих від тоталітарного панування комуністичної системи, іменем мільйонів жертв цієї системи Червоноградський громадський суд визнає винною КПСС-КПУ в усіх злочинах, висунутих проти неї в обвинувальному висновку, Суд громади вимагає від Верховної Ради України не приймати закону, який би дозволив відновлення компартії, і заборонити діяльність будь-яких партій, котрі у своїх програмних документах керуються марксистсько-ленінською ідеологією, що передбачає насильницьке захоплення влади і класовий підхід до організації суспільства. У рішенні також міститься вимога до органів влади сприяти поверненню в Україну всіх репресованих і депортованих співвітчизників, фінансувати перепоховання борців за незалежність України, визнати УПА воюючою стороною за ідеали нації. Висловлюється думка, щоб не допускати призначення на керівні посади в господарському та державному управлінні колишніх партноменклатурників, які скомпромітували себе антидержавницькою, антиукраїнською позицією. Громада шахтарського міста звертається до всіх демпартій, урядів держав, народів, які потерпіли від комуністичного режиму, до Організації Об'єднаних Націй з приводу проведення міжнародного суду в справі злочинності більшовицько-комуністичної ідеології й системи, створеної на основі цієї ідеології.

(Зі сторінок газ. «За Вільну Україну»)

Микола ШАТИЛОВ

ДОБРОЗИЧЛИВИЙ ЛИСТ ВОРОГОВІ

В одній з харківських газет нещодавно надруковано статтю провідного журналіста місцевої телевізійної студії «Тоніс-центр» К. Кеворкяна «О любви к Украине» («Про любов до України»). З проханням її прокоментувати ми звернулися до авторового краєнина — Миколи Шатилова. У наслідок знайомства зі згаданою статтею з'явився не коментар, а нижченаведений лист.

Редакція

Костянтин Кеворкян!

Здибавши в «Панорамі»¹ вашу особисту думку про любов до України, я не відсунув статтю, не почав добирати собі псевдо й навіть не обурився. Ба більше: дочитав ваш опус і до самісінького кінця, і з величезним задоволенням. Природа задоволеності вельми нескладна, бо в наші — ви праві — псевдодемократичні часи зрідка натрапляєш на ворога, який з граничною відвертістю зізнається в своєму ворожому ставленні до тебе: «СПРАВДІ, Я НЕ ЛЮБЛЮ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ!»

Кажу про власну особу, тому що любив Україну підсоветською, люблю її постсоветською, любитиму націоналістичною, якою вона неодмінно буде, але покищо не є. Не любити можна політичні системи, а з Україною — завжди так, як у Василя Симоненка: «*Все на світі можна вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину*». Як сумлінний читач вашої інвективи, засвідчую, що ви надаремно підкреслюєте: «не люблю сучасної України». Зрозуміло всім, що ви ніякої не любите. Отже, ви є україножер, відтак — ворог кожного українця, а значить, і мій особисто.

Звичайно ж, не сподівайтесь, що я від порогу зачну матюкати вас із вишуканістю задроченого начальством кагебіста (принагідно зазначу, що кагебістам поступаються й такі майстри брутального жанру, як іподромні наїзники). На жаль, над усіма нами тяжіють звички, прищеплені московськими більшовиками, й одна з них — майже інтуїтивне засліплення ненавистю, коли побачиш: ось він, ворог. Плекаю надію, що бодай однієї поганої звички мені поталанило збутися, бо я по-своєму співчую вам, по-своєму жалію, по-своєму захоплююся, щоб, зрештою, якомога непомітніше знешкодити вас. Без зайвого галасу.

Прошу й вас: не галасуйте, мовляв, ім'ярек зібрався винищити в Україні дванадцять мільйонів кеворкянців. Які мільйони? .. Вас, кеворкянців, купка, хоча й скажено агресивна. А ви апелюєте до справді багатомільйонної маси українців, яких ще горбачовські фальсифікатори зневажливо називали

¹ «Панорама» — тижневик Харківської обласної ради; видається двома мовами: українською та російською; статтю К. Кеворкяна надруковано в ч. 38 (141), вересень, 1993.

«російськомовним населенням». Про мене, нехай хоч і ескімоськомовним. . . Найголовніше, що вони є українці.

Український націоналізм, прояви якого вам, Кеворкяне, примарилися в блідих патріотичних спалахах, ніколи не був націоналізмом мовним. Поясню, сказати б, на мигах, щоб не ображати вас посиленнями на Дмитра Донцова чи Степана Бандеру. Донедавна мешкала в Лондоні самовіддана й жертвна жінка, яку всі українські — та й не лише українські — дисиденти знали, як тітоньку Ірину. Пані Ірина так і не навчилася української, але її приналежність до українського націоналізму була незаперечною, і, здається мені, конкурувати з нею не зміг би і весь рухівський провід із Вячеславом Чорноволом включно. Або інший приклад: генерал Михайло Омелянович-Павленко, той, що командував знаменитим Зимовим походом українських з'єднань в окуповану московсько-більшевицькими загарбниками Україну. Подійкують, що й десятиліття служіння національній ідеї генерала не українізували. Звісно, в тому сенсі, який вкладає в поняття українізації зманкуртілий міщух. І мало кому відому українську пані, і славетного генерала об'єднує те, що їх насажувало чуття Батьківщини. Так, саме *чуття*, якого ви й ваші нечисленні однодумці позбавлені геть-чисто.

Не здивувався б, прочитавши вашу статтю, скажімо, під заголовком «Про любов до своєї мами», і дуже хотів би довідатися, як ваша мама відреагує на неї: чи насипала б вам миску українського борщу після ваших трудів несправедливих на телевізійному «Тоніс-центрі»? До речі, відомо в Лондоні, а вам, мабуть, і поготів, що вашу україножерську шарашку «російськомовні» харківці, яких ви начебто захищасте, називають «Пеніс-центром».

Що вдієш, невдячні хахли!

Невтямки їм, що російськомовну культуру, за вашими спостереженнями, поставлено зараз у жорсткі рямці.

Знаєте, Кеворкяне, а я таки вам вдячний. Зізнаюся, що досі був гіршої думки про своїх краян. А оце бачу, що вони ані вам, ані мешчеряковим² з чубами³, ані іншим *гонцикам* — ось-ось — і не дозволять уже «гнати біса», як висловлюються чорношкіряні хлопчики, що бізнесують на Сумській⁴. Будь ласка, не картайте діловарів у своїх «пенісових» програмах. Зрозумійте, що ви і вони — особи, споріднені за духом. Для них, як і для вас, Харків — місто не українське, не російське, не було б і німецьке, якби, не доведи Боже, по наших вулицях замість московського походжав іще й берлінський окупант. Для всіх вас Харків узагалі не місто, а — *місце* визиску. Ви займаєтеся моральним здирством перед телевізійною камерою, заготовувавши для оператора «умняк менделєєвський», а вони заганяють «мальборо» й «пепсі» за «зелені», не вдаючи із себе інтелектуалів. Ото і вся різниця!

Щиро співчую вам, бо те, що сьогодні вам тільки ввижається — «жорсткі рямці», «піднесення української культури», її «відродження й розквіт», «меншість російських шкіл» в Україні, завтра стане неблаганною

² п. Мещеряков, харківський науковець, депутат Верховної Ради України, відомий своєю антиукраїнською пропагандою.

³ п. Чуб — лідер пробольшевицьких профспілок, який закликає харківське робітництво до відновлення московсько-більшевицької імперії.

⁴ Сумська — центральна вулиця Харкова.

дійсністю. Де ж ви тоді подінетесь, Кеворкяне, Кеворкяне?.. Хібащо емігруєте просто белгородською електричкою: вся ваша «тонусо-пенісова» команда. Страшно мені за вас. Адже вільної конкуренції, якої ви прагнете нині, *там* ви не витримаєте. Там, як ви знаєте, під камери сідають такі україножерські вовкулаки, як Сашок Невзоров⁵. А ви ж проти нього, погодьтеся, хоча по-вашому «харківська школа телебачення є найсильнішою», щеня з-під імперського підворіття. Не ображайтеся: це ж у порівнянні з пітерським упримем. . .

Ні, краще ніж в сучасній Україні не буде вам ніде.

Гуляйте по шпальтах харківських газет, по екранах харківських глядачів на всю губу. Поспішайте, бо попереджаю: вашого ефірного і не ефірного часу залишилося обмаль. Поспішайте скористатися з безладдя і безвладдя, бо коли запанують *український лад і українська влада*, вам доведеться усвідомити те, що давно вже второпали й аборигени однієї африканської державки. Тієї, що в ній, кажуть, за антидержавні виступи (ваша спеціалізація) суворо засуджують, а злочинця дозволяють з'їсти. Певна річ, після виконання вироку.

Що вдієш, канібали!

Зовсім недавно, якихось шістдесят років тому, мила вашому серцеві Росія насаджувала канібалізм у милій моему серцю Україні. Близькість російського кордону — за якихось шістдесят кілометрів Белгород — вам нічим не загрожує, а мені — так. Тому я не можу сприймати вас, як інакодумця, яким ви себе виставляєте. Для мене, повторюю, ви є ворог. До того ж — найпідступніший, який є втіленням п'ятої колони. А ще є в мене проханнячко: зачекайте, Кеворкяне, на моє повернення, і я з великою приємністю проведу вас на белгородську електричку. На останню.

Скаржитесь, що харківці обзивають вас російським шовінізмом і космополітом? А ви, мовляв, ні те, ні се. Шкода, що не визнаєте себе шовіністом. Декого з них не можна не шанувати. Принаймні, за вміння належним чином поводитися з ворогом. Пригадую такого собі князя, Святополк-Мірського, власника маєтків у Люботині (забувайте, мій адресате, люботинські ставки!)⁶. Після ще того, не теперішнього, жовтневого гвалту захаляпнували в Люботині большевички. До чого вони там дохазяйнувалися, ми з вами гаразд знаємо. Звернувшись до гегемонів, еміграційний князь дозволив їм коїти що заманеться, бити й палити, якщо вже їхня душа бажас, але просив не вирубати липової алеї, бо «куди ж я вас подіну, коли повернуся?»

Чи не правда, повчальний епізод з історії збереження довкілля, а водночас і людської гідності?

10 жовтня 1993 р.

Лондон

⁵ Александр Невзоров — ведучий петербурзької телепрограми «60 секунд», запеклий російський шовініст.

⁶ Люботин — містечко в дачній місцевості, поблизу Харкова.

З листів до Редакції

Ольга ВІТОШИНСЬКА

НАША МОВА ФОНЕТИЧНА

Досить узяти в руки будь-яку газету з України, а подекуди — із діаспори, щоб охнути від болю. Українська мова в них — катастрофічна. Та ще, мов на глум, можемо спостерігати таке явище: побіч статей наших мовників про правильну ортографію нашої мови, деякі редакції вміщують не виправлені від «суржику» статті авторів, які не мали щастя вивчити рідну мову в рідних школах. І тому їхні статті рясніють різними «уроками» й «вокзалами», як теж дикою складнею в роді «ним було зроблено» — замість коротше і правильно: він зробив.

Ще гірше представляється написання чужих слів, зокрема імен і назв. Чому не дотримуватися цієї простої вказівки: наша мова фонетична, тобто пишемо так, як *чуємо*, а не як *бачимо* написане! Адже ніхто з нас не напише «Шеакесpeare», як *пишуть* англійці, а тільки так, як вони *вимовляють*: Шекспір! . . А хто з фінів вимовляє «Хельсінкі»?!

Наша тенденція «українізувати» чужі назви, зокрема російські, теж іде в розріз із фонетичністю. Навіщо м'ягчити на наш лад російські слова, коли москалі їх вимовляють твердо? Навіщо «українізувати» прізвища Рудькой на «Рудцький», Троцького на «Троцький», аж до сміхотворного «Горький» замість Горкій, чие ім'я всі народи пишуть правильно, крім нас? Те саме відноситься і до закінчення їхніх прізвищ, на «ОВ», коли вони їх вимовляють «оф». Адже навіть французи вичули у перекладача президента Жіскара д'Естена — Андронікофа, — аж два «фф», і так його завжди виписують: Андронікофф! . .

Знаю, що цих кілька моїх зауваг викличуть спротив, чи навіть обурення у молодших журналістів, але я мусіла забити на сполох, коли наші редакції не виправляють мови своїх авторів! Надіймося, що у вільній нашій Державі збереться комісія мовознавців із усіх кінців світу, яка випрацює правильний ортографічний словник української мови! А його застосування у письмі буде обов'язкове. У ньому не буде теж місця «святому» Петербургові!

Степан СЕМЕНЮК

ПРО ІСТОРИЧНУ ПАМ'ЯТЬ

Пощастило мені бути на пленумі СОУ в одній області. Було це 12 червня, а 13 червня УТ* надало передачу «На варті» з Одеси. Якось дивно склалось, що в передачі і на пленумі порушувалися в основному ті ж самі питання — захищеності військовослужбовців, а зокрема питання квартир для військових сімей. Виявилось, як подав кореспондент, що тільки в Одесі на квартири очікує дві тисячі військових сімей, зокрема молодих офіцерів. І питання

ставилось досить рубом: не буде квартир, молоді офіцери відійдуть; офіцери відійдуть, річ зрозуміла, не буде армії; не буде армії... грізний ланцюг!

В показаних кадрах таке ж положення зайняв знаний генерал від імені всіх людей у військовій уніформі — армії, міліції, СБУ...

Але поставимо питання від початку. Українська держава існує де юре не цілих два роки й армію щойно творить. Де ж в Одесі чи в області за два роки взялося аж дві тисячі молодих офіцерів без квартир? Товариш генерал, офіцери на пленумі СОУ і кореспондент «На варті» з Одеси над цим пройшли мовчки, так, немовби сьогоднішній стан не був спадком по СССР і його імперській армії. Житлова проблема військових завжди була актуальна і ніколи не була вирішена в советській армії. Хто скаже, що десять, п'ятнадцять років тому офіцери СА**, зокрема молоді, не жили в наметах, гуртожитках, приватних квартирах, готелях? Хто скаже, що до грудня 1991 року всі офіцери СА, крім генералітету, мали нормальне людське життя у власних квартирах? Чому ж тоді генерали, офіцери з СОУ і кореспонденти «На варті» з Одеси не виступали на захист військових? Чому тоді не кричали, що не будете боронити советської «родіни», якщо вона вам не дасть квартир? Де ж тоді була ваша офіцерська честь? А сьогодні висуваєте молодій державі, в якій по суті ще не служили і мови якої ще не навчились, категоричні вимоги.

Я зовсім не нехтую потребами військових, тим більше, що бачив, як живуть солдати інших армій. Українська армія мусить мати все те, що їй потрібне. Тільки нагально не жадаймо того, чого хтось не зробив за 70 років існування СА. Не забуваймо також, що за останні два роки нас окрадено вивозом в Росію військового майна; що в Україні перебуває чимало чужого, часто ворожого війська, якому Україна дає притулок та їжу безкоштовно. Годилося б перед тим, як показати нам «На варті», дещо подумати над причинами сьогоднішнього стану в ще не зовсім українській армії. Але становище у нас зовсім не гірше ніж в Росії, і сотні офіцерів з РА*** склали заяви про перехід на службу в українську армію. Це хіба про щось свідчить.

Не так давно начальник ракетодому в Л. сказав: «Дехто говорить, що армію треба захистити; ні, армія сама захиститься і захистить народ, і Росію». Але це був, панове офіцери, російський офіцер...

Демократія — демократією, а говорити треба правду.

Повернімося ще до передачі «На варті». Кореспондент дуже плакав над історичною пам'яттю про воєнні подвиги. Що ж, військові подвиги завжди цінувались і шанувались навіть у ворогів (хоч не в СССР). Кореспондентові йшлося про подвиги моряків і... афганців.

Морякам, які загинули в боях, в тому і тим, які полягли в боях з німецьким завойовником, належить пам'ять, як всім іншим солдатам. Тільки ради Бога! Ми ж живемо в Українській державі, а тому належало б пам'ятати, що влітку 1918 року була створена Українська чорноморська флотія та що на вимогу Советської Росії багато кораблів української флотії було підступно затоплено більшовиками. Може б в Одесі відтворити нашу історичну пам'ять нашої флотії від княжих часів і встановити хоч би якийсь пам'ятний знак?

Друга справа — афганці. Напевно солдати СА, які воювали в Афганістані часто проти своєї волі, воювали героїсько, якщо тут це слово сумісне. Навіть дехто дослужився звання Героя Советського Союзу. За їх службу Росія, як спадкоємниця СССР, повинна дати їм все належне, незалежно де вони тепер проживають. І не тільки генералам. Тільки чому їх називають воїнами-інтернаціоналістами? Вони ж в Афганістані воювали проти афганців за імперські інтереси СССР; афганці їх до себе не просили, не просила їх

і ООН. Кореспондент вмовляє нас, що вони віддали своє життя за батьківщину. Чию і яку, дозвольте запитати? Афганістан загрожував Україні? Сьогодні маємо 1993 рік, живемо в Українській державі, нашою батьківщиною є Україна. Чи може для кореспондента все ще його батьківщиною є СРСР? Україна до Афганістану війська не висилала, вислав СРСР-Росія.

Відаваймо належне всім військовим, які впали на полях боїв, за їхні боеві подвиги, як це личить робити за лицарськими звичаями, але передусім відновлюймо нашу українську військову пам'ять, нашу лицарську пам'ять, як це роблять всі народи світу. Правду історичну треба говорити навіть дивлячись в Одесі на Андріївські знамена на такі українських військових кораблях.

*) Українське Телебачення

**) Советська армія

***) Російська армія

Олег АНТОНЮК

ЛИСТ НА РАДІО «УКРАЇНА»

Шановні Пані і Панове!

Від часу повернення комуністичній партії нормального і законного права на її існування й далі, вже офіційну, шкідливу роботу в Україні, я, правду сказавши, зневірився в нашій роботі щодо розбудови і закріплення самостійності України. Стало ясно, що наша праця, яку ми проводили десятиліттями, мусить вестися й надалі. Щоб наш поневолений народ зрозумів: сили ворога ще настільки сильні і взаконені, що присипляти себе «повною самостійністю» і «демократією» є дуже небезпечно.

Деяку надію покладав я ще на Президента, який в зовнішній політиці здобув певний престиж для України. Однак, в останній час, коли він декілька разів виступив зі словом про необхідність інтеграції України з Росією, я побачив, що ця людина або не знає, що означає слово *інтеграція*, або ж має всіх слухачів за таких неграмотних людей, які не мають поняття, що воно таке, ота «інтеграція».

Відбувається постійний шантаж України непостачанням палива, нема нормальних розрахунків за одержані від України товари, оголошується Севастопіль російським містом, Крим — російською територією, Чорноморська фльота — російською. Україні виставляються до заплати астрономічні суми боргу, звичайно, без повідомлення — за що; пішли в забуття закордонні маєтки колишнього СРСР; забрано ракети конвенційної зброї; викрадено бомбовики; продано кораблі. . .

І ось за таких умов наш уряд і Президент їдуть в Крим на «дружні» переговори, де погоджуються на вивіз із України ядерної зброї, евенгуальний продаж кораблів, оренду Севастополя і хто зна, чого ще. А в інтерв'ю для преси Президент не дає ані одної прямої відповіді на поставлені йому запитання. Замість того, щоб коротко і ясно відповісти, він усе обходить загумінками й плете небилиці, наче діточкам казку оповідає.

І прикро, і боляче стає від таких президентських міркувань. Нам, мовляв, не треба великої Чорноморської фльоти, бо це пов'язане з великими

видатками. Ми, мовляв, не маємо ворогів, які б на нас напали. А навіщо ж тоді Росії Чорноморська флотія в таких розмірах? Хто на неї збирається нападати або безпосередньо їй загрожує? Невже Росія боїться Молдови чи Албанії, Румунії чи Болгарії? Зрозуміло, що тут йдеться про Україну, яку треба роззброїти за всяку ціну.

Напрошується порівняння: 1941 року тодішній наш прем'єр-міністр Ярослав Стецько йшов на явну смерть, але не відкликав Акт відновлення Української Самостійної Соборної Держави. Він не мав армії, ядерної зброї, Чорноморської флотії, ядерних бомбовозів, але мав він силу духа сказати Гітлерові, що в українській мові нема слова *капітуляція*. Порівняймо з тим духовим велетнем нинішнього Президента Л. Кравчука, який має 52 мільйони людей, модернову зброю, значну армію, а ось дух у нього, виявляється, заячий.

І ось цей пігмей перекоонує нас усіх — і вдома, і за кордоном, — що ми повинні хитро-мудро позбутися усього того добра, щоб мати чим запалити вогонь у печі. Пограбувавши майно, напакувавшись валютою по закордонних банках, товариші Фокіна та Кучми довели Україну до руїни, а тепер кажуть нам: «Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно. Кладіть ваші голови в ярмо союзного воза, а наші позиції погоничів Москва напевно забезпечить».

На поставлене запитання, чи не думає він резигнувати, Л. Кравчук відповів, що воно *некультурне*. В якій культурі зростає Президент не є таємницею: в середовищі, де за аналогічні запитання могли скарати на горло. Проте в країнах по-справжньому культурних водиться так: краще гонорово відійти самому, ніж бути записаним ув історії свого народу зрадником.

Ще одна заувага, яка спала мені на думку, бо не вщухає «барабанщина» навколо здачі хліба державі. Відбувається все це в 60-річчя страшного голодомору, коли весь світ уже знає, що таке лихо в Україні було скоєне. Не знає тільки ще його спричинників. А чимало з тих, що розкуркулювали своїх земляків, — живі й здорові. Отож, є в мене прохання: не насипати могили, які можна легко зруйнувати, не ставити хрестів і пам'ятників, що їх також можна легко знищити, бо й досі панує та *культура*, в якій зростає наш Президент. Слід зібрати якнайбільше свідчень і документів *видати їх книгами*, які будуть *вічним пам'ятником для нашої історії*.

Дай Боже, щоб усе це лихо пройшло понад нами, щоб у це 60-ліття ми знову не попали в Московський «рай», щоб «перевиконаний» врожай не опинився за кордоном. Щоб наш народ не опинився знову в ситуації, в якій він був шістдесят років тому. Господи, помилуй нас!

Хочу, вірити, що Ваші передачі й надалі будуть такими, якими вони є під теперішню пору, що ми будемо слухати правдиві інформації про події в Україні, про визначних людей нашої історії, кращі твори нашої літератури та музики. Бажаю всім співпрацівникам радіо «Україна» доброго здоров'я та многих літ. Щастя Вам, Боже!

6 вересня 1993 р.
Лондон